

Minna Kamula

MUUTTUVA SUVEREENIUS?

Suvereniteettikuvat ja niiden muutokset Serbian ja Georgian sisäisiä konflikteja käsittelevässä julkisessa diplomatiassa vuosina 2005–2010

Tampereen yliopisto
Politiikan tutkimuksen laitos
Kansainvälinen politiikka
Pro gradu -tutkielma
Lokakuu 2010

Tampereen yliopisto

Politiikan tutkimuksen laitos

KAMULA, MINNA: Muuttuva suvereenius? Suvereniteettikuvat ja niiden muutokset Serbian ja Georgian sisäisiä konflikteja käsittelevässä julkisessa diplomatiassa vuosina 2005–2010.

Pro gradu -tutkielma, 113 s.

Kansainvälinen politiikka

Lokakuu 2010

Pro gradu -tutkielmani tarkastelee poliittisessa diskurssissa muodostuvia suvereniteettikäsitteitä muutoksen näkökulmasta. Tutkittavina tapauksina ovat Serbian ja Georgian valtiot, jotka kumpikin käyvät sisäistä konfliktia niistä itsenäistymään pyrkivien alueiden, Kosovon ja Abhasian, kanssa. Oletuksena tutkielmassa on, että valtioiden rakentamisessa suvereniteettikuvissa ilmenee muutoksia, jotka ainakin osittain johtuvat niiden sisäistä suvereeniutta kyseenalaistavista konflikteista.

Tutkielma nojaa metodologisesti sosiaaliseen konstruktivismiin, minkä seurauksena suvereenius ymmärretään työssä kielellisen kanssakäymisen ja sosiaalisen ympäristön kautta rakentuvana. Tutkielman teoreettisen osuuden muodostaa keskustelu suvereeniudesta. Käsittelem suvereeniuden ymmärtämisen tapoja siirtyen perinteisestä valtiosuvereeniudesta ja sitä rakentavista elementeistä viimeaikaisen tutkimuskirjallisuuden esittämiin näkemyksiin muuttuvasta suvereeniudesta. Pohdin myös valtiosuvereeniuden suhdetta sitä rajoittaviin tekijöihin kuten valtiosisäisiin konflikteihin, kansallisen itsemääräämisoikeuden periaatteeseen ja kansainvälisiin ihmisoikeusnormeihin. Teoriaosuuden toisen osion muodostaa keskustelu julkisesta diplomatiasta, joka edustaa tutkielmassani ensisijaisesti kanavaa, jonka kautta tarkasteltavat valtiot ilmentävät ylläpitämiään suvereniteettikäsitteitä ulkovalloille, ja toisaalta myös uusintavat suvereeniuttaan saamiensa vastareaktioiden myötä.

Metodina työssä toimii diskurssianalyysi, jossa yhdistyy ominaisuuksia sekä perinteisestä diskurssianalyysistä että Norman Fairlough'n kolmitasoisesta kriittisestä diskurssianalyysistä. Siinä keskeisiksi nousevat paitsi aineiston esittämät diskurssit, myös niiden muodostamat yhteiskunnalliset representaatiot. Tutkimusaineistoni koostuu Serbian ja Georgian poliittisten johtohahmojen vuosina 2005–2010 pitämistä ulkovalloille suunnatuista Kosovon ja Abhasian konflikteja käsittelevistä puheista. Aineisto on keskitetty siten, että sen pohjalta voidaan tarkastella erityisesti vuoden 2008 eskaloitumisvaiheen suvereniteettikäsitteissä aiheuttamia mahdollisia muutoksia.

Tutkielmassa käy ilmi, että suvereniteettikuvat tutkituissa valtioissa ovat muuttumassa kohti kollektiivisempaa suvereeniutta. Vastuun valtiosisäisten ongelmien ratkaisusta nähdään aineistossa olevan ensisijaisesti kansainvälisen yhteisön harteilla. Tutkimus osoittaa, että muutos perinteisestä kollektiiviseen suvereeniuteen on ainakin osittain riippuvainen sisäisten konfliktien kehityksestä ja ulkovaltojen suhtautumisesta niihin. Tutkielman pohjalta voidaan myös päätellä, että valtiosuvereenius määrittyy tänä päivänä pitkälti muista tekijöistä kuin perinteisestä voimankäytöstä ja kyvystä hoitaa itse sisäiset asiansa. Tutkielman pohjalta näyttäisi lisäksi siltä, että perinteinen käsitys suvereeniudesta ei riitä vastaamaan itsenäistymään pyrkivien alueiden valtioille muodostamaan uhkakuvaan, vaan suvereniteettikeskustelu kaipaa uudistumista vastatakseen näihin haasteisiin.

SISÄLLYSLUETTELO

1. JOHDANTO.....	1
2. KONFLIKTIEN TAUSTOISTA.....	6
2.1. SERBIA–KOSOVO -KONFLIKTI	6
2.1.1. <i>Konfliktin historiallinen kehitys</i>	7
2.1.2. <i>Konfliktin nykytila ja sovitteluyritykset</i>	10
2.2. GEORGIA–ABHASIA -KONFLIKTI	11
2.2.1. <i>Konfliktin historiallinen kehitys</i>	12
2.2.2. <i>Konfliktin nykytila ja sovitteluyritykset</i>	15
3. TUTKIMUKSEN METODOLOGINEN TAUSTA	18
3.1. SOSIAALINEN KONSTRUKTIVISMI TUTKIMUKSEN METODOLOGIANA	19
3.2. DISKURSSIANALYYTTINEN TUTKIMUS	21
3.3. DISKURSSI KÄSITTEENÄ	22
3.4. DISKURSSIT JA VALTA	24
3.4.1. <i>Diskurssien välinen valtakamppailu</i>	25
3.4.2. <i>Diskurssit ja yhteiskunnallinen valta</i>	26
3.4.3. <i>Ideologiset seuraukset</i>	27
3.5. KRIITTINEN DISKURSSIANALYYSI	28
4. VALTIOSUVEREENIUS.....	32
4.1. PERINTEINEN VALTIOSUVEREENIUS.....	33
4.1.1. <i>Territoriaalisuus</i>	36
4.1.2. <i>Väestö</i>	37
4.1.3. <i>Hallinto</i>	38
4.1.4. <i>Ulkopuolinen tunnustus</i>	39
4.2. MUUTTUVAT SUVEREENIUSKÄSITTEET.....	41
4.2.1. <i>Valtiosuvereenius sosiaalisena konstruktiona</i>	42
4.2.2. <i>Suvereeniuskäsityksen historiallinen kehitys</i>	44
4.2.3. <i>Suvereeniuskeskustelun tila nykypäivänä</i>	46
4.3. VALTIOSUVEREENIUDESTA JA SEN LEGITIIMYDESTÄ	49
4.3.1. <i>Legitimiteetin merkitys ja valtion velvollisuudet sen säilyttämiseksi</i>	50
4.3.2. <i>Kansallisen itsemääräämisoikeuden periaate valtiosuvereeniuden ongelmana</i>	52
4.3.3. <i>Valtionsisäisten konfliktien vaikutus valtiosuvereeniuteen</i>	53
4.3.4. <i>Kansainvälisistä ihmisoikeusnormeista</i>	55
5. JULKINEN DIPLOMATIA VALLANKÄYTTÖNÄ	58
5.1. VALLANKÄYTTÖ JA PEHMEÄ VALTA.....	58
5.2. JULKINEN DIPLOMATIA	60
6. AINEISTON ANALYYSI.....	63
6.1. ANALYYSIN LÄHTÖKOHDAT	63
6.2. TUTKIMUSAINEISTON ESITTELY	65
6.3. KOLLEKTIIVISEN SUVERENITEETIN DISKURSSI.....	66
6.3.1. <i>Serbian kollektiivisen suvereniteetin diskurssi</i>	67
6.3.2. <i>Georgian kollektiivisen suvereniteetin diskurssi</i>	72
6.4. PERINTEISEN SUVERENITEETIN DISKURSSI	78
6.4.1. <i>Serbian perinteisen suvereniteetin diskurssi</i>	78
6.4.2. <i>Georgian perinteisen suvereniteetin diskurssi</i>	82
6.5. LAILLISEN SUVERENITEETIN DISKURSSI.....	85
6.5.1. <i>Serbian laillisen suvereniteetin diskurssi</i>	86

6.5.2. <i>Georgian laillisen suvereniteetin diskurssi</i>	88
6.6. SUVERENITEETTIKÄSITYSTEN RAKENTAMA YHTEISKUNNALLINEN REPRESENTAATIO.....	90
6.6.1. <i>Yhteiskunnallinen representaatio Serbian suvereniteetista</i>	90
6.6.2. <i>Yhteiskunnallinen representaatio Georgian suvereniteetista</i>	93
6.6.3. <i>Yhteenvedo</i>	95
7. JOHTOPÄÄTÖKSET	98
LÄHTEET	103

1. JOHDANTO

Maaailmanpoliittinen ympäristö on käynyt kohtalaisen lyhyessä ajassa läpi mittavia muutoksia. Maailma on globalisoitunut, etäisyydet lyhentyneet ja valtioiden välisistä rajoista on tullut ainakin osittain vain muodollisia rajapisteitä, ja vastaava kehitys jatkuu edelleen. Maailmassa tapahtuvat muutokset vaikuttavat myös poliittisten toimijoiden rooleihin, mutta siitä, miten tämä muutos niissä tarkalleen ottaen ilmenee, on olemassa eriäviä mielipiteitä. Pro gradu -tutkielmani aiheena on potentiaalisen muutoksen tarkastelu perinteisesti keskeisimpänä pidetyssä kansainvälisen kentän toimijassa, valtiosuvereeniudessa.

Alueellisuuteen ja ylimpään auktoriteettiin pohjautuvaa valtiollista suvereeniutta on totuttu pitämään kansainvälistä järjestelmää määrittävänä peruskäsitteenä.¹ Sen asema on perinteisesti nähty kyseenalaistamattomana, eikä valtioiden asema ylimpänä auktoriteettina ole aiemmin joutunut vakavasti uhatuksi. Nykyinen maailmanpoliittinen kehitys on kuitenkin muuttanut tilannetta nostattamalla valtioiden rinnalle uusia valtiollisista rajoista riippumattomia toimijoita, joiden aseman vahvistuminen uhkaa kyseenalaistaa paitsi perinteiset valtiolliset rajat, myös valtiosuvereeniuden käsitteen. Tilanne on herättänyt lisääntyvää keskustelua myös kansainvälisen politiikan tutkijoiden parissa.² Osa tutkijoista on ennustanut valtioiden hiipumisen merkitsevän myös siihen perinteisesti sidotun suvereeniuden itsensä loppua.³ Realistit kuten Stephen D. Krasner ovat puolestaan nähneet nykyiset haasteet vähäisinä luottaen perinteisen valtiosuvereeniuden kestävyteen nousevien haasteiden edessä. Tämä näkemys pohjautuu pitkälti historian kulussa nousseiden haasteiden kautta todistettuun valtiosuvereeniuden säilyvyyteen ja vaihtoehtoisten järjestelmien puutteeseen.⁴ Kasvava ryhmä kansainvälisten suhteiden tutkijoita on kuitenkin alkanut kritisoida perinteisyyteen tarrautumista todeten valtiokeskeisen paradigman vastaavan nykyistä vallan jakautumista enää hyvin huonosti.⁵ Erytisesti konstruktivistit ovat olleet valmiita laajentamaan ja uudistamaan suvereeniuden käsitettä. Muun muassa Jens Bartelson ja Eric Leonard ovat vaatineet suvereeniuskäsityksen irrottamista perinteisestä valtiokontekstista, jotta suvereeniuden käsite voitaisiin määrittää paremmin nykyisen kansainvälisen järjestelmän tarpeita vastaavaksi.⁶

¹ Bull 1977, 8.

² Ks. esim. Bartelson 1995, 2001; Camilleri – Falk 1992; Dahbour 2006; Krasner 2001; Leonard 2001; Morgan 2007.

³ Ks. Camilleri – Falk 1992.

⁴ Ks. Krasner 2001, 231, 239–240.

⁵ Ks. esim. Clapham 2000; Dahbour 2006; Rosas 1995.

⁶ Bartelson 2001; Leonard 2001.

Oma tutkielmani tarkastelee suvereeniutta osana valtioiden esittämää poliittista diskurssia. Keskiöön nousee tällöin se, miten suvereeniudesta puhutaan ja mitä sillä ymmärretään. Vastaavaa tutkimusta on tehnyt muun muassa Bartelson, joka on tarkastellut suvereeniuskäsitteen historiallista kehitystä ja nykyistä muutosta kansainvälisen politiikan teoreetikkojen tekstejä analysoimalla. Suvereeniuskäsityksen muutosten tarkastelua helpottaa tutkielmassanikin käyttämäni konstruktivistisen lähestymistavan omaksuminen. Konstruktivistit näkevät vallitsevan todellisuuden tilan ja käyttämiemme käsitteiden olevan ihmisten kielellisen toiminnan kautta rakentamia näkemyksiä asioiden oikeasta tilasta.⁷ Konstruktivistisen näkemyksen mukaan ei siten voida sanoa olevan olemassa yhtä tiettyä suvereeniutta vaan erilaisia tapoja ymmärtää sitä. Tutkimustradition kiinnostus keskittyykin erityisesti erilaisiin tapoihin ja käytäntöihin, joilla suvereeniutta tuotetaan ja ylläpidetään.⁸ Sosiaalinen konstruktivismi ei myöskään hyväksy ajatusta pysyvästä rakenteesta, vaan todellisuuden nähdään olevan muutoskykyinen. Käsitteiden muutoksiin vaikuttavat niitä ympäröivä konteksti ja tavat ymmärtää sitä. Myös suvereeniuskäsitykset ovat historiallisen kehityksen tuottamia ja kulloisestakin kontekstistaan riippuvaisia. Suvereeniudesta voidaan puhua yleisellä tasolla, mutta näen, että myös jokainen valtio muodostaa omaa suvereeniusdiskurssiaan omasta vallitsevasta todellisuudestaan käsin.

Tarkoitukseni ei ole tehdä Bartelsonin kaltaista yleistä suvereeniuskäsitysten analyysiä, vaan olen rajoittanut tutkielmani kahteen tarkasteltavaan kohteeseen, Serbian ja Georgian valtioihin. Niille molemmille yhteisen piirteen antaa sisäinen konflikti valtionsisäisen itsenäistymään pyrkivän alueen kanssa. Serbiassa kyseisenä konfliktina näyttäytyy Kosovo ja Georgiassa Abhasia. Olen valinnut kyseiset valtiot suvereeniusanalyysini keskiöön, koska näen, että perinteiselle valtiosuvereeniuudelle muutospainetta aiheuttavat tekijät nousevat yhä enenevässä määrin myös valtioiden sisältä käsin. Esimerkiksi kysymys valtion sisäisistä itsenäistymään pyrkivistä alueista on viimeaikaisen kehityksen myötä noussut kansainvälisen politiikan huomioon ja sen voidaan katsoa muodostavan ajankohdalle ominaisen ja valtioiden sisäiselle suvereeniuudelle vakavan ongelman, joka kasvavan keskinäisriippuvuuden myötä ilmenee myös potentiaalisesti laajenevana ilmiönä.

Lähestyn aihetta tarkastelemalla Serbian ja Georgian valtiotasojen ilmentämiä käsityksiä suvereeniudesta ja sen tilasta 2000-luvun loppupuolella. Suvereeniuskäsitysten tunnistamisessa käytän välineenä diskurssianalyysiä. Sosiaalisissa käytännöissä rakentuneiksi todellisuuden representaatioiksi mielletävissä olevat diskurssit osallistuvat kielellisen toiminnan kautta ympäröivän todellisuuden muokkaamiseen. Diskurssianalyysin avulla voidaan siten pyrkiä

⁷ Burr 1995, 3–7.

⁸ Weber – Biersteker 1996, 278.

selvittämään, millaisia ymmärtämyksiä esitetyn puheen taustalla piilee.⁹ Ajallisella rajauksella vuosiin 2005–2010 pyrin selvittämään, ilmeneekö tutkittavien valtioiden viimeaikaisissa suvereeniusdiskursseissa muutoksia mahdollisesti konfliktien eskaloitumisen vaikutuksesta.¹⁰ Se, että osa valtion väestöstä irtaantumispöytäkirjien kautta kieltää valtion auktoriteetin aiheuttaa todennäköisesti jonkinasteisen tarpeen todistella valtiollista suvereeniutta.

Tutkimusaineistoni on rajattu julkisen diplomatian funktiota täyttäviin puheisiin. Julkinen diplomatia edustaa tutkielmassani kanavaa, jonka kautta valtioiden suvereeniuden uusintaminen ja ylläpitäminen ainakin osittain tapahtuu. Muodostamalla kahdensuuntaisen kommunikaatiokanavan tutkittavien valtioiden ja niitä ympäröivien ulkovaltojen välille julkinen diplomatia paitsi mahdollistaa valtioiden viestien toimittamisen ulkopuolelle, myös kykenee vaikuttamaan takaisin niiden identiteettien rakentumiseen ulkovalloilta saatavien vastareaktioiden kautta.¹¹ Julkisen diplomatian funktiona tutkielmassani on siis sosiaalisen kanssakäymisen mahdollistaminen tutkittavien valtioiden ja ulkovaltojen välillä. Tämä on tärkeä osa suvereeniuskäsitteiden sosiaalista rakentumista.

Tutkimuskysymyksiä voidaan esittää seuraavasti:

- 1) *Minkälaisia suvereniteettikäsitteitä Serbian ja Georgian sisäisiin konflikteihin liittyvissä julkisen diplomatian puheissa ilmenee?*
- 2) *Mitä nämä käsitteet viestivät suvereeniuden tilan mahdollisesta muutoksesta?*

Oletukseni on, että sekä Serbian että Georgian esittämät käsitteet ilmentävät jonkinasteista muutosta. Tuntuu kuitenkin epätodennäköiseltä, että valtiosisäistä konfliktia käyvät valtiot ainakaan suoraan tai tietoisesti ilmentäisivät ajatuksia heikentyvästä valtiosuvereeniudesta tai suvereeniuden siirtymisestä muihin toimijoihin, mihin muutamat tutkijat ovat viitanneet.¹² Toisaalta valtioiden omien voimavarojen konkreettinen heikentyminen ongelmien edessä saattaa heikentää niiden uskoa oman valtiollisen suvereeniuden kyvykkyyteen, mikä voi myös ilmentyä tutkittavassa aineistossa. Oletan, että kuvattu tilanne aiheuttaa valtioille tarpeen perustella suvereeniuttaan

⁹ Fairclough 2003, 26.

¹⁰ Eskaloitumisella tarkoitan Serbian-Kosovon konfliktin kohdalla helmikuussa 2008 Kosovon antamaa yksipuolista itsenäisyysjulistusta ja Georgian-Abhasian konfliktissa samana vuonna tapahtunutta elokuusta sotatilannetta, jonka seurauksena muutama valtio tunnusti Abhasian itsenäiseksi.

¹¹ Vrt. Nye 2004, 16.

¹² Heikentyvästä valtiosuvereeniudesta katso esim. Dahbour 2006; Clapham 2000. Suvereeniuden siirtymisestä valtioista toisalle katso esim. Leonard 2001; Bartelson 1995, 2001.

perinteisin keinoin ja turvautua entistä tiukemmin perinteisen suvereeniuuden elementteihin, kuten valtion rajojen ja alueen koskemattomuuden normeihin.

Sekä valtiosuvereenius että tutkimuskohteina käyttämäni konfliktit ovat perinteisesti olleet kansainvälisessä politiikassa kohtalaisen yleisiä tutkimuksen aiheita. Kosovon konfliktia on tutkittu muun muassa konfliktin syiden, kansainvälisen ulottuvuuden ja statuskysymyksen kautta, mutta ei niinkään Serbian valtiollisen suvereeniuuden näkökulmasta. Abhasian konfliktin kohdalla tutkimuksellinen huomio on viimeaikaisten tapahtumien myötä sisäisen etnisen ulottuvuuden tarkastelun ohella keskittynyt pitkälti Georgian ja Venäjän väliseen konfliktiin. Suvereeniuuden tilan muutoksia käsittelevä tutkimus on alkanut viime aikoina vähitellen lisääntyä, mutta koen, että omalle tutkimukselleni on siitä huolimatta tilaa, sillä suvereeniuudessa tapahtuvien muutosten tarkastelu konstruktivistisesta näkökulmasta ja poliittisten diskurssien kautta on jäänyt kansainvälisten suhteiden tutkimuksessa toistaiseksi vähälle huomiolle. Aiheen yhdistäminen tutkittaviin valtioihin ja myös kyseisten konfliktien tarkasteleminen valitsemastani näkökulmasta tarjoavat tutkielmalleni uudenlaisen näkökulman, jonka kautta toivon löytäväni vastauksia sekä suvereeniuuden muuttuvasta tilasta valtioiden näkökulmasta että tarkasteltavien valtioiden suhtautumisesta sisäiseen suvereeniuteensa käymiensä konfliktien myötä.

Tutkielma etenee siten, että luvussa 2. esittelen tutkimuskohteena olevat valtiot taustoittaen niiden käymien konfliktien erityispiirteitä, historiaa ja nykytilaa. Serbia ja Georgia on valittu tutkielmassa tarkasteltaviksi valtioiksi, koska niissä molemmissa on ongelmana pitkäkestoinen konfliktitilanne valtion sisäisen itsenäistymään pyrkivän alueen kanssa. Kahden julkisdiplomaattisilta suhteiltaan ja sosiaaliselta toimintaympäristöltään eroavan valtion rakentamien suvereeniuskäsitteiden tutkiminen tarjoaa mahdollisuuden tarkastella suvereeniuskäsitteissä esiintyviä mahdollisia samankaltaisuuksia. Työn 3. luku keskittyy tutkimuksen metodologisten taustojen esittelyyn. Käsitelen lyhyesti sosiaalista konstruktivismia lähestymistapana ja diskurssianalyysiä tutkimusmenetelmänä keskittyen erityisesti diskurssien ja vallan väliseen suhteeseen.

Tutkielman teoreettisen viitekehyksen avaa keskustelu suvereeniuudesta (luku 4.). Suvereeniuskeskustelu on jaettu kolmeen osaan: ensimmäisessä osassa tarkastelen perinteistä käsitystä valtiosuvereeniuudesta sekä elementtejä, joiden on nähty rakentavan sitä. Toisessa osassa esittelen muuttuvia suvereeniuskäsitteitä tarkastellen käsitteen sosiaalista rakentumista, historiallista kehitystä ja suvereeniustutkimuksen nykyistä tilaa. Kolmannessa osassa keskityn valtiosuvereeniutta rajoittavien tekijöiden tarkasteluun, jolloin keskiöön nousevat suvereeniuuden legitimitetti ja sen säilyttäminen kyseenalaisissa tilanteissa. Tarkastelen osiossa

valtiosuvereeniuden ja kansainvälisen ihmisoikeusnormiston, kansallisen itsemääräämisoikeuden ja sisäisten konfliktien välisiä suhteita. Teoriaosuuden jälkimmäisessä osassa (luku 5.) määrittelen diskurssien sosiaalisen rakentumisen välineenä toimivan julkisen diplomatian käsitettä tarkastellen lyhyesti sekä pehmeää valtaa että julkista diplomatiata itseään.

Suorittamani aineiston analyysin esittelen tutkielman luvussa 6. Analyysissä käytettävä tutkimusaineisto koostuu Serbian ja Georgian poliittisten johtohahmojen vuosien 2005–2010 välisenä aikana kansainväliselle yleisölle esittämistä sisäisiä konflikteja käsittelevistä puheista. Analysoin niiden pohjalta, millaisia suvereniteettidiskursseja ja todellisuuskäsityksiä kumpikin valtio ilmentää. Analyysini pohjautuu erityisesti perinteiseen valtiosuvereeniuskäsitykseen viittaavien elementtien ja siitä poikkeavien uudenvälisten suvereniteettidiskursseihin viittaavien elementtien havainnointiin. Huomioin myös muut mahdolliset aineistossa ilmenevät käsitykset suvereniteetistä. Aineistoa lähestyn tarkastelemalla esimerkiksi sitä, millä tavoin siinä pyritään vakuuttamaan ulkovaltoja omista oikeuksista suvereniteetin, ja toisaalta toisen osapuolen vaatimusten legitimitä. Ilmeneekö muodostuneissa suvereniteettidiskursseissa muutoksia, vai säilyykö suvereniteetti entisellään konfliktin etenemisen aiheuttamista yhteiskunnallisista muutoksista huolimatta? Analyysin lopuksi tarkastelen vielä Serbian ja Georgian suvereniteettidiskursseissa ilmeneviä yhtäläisyyksiä pyrkien niiden kautta selvittämään, voidaanko tarkastelun pohjalta vetää johtopäätöksiä suvereniteetin instituutiosta mahdollisesti tapahtuvista yleisistä muutoksista. Luvussa 7. käyn läpi tutkielmassa saatuja tuloksia ja tarkastelen tutkielmaa kokonaisuutena. Heijastelen tutkimusta saatujen tulosten kautta, kokoan työn yhteen ja pohdin tutkielman aikana tekemiä valintoja mielekkyyttä sekä työn toimivuutta.

2. KONFLIKTIEN TAUSTOISTA

Tutkittavien tapausten osalta tutkimukseni keskittyy Serbian ja Kosovon sekä Georgian ja Abhasian välisiin konflikteihin. Ne eivät edusta kokonaisvaltaista otosta itsenäistymään pyrkivien valtionsisäisten alueiden tapauksista, eivätkä ne ole ainoat laatuaan myöskään maantieteellisillä alueillaan. Kosovon ja Abhasian konfliktit soveltuvat kuitenkin tutkielmani tarkastelun kohteiksi lähtökohtaisen asteittaisen samankaltaisuutensa vuoksi. Tarkasteltavat valtiot, Serbia ja Georgia, ovat lisäksi maina varsin kiinnostavia kokonaisuuksia: niiden rajojen sisälle mahtuu useita etnisiä ryhmiä, erilaisia alueellisia kokonaisuuksia ja useampia potentiaalisia konfliktipesäkkeitä. Molemmilla valtioilla on pitkä ja vaiherikas historia sekä kriisien värittämä lähimenneisyys. Tässä luvussa selvitän kummankin alueen historiallisia erityispiirteitä, konfliktikehitystä ja konfliktien ratkaisuyrityksiä, joiden tunteminen on olennainen osa niissä muotoutuvien diskurssien ymmärtämistä.

2.1. Serbia–Kosovo -konflikti

Kosovon alue sijaitsee Länsi-Balkanilla, Serbian eteläpuolella. Omassa katsannossaan itsenäinen tasavalta, Serbian mukaan siihen kuuluva eteläinen maakunta, on pinta-alaltaan 10 887 km². Vastaavasti Serbian pinta-ala on 88 361 km² (ml. Kosovon alue).¹³ Serbian väkiluku on noin 7,5 miljoonaa (pl. Kosovo), josta serbejä on 83 %, albaaneja vain 0,82 %. Muita Serbian merkittäviä etnisiä väestöryhmiä ovat mm. unkarilaiset, bosniakit, romanit, kroaatit ja slovakit.¹⁴ Kosovon väkiluku on vajaa 2,2 miljoonaa, josta Kosovon tilastotoimiston vuonna 2009 suorittaman tutkimuksen mukaan 92 % on albaaneja ja 8 % muita etnisiä ryhmiä. Saman tutkimuksen mukaan serbien osuus Kosovon väestöstä oli vuonna 1991 9,9 %.¹⁵ Nykyisin serbien prosentuaalinen osuus Kosovon väestöstä on arviolta muutamaa prosenttiyksikköä pienempi. The World Factbook¹⁶ tarjoaa serbien osuudeksi 7 % kertomatta kuitenkaan tarkasti, miltä vuodelta tulokset ovat peräisin. Albaanien osuus saman lähteen mukaan on 88 % Kosovon väestöstä kokonaisväkiluvun ollessa noin 1,8 miljoonaa.¹⁷ Kuten vaihtelevista luvuista voidaan päätellä, tilastot eivät ole täysin ajan tasalla, mutta antavat kuitenkin summittaisen käsityksen alueen väestöllisestä jakaumasta. Uskonoltaan Kosovon albaanit ovat pääosin islaminuskoisia ja serbit ortodoksikristittyjä.

¹³ Statistical Office of the Republic of Serbia: Territory.

¹⁴ Statistical Office of the Republic of Serbia: Census 2002.

¹⁵ Republic of Kosovo, Ministry of Public Administration.

¹⁶ The World Factbook on CIA:n ylläpitämä virtuaalinen maantieteellinen tietokirjasto.

¹⁷ The World Factbook.

2.1.1. *Konfliktin historiallinen kehitys*

Konfliktin pääosapuolten eli Kosovon serbien ja albaanien näkemykset historian kulusta poikkeavat monin paikoin toisistaan, eikä luotettavaa tietoa siitä, kumpi osapuoli asutti Kosovon aluetta ensimmäisenä ole saatavilla. Molemmat ovat vannoutuneita omasta kannastaan. Ominaista alueen historialle on lisäksi erilaisten etnisten myyttien ylläpitäminen kansanperimässä. Historia muuttuu hieman selkeämmäksi keskiajalla, jolloin Nemanjić-dynastian nousu 1160-luvulta alkaen muodosti alueelle ensimmäisen Serbian kuningaskunnan. Parisataavuotisen hallintokauden aikana myös Kosovon alue tuli osaksi valtakuntaa, jopa sen eräänlaiseksi keskuukseksi. Albaanien ja serbien välillä ei tiedettävästi tuolloin ollut olemassa vastaavaa etnistä kahtiajakoa kuin nykyään, eikä aikakauden tarkasta etnisestä jakaumasta ole saatavilla luotettavaa tietoa. Tim Judahin sanoin albaanilähteiden mukaan enemmistö oli albaaneja, serbilähteiden mukaan serbejä.¹⁸

1300-luvun lopulla keskiaikainen serbivaltakunta vähitellen hiipui joutuen lopulta 1400-luvulla ottomaanien hallintaan. Serbien keskiaikaisen kuningaskunnan ”kultaista aikakautta” ja kansakunnan sen jälkeen kokemia vääryyksiä on korostettu paljon myöhemmän nationalismin muodossa. Aikakaudelta periytyneiden serbilegendojen ja -myyttien aatteellinen latauma onkin yksi suuri syy siihen, miksi Serbia nykyisin pitää niin hanakasti kiinni Kosovosta.¹⁹

Myyttien ohella toinen merkittävä tekijä Kosovon konfliktissa on uskonto. Vuonna 1455 alkanut, 1900-luvun alkuun ulottunut ottomaanivallan aika aiheutti alueen uskonnollisen kahtiajaon.²⁰ James Paytonin mukaan yli 70 % alueen albaaneista kääntyi ottomaanivallan aikana islaminuskoon.²¹ Taustalla oli ottomaanien tapa suoda islaminuskoisille tiettyjä etuoikeuksia, kuten veronkevennyksiä ja hallinnollisia virkoja. Serbit puolestaan olivat omaksuneet ortodoksikristillisyyden jo aiempina vuosisatoina, ja uskonto oli raivannut tiensä keskiaikaisiin hallintorakenteisiin, mikä osaltaan selittänee miksi serbien kohdalla ei tapahtunut laajamittaista kääntymistä.²² Pitkän hallintokauden aikana Kosovosta tuli ytimeltään ottomaaninen, ja paikallinen valta oli tuolloin uskonnoltaan oikeutettujen albaanien käsissä serbien jäädessä alisteiseen asemaan.

¹⁸ Judah 2000, 3–4.

¹⁹ Erityisen merkittäväksi serbinationalistien keskuudessa on muotoutunut jopa myyttilliseen asemaan noussut vuonna 1389 turkkilaisia vastaan lähellä Kosovon nykyistä pääkaupunkia Pristinää käyty Kosovo Poljen taistelu. Lisätietoja Kosovo Poljesta katso esim. Visuri 2000, 13; Judah 2000, 8.

²⁰ Malcolm 1998, 111–115.

²¹ Payton 2006, 18.

²² Emt., 16–17.

1800-luvulle tultaessa nationalismi alkoi kyteä Balkanilla. Serbinationismi syntyi vahvana, erityisesti uskonnollisena nationalismina, ja johti lukuisten ottomaanivaltaa vastaan nousseiden kapinoiden jälkeen Serbian itsenäistymiseen vuonna 1878. Itsenäistymistä edeltänyt sota turkkilaisia vastaan aiheutti Balkanilla suuria muuttoaaltoja, joiden aikana serbit pakenivat pohjoisen vauraammille seuduille. Muslimeja puolestaan karkotettiin uudesta serbivaltiosta. Suuri osa heistä pakeni Kosovoon, jonka Serbia valloitti vuonna 1912 ja joka liitettiin sen alueeseen Balkanin sotien jälkeisessä rauhanprosessissa. Kansallisuusaatteen valtaamille serbeille tämä merkitsi paluuta valtaan vanhan valtakunnan ydinalueilla.²³ Juhain mukaan serbien osuus alueen väestöstä oli tuolloin arviolta 30–40 prosenttia.²⁴ Jatkuvat karkotukset, väkivaltaisuuudet ja osittain pakotetut muuttoliikkeet huononsivat jo aiemmin kiristyneitä etnisten ryhmien välisiä suhteita entisestään.²⁵

Toinen maailmansota kaiversi serbien ja albaanien välejä edelleen. Sodassa Kosovon albaanit toimivat yhteistyössä Italian ja myöhemmin Saksan kanssa, kun taas serbit taistelivat pääosin Englannin rinnalla, mikä johti verisiin yhteydenottoihin.²⁶ Sodan päätyttyä Josip Broz Titon johtama uusi Jugoslavia valitsi yhtenäistämisen tien, jossa sisäisiä kahnauksia ei sallittu. Päältäpäin katsottuna Titon kautta leimaa yhtenäisyys, mutta etnisten ryhmien väliset erimielisyydet hautuivat yhtenään pinnan alla. Näitä vuosikymmeniä leimaa myös Kosovon kasvava albanisoituminen albaanien suuremman syntyvyyden ja serbien poismuuton myötä. Siinä missä albaaneja oli vuonna 1967 noin 67 prosenttia Kosovon väestöstä, 1980-luvun lopulla vastaava osuus oli jo 80–90 prosenttia.²⁷ Titon kaudella Kosovon asemaa myös parannettiin tuntuvasti. Maakunta saavutti autonomisen aseman vuonna 1974.²⁸

Titon kuoltua vuonna 1980 multietninen Jugoslavia alkoi rakoilla ja taloudelliset olot Kosovossa heikkenivät. Albaanit pelkäsivät autonomiansa menettämistä ja serbit kokivat kasvavan albaaniväestön tuomat paineet. Samaan aikaan Serbiassa nousi valtaan äärikansallinen Slobodan Milošević, jonka toimesta serbien asemaa Kosovossa parannettiin muita väestönosia sortavalla lainsäädännöllä. Vuonna 1989 Milošević lakkautti Kosovon laajan autonomian, mikä sai aikaan laajamittaisia albaanimielenosoituksia ja protesteja. Nämä johtivat vuonna 1991 järjestetyn

²³ Visuri 2000, 14.

²⁴ Judah 2000, 18.

²⁵ Malcolm 1998, 228–229.

²⁶ Visuri 2000, 15.

²⁷ Emt., 19.

²⁸ Emt., 16–17; Malcolm 1998, 314; Judah 2000, 38.

kansanäänestyksen jälkeen Kosovon itsenäisyysjulistukseen ja albaanijohtoisen varjohallituksen luomiseen. Serbia julisti päätöksen laittomaksi, ja ulkovalloista sen tunnusti ainoastaan Albania.²⁹

Sota teki tuloaan käytännössä läpi 1990-luvun, ja vuonna 1996 alkoi Kosovon vapautusarmeijan³⁰ sissisota serbejä vastaan kärjistyen vuonna 1998 avoimeksi sodankäynniksi. Kosovon sodalle olivat ominaisia erityisesti sotaa hallinneiden serbien toimesta tehdyt raat siviiliväestöön kohdistuneet joukkokarkotukset, murhat ja muut ihmisoikeusrikkomukset. Albaaneja arvioidaan kuolleen sodassa noin 8 000–11 000.³¹ Arviot kuolleista serbeistä vaihtelevat muutamasta sadasta reiluun kahteen tuhanteen.³² Uhrimäärät ovat arvioita, koska tarkat luvut ovat epäselviä lukuisten katoamisten vuoksi. Kosovosta pakeni tai karkotettiin sodan aikana lähes 850 000 albaania, mutta kaiken kaikkiaan jopa 1,45 miljoonaa Kosovon albaania joutui jättämään kotinsa.³³ Samantha Power puolestaan on arvioinut paenneiden albaanien lukumääräksi jopa noin 1,3 miljoonaa.³⁴ Sota päättyi lopulta Naton interventioon ja kolme kuukautta kestäneeseen pommituskampanjaan keväällä 1999. Naton interventio kiihdytti entisestään karkotuksia, ja sodan päätyttyä seurasi albaanien kostokierre, jonka aikana Kosovosta pakeni arviolta noin 200 000 serbi-, romani- ja muuta vähemmistöpakolaista.³⁵

Kosovon sodan jälkeen kesällä 1999 alueelle pystytettiin YK:n johtama väliaikaishallinto, UNMIK³⁶, jonka vastuulle annettiin siviilihallinnon hoitaminen siihen asti, kunnes alueen poliittiset olot saataisiin järjestykseen. Rauhaa turvaamaan lähetettiin Naton kansainväliset KFOR³⁷-joukot. Ongelmia väliaikaishallinnon kaudelle ovat tuoneet mm. alueen köyhyys, heikko taloudellinen tilanne, jatkuvat väkivaltaisuuudet ja KFOR-joukkojen saavuttuakin jatkuneet surmateot. Lisävaikeuksia ovat aiheuttaneet demokratian juurtumattomuus ja hallintorakenteiden heikkous sekä jälleenrakentamisen vaikeudet. Turvattomuus, etnisten ryhmien välinen eristäytyminen ja syrjintä sekä jatkuvat kiistat selvittämättömistä sodanaikaisista omaisuuden riistoista toimivat nekin kiistanaiheina.³⁸

²⁹ Judah 2008, 66–70.

³⁰ Englanniksi *Kosovo Liberation Army* (KLA), albaaniksi *Ushtria Çlirimtare e Kosovës* (UCL).

³¹ Humanitarian Law Centre; del Mundo – Wilkinson 1999, 6.

³² Humanitarian Law Centre; U.S. Department of State report 1999, 4.

³³ Del Mundo – Wilkinson 1999, 11; Gowan 2008, 6.

³⁴ Power 2003, 466.

³⁵ Del Mundo – Wilkinson 1999, 8; Visuri 2000, 191–192.

³⁶ *United Nations Interim Administration Mission in Kosovo*. Ks. UNMIKonline.

³⁷ *Kosovo Force*.

³⁸ Ks. esim. Baldwin 2006, 16–23.

2.1.2. *Konfliktin nykytila ja sovitteluyritykset*

Ratkaisua Kosovon konfliktiin on haettu paitsi aseellisin keinoin, myös neuvottelupöydän äärellä niin suorilla neuvotteluilla, välittäjän avulla kuin YK:n turvallisuusneuvoston kautta. Konfliktin osapuolten näkökannat ovat kuitenkin toistensa ääripäitä, eikä niille ole löydetty sovitteluratkaisua. Marc Wellerin mukaan ratkaisua on haettu viimeisten kahdenkymmenen vuoden ajan, vaikkakin Kosovon autonomian lakkauttamisesta vuoteen 1998 kestäneellä ajanjaksolla neuvottelumekanismien ja -käytäntöjen sekä ulkovaltojen huomion puute estivät varsinaisten neuvotteluiden syntymisen. Sitä vastoin Kosovon sodan jälkeen ulkovaltojen Kosovoon kohdistama huomio on ollut varsin suurta.³⁹ Ensimmäinen neuvottelutilanne koettiin Rambouillet'ssa helmikuussa 1999 sodan ollessa vielä kesken. Rauhanneuvotteluiden päättyminen tuloksettomina Serbian kielteisen asenteen vuoksi johti Naton interventioon.⁴⁰

Kosovon sodan jälkeen kesäkuussa 1999 voimaan tullut YK:n päätöslauselma 1244 asetti ohjenuoran tuleville neuvotteluille Kosovon statuksesta. Nämä neuvottelut käynnistyivät vuonna 2006 YK:n erityislähettilääksi nimeämän Martti Ahtisaaren johtamina.⁴¹ Neuvotteluja käytiin sekä Wienissä pidettyinä suorina neuvotteluina Belgradin ja Pristinan edustajien välillä että erikseen erityislähettilään ja osapuolten kesken. Osapuolten näkemykset erosivat toisistaan täysin: serbit tarjosivat Kosovon albaaneille autonomiaa, jota nämä eivät kuitenkaan suostuneet hyväksymään vaan vaativat itsenäisyyttä. Passiivisena pysytellyt Serbia puolestaan ei suostunut ajatukseen valtionsa hajottamisesta. Tuloksettomien neuvotteluiden päätteeksi Ahtisaari esitti lopullisessa raportissaan Kosovon tulevaisuudeksi statukseksi valvottua itsenäisyyttä, jonka albaanipuoli hyväksyi mutta serbit eivät. Ehdotus kaatui lopulta YK:n turvallisuusneuvostossa Venäjän kieltäytyttyä hyväksymästä sitä.⁴² Tämä johti vuonna 2007 120 päivän mittaisiin Euroopan unionin, Venäjän ja Yhdysvaltain edustaman Troikan johtamiin lisäneuvotteluihin, jotka nekin päättyivät tuloksettomina.⁴³

Uusi käänne syntyi Kosovon julistautuessa albaanienemmistön päätöksellä yksipuolisesti itsenäiseksi 17.2.2008. Taustalla olivat niin neuvotteluratkaisun puute ja sen saavuttamisen ilmeinen hankaluus, kenties jopa mahdottomuus, kuin myös jatkuva epävarmuus alueella. Serbia ja Kosovon serbiväestö eivät ole hyväksyneet eivätkä sanojensa mukaan koskaan tule hyväksymään

³⁹ Weller 2008, 80.

⁴⁰ Puolustusvoimat: Kosovo.

⁴¹ Kosovo Compromise.

⁴² UNOSEK: The status process; Weller 2008, 27–45.

⁴³ Troikan neuvotteluista katso esim. Weller 2008, 57–67.

eteläisen maakuntansa itsenäisyyttä eivätkä Serbian alueelliseen koskemattomuuteen kajoamista.⁴⁴ Ulkovalloista Kosovon itsenäisyyden on hyväksynyt 70 Yhdistyneiden kansakuntien jäsenvaltiota (tilanne 3.9.2010).⁴⁵ Serbia on hakenut ratkaisua ongelmaan sekä julkisen diplomatian keinoin että kysymällä mielipidettä Kosovon statuskysymyksen ratkaisemiseen Kansainväliseltä tuomioistuimelta. Tuomioistuimen 22.7.2010 antama varovainen neuvoa-antava päätös ei kuitenkaan ole toistaiseksi tarjonnut tilanteeseen muutosta. Tuomioistuin totesi päätöksessään, ettei Kosovon yksipuolinen itsenäistyminen ole vastoin kansainvälistä oikeutta, mutta varoi samalla puuttumasta julistuksen mahdollisiin laillisiin seurauksiin kuten kysymykseen siitä, voidaanko Kosovoa julistuksen seurauksena pitää itsenäisenä valtiona.⁴⁶ On katsottu olevan varsin todennäköistä, että sekä Kosovo että Serbia tulevat käyttämään Kansainvälisen tuomioistuimen neuvoa-antavaa päätöstä oman kantansa puolesta argumentoidessaan.⁴⁷

Nykyisin Kosovossa toimii parlamentaarinen edustuksellinen demokratia, ja maassa vallitsee monipuoluejärjestelmä. Päätöksentekovalta on parlamentilla⁴⁸, jonka 120 paikasta kymmenen on varattu serbeille ja kymmenen muille vähemmistöryhmille, ja loput edustajat valitaan suoralla kansanvaalilla. Valtionpäämiehenä toimivan presidentin valitsee suljetulla lippuäänestyksellä parlamentti. Parlamentti on toistaiseksi kuitenkin kohtalaisen heikko.⁴⁹ Ongelmia aiheuttaa erityisesti se, että serbiväestö boikotoi usein päätöksentekoa ja vaaleja mikäli ne ovat vastoin Serbian etua. Kosovon hallinnon toimimista tukevat muun muassa vuoden 2006 perustuslain myötä UNMIK:n roolin Kosovossa ottanut International Civilian Office (ICO), jonka tehtävänä on vahtia Kosovon statuksen implementointia ja alueen integraatiota kohti Euroopan unionia⁵⁰, EU:n johtama oikeusvaltio- ja poliisioperaatio EULEX ja nykyisin tarkkailuoperaationa ja paikallisten instituutioiden tukena toimiva UNMIK.

2.2. Georgia–Abhasia -konflikti

Georgiassa on viisi merkittävää etnistä vähemmistöryhmää: abhaasit, eteläossetit, adžarit, azerit ja Džavakhetin armenialaiset.⁵¹ Näistä kolmella ensin mainitulla on autonominen asema, joskin Abhasian ja Etelä-Ossetian tämänhetkiset statukset ovat hyvin tulkinnanvaraiset. Vähemmistöistä Georgia on viimeisen kahdenkymmenen vuoden kuluessa käynyt aseellista konfliktia abhaasien ja

⁴⁴ Ks. esim. Jeremić 2009.

⁴⁵ Presidenti i Republikës së Kosovës.

⁴⁶ Lisätietoja Kansainvälisen tuomioistuimen päätöksestä ks. ICJ 2010.

⁴⁷ The Åland Islands Peace Institute.

⁴⁸ *The Kosovo Assembly*.

⁴⁹ Suomen suurlähetystö, Pristina.

⁵⁰ International Civilian Office Kosovo.

⁵¹ Cornell 2002a, 2.

eteläosseettien kanssa. Adžarien ja georgialaisten välillä on käyty ajoittain tiukkaa poliittista kädenvääntöä, mutta ei aseellista konfliktia. Džavakhetin armenialaisten keskuudessakin on ilmennyt ajoittaista tyytymättömyyttä, muttei kuitenkaan laajempaa etnistä liikehdintää. Azerien keskuudessa sen sijaan ei ole ilmennyt juurikaan levottomuuksia.⁵² Georgian pinta-ala on noin 69 700 km² (ml. Abhasia) ja arviot väkiluvusta vaihtelevat 4,4–4,7 miljoonan välillä. Georgialaisia väestöstä on noin 83,8 %, ja muita merkittäviä etnisiä ryhmiä maassa ovat azerit (6,5 %), armenialaiset (5,7 %) ja venäläiset (1,5 %).⁵³ Tiedot etnisestä jakaumasta perustuvat vuoden 2002 väestönlaskuun, jota ei ole suoritettu Abhasian eikä Ossetian alueilla. Svante E. Cornellin mukaan abhaasien osuus Georgian väestöstä olisi alle kaksi prosenttia.⁵⁴ Abhasian pinta-ala on 7867 km² ja väkiluku arviolta 200 000, joskin vuosien 1992–1993 sodan jälkeiset luvut ovat epätarkkoja.⁵⁵

2.2.1. Konfliktin historiallinen kehitys

Abhasian alue sai varhaishistoriassa vaikutteita ensin Rooman valtakunnasta ja sittemmin Bysantista. 780-luvulla Abhasian kuningaskunta nousi alueensa hallitsevaksi voimaksi laajentuen 800-luvulla itään nykyisen Georgian alueille. Vuonna 978 Abhasian ja Imeretin kuningaskuntien yhdistyminen sukulaissuhteiden kautta loi ensimmäisen kerran yhtenäisen Georgian.⁵⁶ Georgian kuningaskunta koki loistonsa hetket 1100–1200-luvuilla, joiden jälkeen alkanee mongolien hyökkäykset heikensivät valtakuntaa. 1400-luvun lopulla heikentynyt Georgian kuningaskunta jakautui kolmeen valtakuntaan sekä pienempiin hallinnollisiin alueisiin, joista yksi oli Abhasian ruhtinaskunta. Tänä aikana Abhasia joutui vahvasti ottomaanien vaikutuksen alle, ja valtaosa abhaaseista kääntyi islaminuskoon. Georgialaiset puolestaan ovat pääosin ortodoksikristittyjä.

Georgian kuningaskunnan jakautumista seuranneina vuosisatoina eteläinen Kaukasus toimi suurvaltojen pelikenttänä ottomaanien, persialaisten ja venäläisten taistellessa alueen hallinnasta. 1800-luvulla Georgian alue Abhasia mukaan luettuna liitettiin lopulta pala palalta Venäjään. Abhasia menetti itsehallintonsa Venäjälle vuonna 1864, minkä jälkeen suuri osa islaminuskoisista abhaaseista karkotettiin alueelta ottomaanien valtakuntaan. Muuttoliike koski myös muuta Kaukasuksen muslimiväestöä. Asuttamattomiksi jääneille alueille muutti georgialaisia, venäläisiä ja muita etnisiä ryhmiä, mikä yhdessä abhaasien karkotusten kanssa muokkasi alueen etnistä

⁵² Cornell 2002b, 262–275.

⁵³ Statistics Georgia; UNDP Georgia.

⁵⁴ Cornell 2002b, 262.

⁵⁵ King 2001, 531.

⁵⁶ Tuolloisen valtion nimi oli Sakartvelo. Georgia-nimi tuli maan viralliseksi nimeksi vasta vuoden 1995 perustuslain myötä. Käytän kuitenkin tässä yhteydessä selkeyden vuoksi Georgia-nimitystä. Lisätietoja katso esim. Cornell 2002a, 131.

jakaamaa. Vuonna 1897 abhaasien osuus Abhasian alueen väestöstä oli Venäjän väestönlaskennan mukaan 55,3 %.⁵⁷

Ensimmäisen maailmansodan jälkeen toukokuussa 1918 Georgia julistautui itsenäiseksi. Abhaasinäkemyksen mukaan Abhasia ei tässä vaiheessa kuulunut uuteen Georgian valtioon, ja georgialaisten sekaantuminen alueen sisäisiin asioihin koettiin interventiona. Georgialaisten näkemyksen mukaan alue puolestaan oli osa uutta valtiota, ja abhaasien veljeilyä Venäjän bolshevikkien kanssa ei tämän vuoksi katsottu hyvällä.⁵⁸ Georgialaisten ja abhaasien eroavat mielikuvat aikakauden tapahtumista seuraavat serbien ja Kosovon albaanien väleille ominaista näkemuserojen paistattelua ja ajoittaista tietoistakin suurentelua.

Georgian ensimmäinen tasavalta jäi lyhytikäiseksi, sillä se liitettiin vuonna 1921 puna-armeijan hyökkäyksen seurauksena uudelleen pohjoiseen suurvalttaan. Georgiasta tehtiin ensin osa Transkaukasian sosialistista neuvostotasavaltaa yhdessä Armenian ja Azerbaidjanin kanssa, ja vuodesta 1936 alkaen Georgian sosialistinen neuvostotasavalta. Abhasian statuksena oli vuodesta 1921 ensin sosialistinen neuvostotasavalta valtioliitossa Georgian kanssa.⁵⁹ Vuonna 1931 Josif Stalin kuitenkin muutti Abhasian statuksen autonomiseksi tasavallaksi. Abhasiassa alistaminen Georgian alaisuuteen koettiin poliittisena syrjintänä, ja georgialaissyntyisen Stalinin valtakaudella koettiin abhaasilähteiden mukaan muitakin georgialaistamistoimia, kuten koulujen ja virkojen georgialaistamista ja georgialaissyntyisten ryhmien asuttamista Abhasiaan.⁶⁰ Kun vuonna 1926 Abhasian väestöstä 56 000 eli noin 28 % oli abhaaseja ja 67 000 eli 33 % georgialaisia, oli georgialaisia vuonna 1959 jo 158 000 eli lähes 40 %, kun taas abhaasien osuus väestöstä oli pudonnut 15 prosenttiin.⁶¹ Tilastot perustuvat Neuvostoliiton paikoitellen epäluotettavaan väestönlaskentaan eivätkä siten ole täysin luotettavia, mutta lienevät kuitenkin vähintäänkin suuntaa-antavia. Stalinin kauden jälkeen abhaasien asemaa parannettiin.

Neuvostoaikana abhaasieliitin suhteet kääntyivät vähitellen Tbilisistä kohti Moskovaa, ja aiempi mahdollinen lojaalius ja yhteydet siirtyivät Georgian pääkaupungista neuvostotasavallan keskukseen, jossa ne ovat pysyneet Neuvostoliiton murtumisen jälkeenkin.⁶² Tämä on hankaloittanut Georgian ja Abhasian suhteita myös sen vuoksi, että Abhasian ja Moskovan läheiset välit herättävät Georgiassa pelkoa suurvallan sekaantumisesta sen sisäisiin asioihin. Abhaasit

⁵⁷ Hewitt 2009; Coppieters 2000, 23.

⁵⁸ Cornell 2002a, 175.

⁵⁹ ”Abkhazian Soviet Socialist Republic in treaty-alliance with the Georgian Soviet Socialist Republic”. Hewitt 2009.

⁶⁰ Emt.

⁶¹ Cornell 2002a; 151–152; Naselenije Abhazii.

⁶² Cornell 2002a, 142.

puolestaan pelkäävät kulttuurinsa ja identiteettinsä tuhoutumista, mikä on Venäjän keisarikunnan ja Neuvostoliiton aikaisten pakotettujen muuttoliikkeiden ja Neuvostotasavallan muiden vähemmistöjen kohtalon huomioiden osittain perusteltuakin.⁶³

Tilanne Georgian ja Abhasian välillä alkoi kiristyä asteittain 1970-luvulla. Georgiassa nationalistipiirit radikalisoituivat ja Abhasiassa intellektuelli protestoi omien oikeuksiensa puolesta. Protestit johtivat entistä suurempaan autonomiaan: abhaaseille annettiin enenevässä määrin hallintovirkoja, vaikka heidän osuutensa alueen väestöstä oli verrattain vähäinen. Neuvostoliiton heikentyessä ja Georgian pyrkiessä kohti itsenäisyyttä liikehdintä kasvoi niin Georgiassa kuin Abhasiassa. Abhaasit pelkäsivät autonomia-asemansa menettämistä ja agitoivat oman valtion puolesta, mikä johti väkivaltaisiin yhteydenottoihin Suhumissa vuonna 1989. Georgia julistautui itsenäiseksi huhtikuussa 1991. Maan ensimmäisen presidentin Gamsakhurdian hallintokausi päättyi lyhyeen sotilasvallankaappauksen myötä. Uuden presidentin Ševardnadzen korvatta maan neuvostoaikaisen perustuslain vanhalla vuoden 1921 Georgian tasavallan perustuslailla reagoi Abhasia ottamalla käyttöön oman vuoden 1925 perustuslakinsa, jossa Abhasia määriteltiin suvereenina valtiona. Päätöstä tehtäessä Abhasian parlamentilta puuttui perustuslaillisissa asioissa vaadittu 2/3 päätösvalta eli käytännössä päätös ei ollut lainmukainen. Georgiassa meneillään ollut sekasorto kuitenkin esti välittömän vastaiskun.⁶⁴

Sota Abhasian ja Georgian välillä puhkesi elokuussa 1992, kun Georgian paramilitaristiset joukot hyökkäsivät Abhasiaan. Georgian joukot etenivät ensin nopeasti, mutta saatuaan apua pohjoiskaukasialaisilta ja vapaaehtoisilta venäläisjoukoilta abhaasit kykenivät lyömään Georgian joukot vastaiskussaan. Aselepo osapuolten välillä solmittiin Venäjän välittämänä heinäkuussa 1993, ja jäljelle jääneet georgialaisjoukot ajettiin maasta syksyllä 1993 lukuun ottamatta pientä Kodorin solan aluetta itäisessä Abhasiassa. Aselepoa valvovat Abhasiassa venäläiset Itsenäisten valtioiden yhteisön rauhanturvajoukot, jonka operaatiota puolestaan valvoo Yhdistyneet kansakunnat. Sodassa kuoli arviolta 13 000–20 000 georgialaista ja noin 3000 abhasia. Abhasiasta paenneita georgialaisia on arviolta 200 000. Erityisesti abhaasien on raportoitu syyllistyneen sodan aikana merkittäviin ihmisoikeusrikkomuksiin ja georgialaisväestön etniseen puhdistukseen.⁶⁵ Vuonna 1994 Abhasia otti käyttöön uuden perustuslain, jossa se julisti jälleen itsenäisyyttään. Julistusta ei tunnustanut yksikään ulkovalta.⁶⁶

⁶³ Esimerkiksi pohjoiskaukasialainen Ubykh-kansa siirrettiin 1800-luvulla kokonaan ottomaanialueille, jolla se assimiloitui turkkilaisiin. Viimeinen Ubykh-kielen puhuja menehtyi vuonna 1992. Cornell 2002a, 176.

⁶⁴ Emt., 263–268; Hewitt 2009.

⁶⁵ Sodanaikaisista siviiliväestöön kohdistuneista rikkeistä katso esim. United Nations General Assembly 15.5.2008; Human Rights Watch Arms Project 1995.

⁶⁶ UNPO Representation 2009, 6.

VäkivaltaisuuDET ovat toistuneet aika ajoin sodan jälkeen, ja etnisten ryhmien välit ovat olleet levottomat. Vuonna 1998 georgialaiset ja abhaasit taistelivat eteläisessä Abhasiassa Galin alueella. Vuotta myöhemmin Abhasiassa järjestetty kansanäänestys päättyi alueen yksimieliseen itsenäisyysjulistukseen, jota ei jälleen hyväksynyt yksikään ulkovalta.⁶⁷ Abhaasien mukaan ainoa keino ratkaista konflikti on itsenäisyyden tunnustaminen, mihin Georgia puolestaan ei suostu. Viimeisin eskaloitumisvaihe konfliktissa koettiin elokuussa 2008, kun venäläisten joukkojen tukemat abhaasit hyökkäsivät Kodorin solassa tukikohtaa pitäneiden georgialaisten joukkojen kimppuun samanaikaisesti Etelä-Ossetian sodan kanssa. Muutaman päivän kestänyt tilanne päättyi viimeistenkin georgialaisjoukkojen vetäytyessä Abhasiasta. Tämän jälkeen Venäjä tunnusti Abhasian itsenäisyyden.⁶⁸

1990- ja 2000-lukujen aseelliset yhteenotot ja sotiminen ovat muuttaneet huomattavasti Abhasian väestöjakaumaa. Siinä missä vuosien 1992–1993 sotaa edeltäneen vuoden 1989 väestönlaskennan mukaan Abhasiassa eli 525 000 henkilöä joista georgialaisia 45 %, abhaaseja 17,8 %, armenialaisia 14,6 % ja venäläisiä 14,3 %, oli vuoden 2003 väestönlaskennan mukainen väkiluku 215 000 asukasta, josta abhaaseja 44 %, armenialaisia 21 % ja georgialaisia noin 20 %.⁶⁹ Useat kansainväliset järjestöt ovat väittäneet väkilukua liian korkeaksi arvioiden todellisen määrän olevan lähempänä 175 000 ihmistä.⁷⁰ Tarkkoja tai täysin luotettavia tilastoja nykytilanteesta ei siis ole saatavilla, mutta selkeää on, että väestön etninen jakauma on muuttunut tuntuvasti sotien ja muiden aseellisten selkkausten sekä georgialaisten karkotuksen seurauksena. Georgialaisten osuus lieneekin edelleen pienentynyt vuoden 2008 sodan jälkeen.

2.2.2. Konfliktin nykytila ja sovitteluyritykset

Vuodesta 1993 elokuuhun 2008 ulottuvana ajanjaksona Georgian ja Abhasian välistä konfliktia lienee parhaiten kuvannut termi jäänyt konflikti.⁷¹ Elokuun 2008 sota toi tilanteeseen joitakin muutoksia, jotka kuitenkin etupäässä lienevät hankaloittaneet mahdollisen sovitteluratkaisun löytymistä. Rauhaa konfliktin osapuolten välille on yritetty saada sovittelemalla pian kahden

⁶⁷ Coppeters 2004, 200–202.

⁶⁸ Ks. esim. Pravda 26.8.2008.

⁶⁹ Naselenije Abhazii; Haindrava 2000, 211.

⁷⁰ UNPO Representation 2009, 8.

⁷¹ *Jäätyneellä konfliktilla* tarkoitan konfliktia, jonka asetelma on käytännössä jäänyt voimaan ilman, että sitä olisi virallisesti ratkaistu.

vuosikymmenen ajan, joskaan neuvottelut eivät ole olleet yhtäjaksoisia ajoittaisista konfliktitilanteen kiristymisistä johtuen.⁷²

Vuonna 1992 poliittisen tilanteen kiristyessä konfliktin osapuolet yrittivät Georgian aloitteesta neuvotella vallanjaosta. Neuvottelut eivät kuitenkaan tuottaneet tulosta, ja tilanne yltyi sodaksi.⁷³ Sodan jälkeen georgialaisten ja abhaasien väliset neuvottelut aloitettiin Sotšin aselevon ja Yhdistyneiden kansakuntien turvallisuusneuvoston päätöslauseلمien mukaisesti loppuvuodesta 1993 Genevessä YK:n nimittämän erityislähettilään Eduard Brunnerin johdolla. Venäjä toimi neuvotteluissa avustavana osapuolena.⁷⁴ Vuonna 1997 neuvottelut siirtyivät erityisedustajan johtamiksi. YK:n lisäksi mukana olivat Etäj sekä Saksan, Ranskan, Venäjän, Iso-Britannian ja Yhdysvaltain muodostama ryhmä. Vuoden 2002 päätöslauseلمassa 1393 YK:n turvallisuusneuvosto teki päätöksen poliittisten neuvotteluiden aloittamisesta osapuolten välille.⁷⁵

Helmikuussa 2003 pidetyssä Geneven kokouksessa luotiin uusi kehys tuleville neuvotteluille. Vuonna 2006 tapahtunut Georgian armeijan sijoittaminen Kodorin solaan haittasi kuitenkin neuvotteluiden etenemistä, ja uusi välirikko syntyi jälleen vuonna 2008 kiristyneen tilanteen myötä.⁷⁶ Kaiken kaikkiaan neuvottelut ovatkin jääneet varsin tuloksettomiksi. Nykyisin tilannetta hankaloittaa lisäksi Abhasian läheinen suhde Venäjään. Raja Abhasiasta Venäjälle on käytännössä avoin, rupla toimii alueella yleisenä maksuväliseenä ja vuodesta 2003 alkaen abhaasit ovat voineet hankkia Venäjän kansalaisuuden.⁷⁷ Elokuun 2008 sotatilanteen päätteeksi Venäjä tunnusti Abhasian itsenäisyyden. Lisäksi tunnustuksen ovat antaneet itsenäisistä valtioista Nicaragua, Venezuela ja Nauru (tilanne 8.10.2010).⁷⁸ Sotaa seuranneissa neuvotteluissa abhaasien mukaan ainoa ratkaisu konfliktille on itsenäisyyden tunnustaminen niin Georgian kuin ulkovaltojen toimesta. Georgia puolestaan ei tähän suostu. Sabine Fischerin analyysin mukaan Geneven neuvotteluilta on turha odottaa lähiaikoina suurta edistystä, mutta ne ovat kuitenkin tärkeitä edustaessaan käytännössä ainoata kanavaa, jolla konfliktin osapuolet tällä hetkellä keskustelevat.⁷⁹

Syyskuussa 2009 Abhasiassa toimi kolme rekisteröitynyttä poliittista puoluetta, joista hallitsevan presidentin puolue oli käytännössä valtaapitävä. Puolueiden poliittisten suunnitelmien muokkaaminen ja kehittyminen on toistaiseksi työn alla. Puolueiden saama kannatus nojaakin

⁷² Ks. esim. UNOMIG; UNPO Representation 2009, 7.

⁷³ Cornell 2002b, 264.

⁷⁴ Memorandum of understanding between the Georgian and the Abkhaz sides; UNOMIG.

⁷⁵ UNOMIG.

⁷⁶ Ibid.; UNPO Representation 2009, 7.

⁷⁷ Coppieters 2004, 199–200.

⁷⁸ Ria Novosti 10.9.2009; Reuters India 15.12.2009.

⁷⁹ Fischer 2009, 6–7.

toistaiseksi enemmän vahvoihin johtajiin kuin puolueohjelmiin.⁸⁰ Päätöksentekovalta Abhasian tasavallassa on 35-paikkaisella viisivuotiskaudeksi valittavalla parlamentilla.⁸¹ Ongelmia Abhasian poliittiseen tilanteeseen aiheuttavat paitsi puoluejärjestelmän kehittymättömyys, hallinnollinen korruptio sekä alueen yleinen epävakaus, myös erittäin rajallinen ulkopuolinen tunnustus, joka pitkälti estää ulkopoliitiikan hoitamisen. Itsenäiseksi julistautunut Abhasia onkin poliittisesti pitkälti Venäjästä riippuvainen.⁸² Georgia pitää Abhasian laillisena hallintona sille myönteistä maanpaossa toimivaa autonomisen Abhasian hallitusta, mutta käytännössä sisäisesti heikolla Georgialla ei nykytilanteessa ole valtaa Abhasian sisäisissä asioissa. Abhasiassa toimivista kansainvälisistä järjestöistä merkittävimpiä ovat YK, Etyj ja Première-Urgence, jotka keskittyvät pääasiallisesti muihin kuin poliittisiin toimiin, kuten esimerkiksi humanitaarisiin, taloudellisiin ja kansalaisyhteisöhankkeisiin.

⁸⁰ Fischer 2009, 1 ja 5.

⁸¹ *People's Assembly of the Republic of Abkhazia*. Ks. UNPO Representation 2009, 2–3.

⁸² Fischer 2009, 2–5.

3. TUTKIMUKSEN METODOLOGINEN TAUSTA

Tutkimukseni metodina käytän diskurssianalyysiä. Sosiaalisia käytäntöjä yleensä kielen kautta tutkiva diskurssianalyysi soveltuu hyvin työhöni, jonka tutkimuskohteena ovat poliittiset puheet ja niiden ilmentämät todellisuuskäsitykset. Kielen käyttö voidaan nähdä sosiaalista todellisuutta rakentavana, mikä onkin yksi diskurssianalyttisen tutkimuksen lähtökohtaolettamuksista. Kieltä käyttäessämme konstruoimme puheen kohteena olevat asiat eli annamme niille merkityksiä.⁸³ Tietyllä termillä saattaakin olla eri ihmisryhmien keskuudessa omia, yleismaailmallisesta merkityksestä poikkeavia ymmärrystapoja, jotka eivät ole ryhmään kuulumattomien ymmärrettävissä. Kuitenkin myös se, mitä tekstissä sanotaan, sanotaan aina taustalla vaikuttavien sanomattomien asioiden nojalla.⁸⁴ Tällaisia tekijöitä ovat esimerkiksi tekstin tuottajan sosiaalinen ympäristö, kokemus historia ja yhteiskunnallinen asema. Käytetyn kielen ja ympäröivien sosiaalisten rakenteiden välinen suhde on siis dialektinen, sillä kumpikin vaikuttaa toiseen: kieli muovaa ja uusintaa sosiaalista todellisuutta, joka puolestaan vaikuttaa siihen, miten asiat ilmaistaan ja mitkä diskurssit nousevat keskiöön. Kielen käyttö ja todellisuus ovat näin ollen erottamattomasti yhteenkietoutuneita.⁸⁵

Tutkimuksen taustalla on oletus todellisuuden sosiaalisesti rakentuvasta luonteesta, eli tutkimukseni nojaa konstruktivistiseen tutkimustraditioon. Sen näkemysten mukaan mitään pysyvää todellisuutta ei ole olemassa, vaan kulloinkin ”todellisuus” on tietyn ihmisryhmän kulttuurisessa kontekstissa erityisesti kielellisen kanssakäymisen kautta rakentama näkemys maailman todellisesta tilasta. Sosiaalinen konstruktivismi puhuukin useista toisistaan eriävistä merkityksistä ja totuuksista, joita erilaiset ihmisryhmät keskinäisellä kanssakäymisellään ylläpitävät ja uusintavat. Ei voida sanoa, että yksi näistä todellisuuksista olisi oikeampi kuin joku toinen.⁸⁶ Konstruktivismin mukaan tietty käsitys todellisuudesta on olemassa tietyssä muodossaan vain niin kauan kuin joku ihmisryhmä jatkaa sen ruokkimista.⁸⁷ Käsitelyssä tapahtuukin jatkuvaa uusintamista ja liikettä. Kun usko tiettyyn todellisuuden tilaan alkaa hiipua, luovat sitä ylläpitävät ihmiset vaihteittain muodostuvien kollektiivisten ymmärtämysten kautta uusia vaihtoehtoisia totuuksia, jotka vakiintuessaan syrjäyttävät vanhoja näkemyksiä. Käsitelykset voivat olla sekä tietoisia että tiedostamattomia ja ne saattavat vaihdella paitsi tietyn ryhmän sisällä tapahtuvien ajallisten muutosten seurauksena, myös eri ihmisryhmien välillä.

⁸³ Jokinen, Juhila – Suoninen 1993, 17–18.

⁸⁴ Fairclough 2003, 40.

⁸⁵ Jokinen, Juhila – Suoninen 1993, 18–21.

⁸⁶ Burr 1995, 3–7; Burr 2003, 81.

⁸⁷ Jäger 2001, 44.

Sosiaalinen konstruktivismi ja diskurssianalyysi on usein liitetty läheisesti toisiinsa, koska molempia yhdistää kiinnostus kieleen ja sen käyttötapoihin. Ne eivät kuitenkaan ole varsinaisesti toisiinsa sidoksissa.⁸⁸ Tämän tutkimuksen asetelmaan molemmat sopivat, joten olen päättänyt rakentaa tutkimukseni sosiaalisen konstruktivismin ajattelutapaan nojaten ja diskurssianalyysiä aineiston analyysin välineenä hyödyntäen. Esittelen seuraavaksi sosiaalisen konstruktivismin pääpiirteitä ja tarkastelen sen jälkeen tarkemmin diskurssin käsitettä ja diskurssianalyyttistä tutkimusta erityispiirteineen.

3.1. Sosiaalinen konstruktivismi tutkimuksen metodologiana

Tutkimukseni metodologisen kehyksen muodostaa sosiaalinen konstruktivismi, jonka mukaan yhteiskunnan taustalla ei ole olemassa pysyviä rakenteita eikä yhtä objektiivista totuutta. Sosiaalisen konstruktivismin näkemyksen mukaan käyttämämme käsitteet ja sitä kautta tapamme ymmärtää ympäröivää todellisuutta muotoutuvat ihmisten välisen keskinäisen kanssakäymisen tuloksina. Keskenään vuorovaikutuksessa olevien ihmisten välille syntyy eräänlaisia kollektiivisia merkityksiä, jotka ohjaavat ryhmän toimintaa ja vaikuttavat edelleen yhteisten identiteettien muotoutumiseen.⁸⁹ Sosiaalisten prosessien tuottamina muodostuneet käsitteet, identiteetit ja jaetut merkitykset ovat välttämättäkin historiallisesti ja kulttuurisesti sidonnaisia, ja eroavat siten esimerkiksi kulttuuristen ja kansallisten ryhmien välillä.

Sosiaalisen konstruktivismin juuret ovat peräisin useasta eri lähteestä, kuten sosiologiasta, psykologiassa ja sosiaalipsykologiassa. Sosiologiassa tunnetuimpia sosiaalista konstruktivismia ennakoineita teoksia on Peter L. Bergerin ja Thomas Luckmannin teos ”The Social Construction of Reality” (1966), jossa pohditaan sosiaalisten ilmiöiden rakentumista ihmisten välisissä sosiaalisissa toiminnoissa.⁹⁰ Psykologiassa konstruktivismin oppi-isänä voidaan pitää Kenneth J. Gergenä, joka vuonna 1973 julkaistussa ”Social Psychology of History” -artikkelissaan toteaa tiedon olevan luonteeltaan historiallisesti ja kulttuurisesti spesifiä, minkä seurauksena huomio tulisi siirtää yksilöstä ympäröivään sosiaaliseen, poliittiseen ja taloudelliseen maailmaan.⁹¹ Sosiaalinen konstruktivismi on imenyt vaikutteita myös postmodernismista, joka niin ikään hylkii perimmäisen totuuden ja strukturalismin ideoita.⁹² Oman lisämausteensa on tuonut lisäksi esimerkiksi ranskalainen filosofi Michel Foucault, joka on pohtinut kielen konstruktivista valtaa.

⁸⁸ Burr 2003, 149–150.

⁸⁹ Wendt 1992, 397.

⁹⁰ Berger – Luckmann 1966.

⁹¹ Gergen 1973.

⁹² Burr 1995, 13–14.

Kansainvälisten suhteiden puolella uranuurtajana toimii Alexander Wendt, joka on tutkinut muun muassa valtasuhteiden sosiaalista rakentumista.⁹³

Kielellä on sosiaalisessa konstruktivismissa merkittävä rooli, sillä sen koetaan vaikuttavan keskeisesti yksilön ja yhteiskunnan rakentumiseen.⁹⁴ Ihmiset käyttävät kieltä esimerkiksi antaakseen merkityksiä asioille tai ilmiöille, joita havaitsevat itsessään ja ympäristössään. Kieli tarjoaa siten välineen, jonka avulla voidaan hahmottaa kokemuksia. Niin ikään kieli tekee mahdolliseksi ne käsitteet, joita tässä prosessissa käytetään. Jos kielestä puuttuu tietty käsite, ei sen käyttäminen luonnollisestikaan ole mahdollista. Tapa, jolla kukin kieli on rakentunut, määrittää edelleen sitä, miten kokemukset ja tietoisuus rakentuvat.⁹⁵ Voidaankin olettaa, että tiettyyn kulttuuriin kuuluvan ryhmän kesken vallitsee sellainen tietoisuuden ja kokemusten kenttä, joka poikkeaa toisen ryhmän vastaavista. Sama pätee myös identiteetinmuodostukseen, jossa kieli, kulttuuri ja ihmisten välinen kanssakäyminen ovat keskiössä.⁹⁶

Totuuden ja todellisuuden tematiikka on sosiaaliselle konstruktivismille keskeinen puheenaihe. Ne ymmärretään katsannossa pitkälti relatiivisina. Relativismin näkemyksen mukaan tapahtumista on olemassa lukuisia eri versioita, jotka kaikki ovat teoreettisesti yhtä arvokkaita. Koska mitään lopullista totuutta ei ole olemassa tai sellaisen olemassaolosta ei ainakaan ole saatavilla varmaa tietoa, täytyy kaikkien näkökulmien olla yhtä mahdollisia. Erilaisia näkökulmia voidaan näin ollen tarkastella vain suhteessa toisiinsa eikä minkään perimmäisen totuuden kautta.⁹⁷

Relativistisessa katsannossa yksilön ja yhteiskunnan suhde muodostuu kuitenkin ongelmalliseksi, koska yksilö nähdään siinä ”annettuna”, jonka pohjalta yhteiskunta nousee.⁹⁸ Tämä on vastoin sosiaalisen konstruktivismin peruslähtökohtia, koska katsanto ei jätä tilaa sosiaalisen ympäristön vaikutukselle yksilön rakentumisessa. Oman ratkaisunsa ongelmaan tarjoavat muun muassa Berger ja Luckmann, jotka ratkaisevat sen määrittelemällä yksilön ja yhteisön välisen suhteen dialektisena: yksilöt rakentavat kielellisen kanssakäymisen kautta sosiaalista maailmaa, josta siten tulee todellisuus, johon heidän on myös vastattava. Ihmiset eivät voi toimia mielivaltaisesti, sillä heidän toimintansa on aiempien sukupolvien rakentaman yhteiskunnan rajoittamaa.⁹⁹ Yhteiskunta, johon

⁹³ Ks. Wendt 1992.

⁹⁴ Fairclough 2003, 8.

⁹⁵ Burr 1995, 33–34.

⁹⁶ Emt., 51.

⁹⁷ Emt., 81.

⁹⁸ Burr 2003, 182–183.

⁹⁹ Emt., 185–187; Berger – Luckmann 1966.

me synnymme muokkaa ajatuksiamme, arvojamme ja käsitteitämme. Ihmiset ovat siten yhtä lailla sosiaalisten prosessien synnyttämiä ja muokkaamia kuin myös erottamaton osa yhteiskuntaa.

3.2. Diskurssianalyttinen tutkimus

Diskurssianalyttisen tutkimuksen kehityksen taustalla ovat olleet muun muassa kielitieteet, puheaktiteoria, etnometodologia ja semiologia, joita kaikkia yhdistää kiinnostus puheeseen ja kielen rooliin.¹⁰⁰ Kansainvälisten suhteiden kohdalla kiinnostus kieltä kohtaan heräsi 1980-luvulla postpositivististen liikkeiden kuten konstruktivistien ja poststrukturalistien keskuudessa. Keskeisiä kielen roolia korostaneita tutkijoita olivat muun muassa Nicholas Onuf, Friedrich Kratochwil ja James Der Derian. Nykyisissä kansainvälisissä suhteissa kieli on Francois Debrixin mukaan erottamaton osa kansainvälisten toimijoiden käyttäytymistä ja identiteettiä.¹⁰¹ Yhteiskuntatieteilijät ovat kuitenkin perinteisesti huomioineet tekstin kielellisiä piirteitä vain vähän. Kriittisen diskurssianalyysin uranuurtajana tunnettu Norman Fairclough on pyrkinyt huomioimaan tätä epäkohtaa korostamalla omassa diskurssianalyysikäytännössään tekstin analysoinnin roolia yhteiskuntateoreettisten aiheiden tutkimisessä.¹⁰² Tarkastelen kriittistä diskurssianalyysiä läheisemmin luvussa 3.5.

Diskurssianalyysissä tarkastelun kohteena ovat erilaiset sosiaaliset käytännöt ja se, miten niissä tuotetaan sosiaalista todellisuutta. Tätä tutkitaan puheista ja teksteistä erotettavien diskurssien avulla.¹⁰³ Kielen ja ympäröivän maailman dialektisesta suhteesta johtuen puheen sisältämät diskurssit sisältävät usein piilevää tietoa siitä, miten yhteiskuntaa ja sen vallitsevia rakenteita, valta-asemia ja suuntaviivoja hahmotetaan. Tutkijan tehtävänä onkin tuoda esiin tekstissä piilevät diskurssit ja selvittää, millaista yhteiskuntaa niiden avulla ylläpidetään tai uusinnetaan. Kirsi Juhilan sanoin diskurssianalyttikon tulisi kysyä, ”mitä instituutioita diskurssit vahvistavat, mitä vaientavat, ketkä diskursseista hyötyvät ja ketkä niitä ajavat”.¹⁰⁴ Diskurssien sisältämien ideoiden ja ajatusten usein itsestään selvästä luonteesta johtuen niitä on ajoittain hankala tunnistaa, mikä merkitsee valta-asemaa niille yhteiskunnan tahoille, jotka onnistuvat ajamaan itselleen hyödyllisiä diskursseja.

Diskurssianalyysi ei varsinaisesti ole selkeärajainen tutkimusmenetelmä, vaan pikemminkin väljä teoreettinen viitekehys, joka sallii erilaisia tarkastelun painopisteitä ja menetelmällisiä ratkaisuja.¹⁰⁵

¹⁰⁰ Potter – Wetherell 1987, 9–31.

¹⁰¹ Debrix 2003, 3–7.

¹⁰² Ks. esim. Fairclough 2003.

¹⁰³ Jokinen, Juhila – Suoninen 1993, 10.

¹⁰⁴ Juhila 1999, 165.

¹⁰⁵ Jokinen, Juhila – Suoninen 1993, 17–18.

Käytännössä kulloistenkin analysointikeinojen valinta tulee tehdä tutkimusasetelman mukaisesti.¹⁰⁶ Tutkija siis valitsee laajasta diskurssianalyttisten menetelmien kirjosta ne välineet, jotka tukevat hänen tutkimusasetelmaansa parhaiten. Itse pyrin tutkielmassani nojaamaan sekä perinteiseen diskurssianalyysiin sen aineistolähtöisyyden kohdalla että kriittiseen diskurssianalyysiin erityisesti Fairclough'n esittämän analyysintekotavan osalta.¹⁰⁷ Fairclough'n tarjoaman mallin etuna on aineiston antamien tulosten yhdistäminen laajempaan yhteiskunnalliseen kontekstiin, jolloin analyysi ei jää irralliseksi tulkinnaksi vaan se suhteutetaan laajempaan kehykseen.

Diskurssianalyysiä tehtäessä on hyvä huomioida, etteivät analyysin tulokset ole sen enempää tosia kuin muut siitä mahdollisesti eriävät tulkinnat. Sekä sosiaalisen konstruktivismin että diskurssianalyttisen tutkimuksen ajattelutapaa noudattaen mitään pysyvää totuuttahan ei ole olemassa. On olemassa erilaisia totuuksia ja todellisuuksia, jotka vallitsevat tietyssä sosiaalisessa kontekstissa tietyn ihmisryhmän keskuudessa, mutta ovat alati muutokselle alttiita. Tämä ei kuitenkaan vähennä diskurssianalyysin arvoa, sillä sen tarkoituksena ei ole uusien totuuksien rakentaminen, vaan yksinkertaisesti uusien näkökulmien ja vaihtoehtoisten tulkintojen esiin tuominen. Jotta analyysiä voidaan pitää onnistuneena, täytyy sen kuitenkin olla kattava ja huolellisesti tehty sekä tuottaa sellaista tietoa, jota ei ilman perinpohjaista analyysiä havaittaisi.¹⁰⁸

3.3. Diskurssi käsitteenä

Diskurssi käsitteenä pitää sisällään lukuisia toisistaan poikkeavia, usein ristiriitaisia ja osittain päällekkäisiä määritelmiä, jotka vaihtelevat oppialan ja teoreettisen tradition mukaan. Termiä voidaan käyttää niin tiettyyn tarkoitukseen kuin yleisellä, abstraktilla tavalla, mistä johtuen selkeää määritelmää on hankala esittää.¹⁰⁹

Burrin mukaan diskurssi viittaa sellaiseen merkitysten, metaforien, kuvien ja lausumien rakennelmaan, jotka yhdessä tuottavat tietynlaisen version tapahtumista. Se siis viittaa tietyn tapahtuman esittämiseen tietystä näkökulmasta tai tietynlaisessa valossa.¹¹⁰ Jokinen, Juhila ja Suoninen lähestyvät diskurssin käsitettä samankaltaisesta näkökulmasta määritellessään diskurssit ”sosiaalisissa käytännöissä rakentuviksi verrattain eheiksi säännönmukaisten merkityssuhteiden systeemeiksi”, jotka samalla rakentavat sosiaalista todellisuutta. Heidän näkemyksensä mukaan merkityssysteemit ovat pääosin sanojen ja lauseiden muodostamia, mutta myös ei-sanalliset teot

¹⁰⁶ Van Dijk, 2001, 106.

¹⁰⁷ Fairclough'n mallista tarkemmin ks. Fairclough 1989.

¹⁰⁸ Jokinen – Juhila 1993, 106–107.

¹⁰⁹ Burr 1995, 48; Fairclough 2003, 4.

¹¹⁰ Burr 1995, 48.

voivat olla merkityksellisiä.¹¹¹ Yhdessä tällaisessa vuorovaikutuksellisessa tilanteessa saattaa esiintyä useita diskursseja, jotka voivat olla joko rinnakkaisia tai keskenään kilpailevia.¹¹² Jokisen, Juhilan ja Suonisen mukaan diskurssianalyysin kannalta kiinnostavia eivät ole niinkään itse diskurssit kuin se, miten ne aktualisoituvat erilaisissa sosiaalisissa käytännöissä.¹¹³

Fairclough puolestaan mieltää diskurssit representaatioina.¹¹⁴ Tällöin diskurssi merkitsee tapaa esittää maailmasta tiettyä näkökulmaa, joka voi liittyä yhtä lailla materiaalisen maailman tapahtumiin, rakenteisiin ja suhteisiin kuin myös sosiaaliseen maailmaan, ajatuksiin tai uskomuksiin.¹¹⁵ Luonteeltaan diskurssit ovat yleisesti hyväksytyjä ja ymmärrettävissä olevia seikkoja, jotka ilmenevät sosiaalisissa käytännöissä osana sosiaalista toimintaa esimerkiksi puheessa (kuten tietynlaisena kielenkäyttönä tietyssä ammatissa), representaatioissa ja olemisen tapoina. Diskurssin roolia sosiaalisissa käytännöissä ei kuitenkaan tule pitää itsestäänselvytenä, vaan se täytyy pystyä osoittamaan analyysin kautta.¹¹⁶

Kielen käytön Fairclough kokee sosiaalisena ja sosiaalisesti ehdollistettuna prosessina, johon yhteiskunnan muut osat kuten ympäristö, tilanne ja vuorovaikutuksessa mukana olevat henkilöt vaikuttavat. Tästä voidaan päätellä, että niin kieli kuin diskurssitkin ovat erottamaton osa yhteiskuntaa ja sen sosiaalisia käytäntöjä.¹¹⁷ Käytännössä kielellinen toiminta ja sen esittämät representaatiot joko vahvistavat tai uusintavat olemassa olevia tai luovat kokonaan uusia diskursseja. Uusien diskurssien syntyminen riippuu toisaalta osittain myös siitä, missä määrin yhteiskunta on kykeneväinen vastustamaan niitä.¹¹⁸ Fairclough'n edustaman kriittisen diskurssianalyysin linjauksen mukaan analyysiä tehtäessä tulisi huomioida tekstin lisäksi myös vuorovaikutustilannetta ympäröivä laajempi konteksti ja vallitsevat yhteiskunnalliset rakenteet sekä näiden vaikutus diskurssien muodostumiseen.¹¹⁹

Suhteellisen lavean lähestymistavan diskurssin käsitteeseen tarjoaa Jan Blommaert, joka määrittelee diskurssin kaikkena sellaisena semioottisena ihmistoiminnan muotona, jolla on nähtävissä yhteys ympäröivään sosiaaliseen, kulttuuriseen ja historialliseen kehykseen. Kieli on yksi näistä toiminnan muodoista, mutta kaikki muu toiminta on yhtä oleellista. Merkittävää on se, miten näitä

¹¹¹ Jokinen, Juhila – Suoninen 1993, 26–27.

¹¹² Emt., 29; Fairclough 1989, 147.

¹¹³ Jokinen, Juhila – Suoninen 1993, 28.

¹¹⁴ Fairclough 2003, 26.

¹¹⁵ Emt., 124.

¹¹⁶ Emt., 206; Fairclough 1989, 107.

¹¹⁷ Fairclough 1989, 22–25.

¹¹⁸ Fairclough 2003, 209.

¹¹⁹ Fairclough 1989, 22–26.

toiminnallisia instrumentteja käytetään ja miten niistä tulee merkittäviä ympäröivää taustaa vasten.¹²⁰ Diskurssit toimivat merkitysten antajina: esimerkiksi vuoresta tulee ”kaunis” vuori vasta sen jälkeen, kun joku on sen todennut. Diskurssit siis tekevät ympäristöstämme sosiaalisesti ja kulttuurisesti merkityksellisen.¹²¹

3.4. Diskurssit ja valta

Kieli ja diskurssit ovat sidoksissa valtaan monella tavalla. Niiden avulla voidaan muun muassa ilmaista valtaa ja ne ovat keskeisessä roolissa myös silloin, kun valta joutuu kiistanalaiseksi.¹²² Kaikki keskustelu ja kamppailu vallasta käydään ainakin osittain kielellisesti. Kuten Paul Chilton huomauttaa, ilman kieltä tuskin olisi olemassa poliittista toimintaakaan.¹²³ Diskurssien sosiaalinen luonne ja niiden kyky vaikuttaa ympäröivän yhteiskunnan valtarakennelmiin tekevät niistä poliittisesti merkittäviä. Tässä luvussa tulen tarkastelemaan miten diskursseista muodostuu merkittäviä, miten ne käyttävät valtaa ja millaisia ideologisia seurauksia niillä voi olla.

Jotta diskurssien ja vallan suhdetta kyetään mielekkäästi käsittelemään, on ensin määriteltävä, miten valta tutkimuksessa mielletään. Sosiaalisen konstruktivismin ajattelutapaa seuraten valta, kuten muutkaan yhteiskunnalliset instituutiot, ei ole kenenkään pysyvä tai kiistämätön attribuutti.¹²⁴ Foucault määrittelee vallan abstraktina käsitteenä eli asiana, jota voidaan harjoittaa diskurssien kautta. Hänen katsannossaan valta ei ole yhdenkään ihmisen tai ryhmän omaisuutta vaan sitä on kaikkialla. Jokaisella meistä on mahdollisuus päästä käsiksi ainakin tietynlaiseen valtaan, mikäli osaamme siihen pyrkiä. Foucault’n mukaan valta ja vastustus kulkevat yhdessä, ja vallitsevaa valtaa vastustamalla on mahdollisuus muuttaa olemassaolevia valtasuhteita.¹²⁵

Vallan ja diskurssien välinen yhteys on koettu kiinnostavaksi erityisesti kriittisen diskurssianalyysin parissa. Eräs kriittisen diskurssianalyysin tutkijoista, Siegfried Jäger, mieltää diskurssit tiedon virraksi eli kaikeksi sellaiseksi aikojen saatossa varastoiduksi yhteiskunnalliseksi tiedoksi, jolla on vaikutusta yksilöiden ja yhteisön toimintaan. Tämä toiminta vaikuttaa edelleen yhteiskuntaan. Jägerin mukaan diskursseista tekee kiinnostavia nimenomaan se, että ne edistävät tietynlaisia lopputuloksia ja siten harjoittavat vallankäyttöä.¹²⁶

¹²⁰ Blommaert 2005, 4.

¹²¹ Emt., 5.

¹²² Wodak 2001a, 10.

¹²³ Chilton 2004, 6.

¹²⁴ Fairclough 1989, 68.

¹²⁵ Burr 1995, 70.

¹²⁶ Jäger 2001, 34.

3.4.1. Diskurssien välinen valtakamppailu

Kuhunkin sosiaaliseen tilanteeseen sisältyy yksi tai useampia toisiinsa kietoutuneita diskursseja. Nämä diskurssit voivat olla rinnakkaisia, samaa tilannetta eri näkökulmista tarkastelevia tai keskenään kilpailevia. Kilpailevat diskurssit merkityksellistävät maailmaa eri tavoin.¹²⁷ Diskurssit ovat myös jatkuvassa liikkeessä. Toiset muotoutuvat uudelleen, toisten merkitys kasvaa ja toisten vähenee. Diskursiivisten muutosten seurauksena muuttuvat myös ihmisten tavat ymmärtää asioita.

Diskurssin sisäisessä valta-analyysissä kiinnostus kohdistuu siihen, mitä diskursseissa sanotaan ja tehdään. Poliittisissa diskursseissa erityisesti legitimointi ja legitimizeetin heikentäminen ovat merkityksellisiä. Niitä ilmaistaan usein retorisin keinoin, kuten perinteisiin arvoihin tai normeihin, moraaliin, auktoriteettiin ja oikeudenmukaisuuteen vetoamalla.¹²⁸ Oman toiminnan oikeuttaminen ja vastapuolen tekojen vääryyden paljastaminen ovat perinteisesti olleet yksi poliittisten puheiden tarkoitusperistä.¹²⁹ Tekstin sanoman ohella siinä esiintyvien toimijoiden keskinäissuhteet ja tekstissä ottamat roolit ovat diskurssien valtasuhteita analysoitaessa keskeisiä. Chiltonin sanoin olennaista on kysyä ”kuka tekee mitä kenelle, milloin ja missä?”¹³⁰ Diskurssien sisäisten valtarakenteiden tutkiminen on merkityksellistä, koska niiden kautta tietyt tiedot ja totuudet, sosiaaliset suhteet ja toimijoiden roolit eli subjektipositiot tulevat oikeutetuiksi. Diskurssien sisäiset suhteet määrittävät diskurssien välisiä suhteita vaikuttaen sitä kautta edelleen myös yleiseen yhteiskunnalliseen järjestykseen.¹³¹

Diskurssien välisissä valtasuhteissa toisista diskursseista muodostuu vahvempia kuin toisista. Jokinen, Juhila ja Suoninen huomauttavat, että tällaisista hegemonisiksi kutsutuista diskursseista saattaa muodostua yhteisesti jaettu ja itsestään selvinä pidettyjä ’totuuksia’, jotka vaimentavat vaihtoehtoisia ’totuuksia’.¹³² Tällaiset diskurssit vievät samalla elintilaa muilta, marginaalisiksi jääviltä diskursseilta.¹³³ Itsestään selvän luonnolliselta vaikuttavan luonteensa vuoksi hegemonisten diskurssien tunnistaminen on hankalaa. Fairclough puhuu niistä naturalisoituneina diskursseina, joista on tullut käytännössä niin vakiintuneita käsityksiä, ettei niitä normaalioloissa useinkaan huomata kyseenalaistavia. Naturalisoitunut diskurssi on itsessään lähestulkoon institutionalisoitunut, eikä sitä siten yleensä tarvitse selitellä.¹³⁴ Hegemonisia tai naturalisoituneita diskursseja voidaan

¹²⁷ Jokinen, Juhila – Suoninen 1993, 24.

¹²⁸ Chilton 2004, 111–116.

¹²⁹ Emt., 199.

¹³⁰ “Who is doing what to whom, when and where?” Emt., 54. Käännös kirjoittajan.

¹³¹ Jokinen – Juhila 1993, 86–89.

¹³² Jokinen, Juhila – Suoninen 1993, 29. *Kursivointi ja korostukset Jokinen, Juhila – Suoninen.*

¹³³ Vrt. Jokinen – Juhila 1993, 76–77.

¹³⁴ Fairclough 1989, 91–92.

pyrkii tunnistamaan kulttuurisia itsestäänselvyksiä tutkimalla. Naturalisoitumista tutkimalla voidaan pyrkiä selvittämään, miten itsestäänselvyksiltä vaikuttavat seikat on tuotettu ja saatu näyttämään luonnollisilta. Hegemonisia diskursseja perustellaan usein myös vetoamalla yleiseen hyväksyntään tai yhteisiin kulttuurisiin konventioihin, minkä avulla niitä voidaan myös tunnistaa.¹³⁵

Kirsi Juhila pohtii hegemonisten diskurssien syntyä. Vakuuttelua, jonka avulla tietyn tiedon totuusarvosta tulee niin suuri, että siitä muodostuu itsestään selvä ja kyseenalaistamaton totuus hän kutsuu faktuaalistamisstrategioiksi.¹³⁶ Esimerkkejä tällaisista strategioista voivat olla esimerkiksi omaan kokemukseen, tutkimustuloksiin, sosiaalisiin normeihin tai näennäiseen vaihtoehdottomuuteen vetoaminen. Faktuaalistamisstrategiat ovat läsnä eritoten ideologisesti latautuneissa poliittisissa puheissa, joissa pyritään yleensä tällaisin retorisin keinoin vetoamaan kuulijoiden sympatiaan.

3.4.2. *Diskurssit ja yhteiskunnallinen valta*

Olen edellä tarkastellut diskurssien välistä valtakamppailua. Koska diskurssit ja yhteiskunta ovat erottamattomasti yhteenkietoutuneita, vaikuttavat diskursiiviset muutokset myös ympäröivään maailmaan. Jägerin mukaan diskurssit sekä harjoittavat että tuottavat valtaa. Hänen tiedon agenteiksi kutsumansa diskurssit kantavat sisällään tietystä paikasta tietynä aikana vallitsevaa tietoa. Tieto tässä yhteydessä tarkoittaa kaikenlaisia sisältöjä, jotka rakentavat tietoisuutta ja määrittävät ihmisten käyttäytymistä ja muita diskursseja vaikuttaen sitä kautta yhteiskunnan valtasuhteiden muovaamiseen sekä ihmisten arvoihin, käsityksiin ja niiden kautta myös identiteetteihin.¹³⁷

Yhteiskunnallista valtaa ylläpitävät yleensä ne institutionaaliset ja yhteiskunnalliset tahot, jotka kulloinkin ovat kykeneviä kontrolloimaan diskurssien järjestyksiä.¹³⁸ Diskurssien järjestyksillä tarkoitetaan yhteiskunnan ja sosiaalisten instituutioiden valtasuhteiden perusteella rakentuneita useiden diskurssien kokonaisuuksia. Se, miten diskurssit rakentuvat tai saavat tietyn järjestyksen riippuu siitä, miten yhteiskunnan sisäiset ja instituutioiden väliset valtasuhteet rakentuvat.¹³⁹ Diskurssien järjestykset ja totutut institutionaaliset käytännöt pitävät sisällään pääosin vakiintuneita valtasuhteita legitimoivia olettamuksia. Ihmiset jatkavat yleensä tiedostamattaan näiden totuttujen

¹³⁵ Fairclough 1989, 90–96.

¹³⁶ Juhila 1993, 152.

¹³⁷ Vrt. Jäger 2001, 32–38.

¹³⁸ *Orders of discourse*. Fairclough 1989, 37.

¹³⁹ Fairclough 1995, 95–96.

diskurssien legitimoimista vakiintuneilla käytännöillään. Usein jää huomaamatta, että universaaleina pidetyt tavat toimia ovat lähtöisin nimenomaan valtasuhteita dominoivalta ryhmältä ja vahvistavat siten sen haluamaa yhteiskunnallista järjestystä.¹⁴⁰ Silloin kun yhteiskunnallisissa valtasuhteissa tapahtuu muutoksia, muuttuu todennäköisesti myös diskurssijärjestys.¹⁴¹

Foucault'n mukaan valta kulkee käsi kädessä tiedon kanssa. Tehokkaimmin valtaa käytetään nimenomaan uutta tietoa tuottaessa. Tietoa voidaan tässä yhteydessä pitää sellaisena tapahtumien selostuksena, joka on saanut kulloisenkin totuuden leiman. Foucault'lle valta ei siis ole jonkun omistama attribuutti, vaan diskurssien tuotos. Esimerkiksi kyky määritellä maailmaa ja ihmisiä oman edun mukaisesti siten, että muutkin sen hyväksyvät, on vallankäyttöä. Foucault ymmärtääkin tiedon valtana määritellä muita.¹⁴² Tämän katsantokannan kautta ymmärrettynä valtaan pääsy vaatii ymmärtämyksen lisääntymistä, sillä mikäli kykenemme tunnistamaan ymmärtämyksemme taustalla olevat diskurssit, kykenemme myös kyseenalaistamaan niiden legitimitetin ja vastustamaan niitä. Näin voidaan tuoda esiin aiemmin marginalisoituja diskursseja.¹⁴³ Tiedosta ja sitä seuraavasta kritiikistä yhteiskunnallisia epäkohtia kohtaan nousee siten vaikuttamisen ja muutoksen mahdollisuus.¹⁴⁴

3.4.3. *Ideologiset seuraukset*

Ideologialla tarkoitetaan tässä yhteydessä Teun A. van Dijk'n määritelmän mukaisesti kollektiivisen ryhmän jäsenten jakamia yhteisiä uskomusjärjestelmiä. Nämä uskomukset ovat luonteeltaan perustavanlaatuisia ja usein abstrakteja. Ideologiat pitävät sisällään sosiaalisia representaatioita, jotka määrittävät ryhmän sosiaalista identiteettiä, kuten kulttuurisia arvoja.¹⁴⁵ Määritelmään yhtyy pitkälti myös Fairclough, joka mieltää ideologiat sosiaalisten ryhmien sosiaalisiksi representaatioiksi, joissa jäsenetään ryhmän jäsenten jakamat perustavanlaatuiset asenteet.¹⁴⁶ Luonteeltaan ideologioita voidaan pitää kohtalaisen pysyvinä. Van Dijk'n mukaan ne vaativat muuttuakseen useita toisiaan tukevia kokemuksia ja diskursseja.¹⁴⁷

¹⁴⁰ Fairclough 1989, 33.

¹⁴¹ Emt., 40.

¹⁴² Foucault 1984; ks. myös Burr 1995, 64–65.

¹⁴³ Burr 1995, 69–70.

¹⁴⁴ Ks. esim. Fairclough 1995, 83.

¹⁴⁵ Van Dijk 2006, 116.

¹⁴⁶ Fairclough 1995, 44.

¹⁴⁷ Van Dijk 2006, 116.

Ideologia kietoutuu erottamattomasti diskurssin käsitteeseen, joskin näiden välinen suhde muodostuu usein monimutkaiseksi ja epäsuoraksi.¹⁴⁸ Ideologioiden sisältämät sosiaaliset representaatiot ovat diskurssien ja muun sosiaalisen toiminnan perusta. Toisaalta ihmisten välinen kielellinen kanssakäyminen ja sen sisältämät diskurssit toimivat ideologian pääasiallisena ilmaisukanavana osallistuen samalla sen mahdolliseen uusintamiseen.¹⁴⁹ Diskurssianalyysiä tehtäessä on kuitenkin hyvä muistaa, että kaikki diskurssit eivät ole ideologisia, vaan sanoilla on muitakin toimintoja. Mahdollinen ideologinen sisältö ei välttämättä ole itsestään selvä tai helposti havaittavissa, joten analyysin tekijältä vaaditaan tarkkuutta.¹⁵⁰

Diskurssien ja vallan yhteenkietoutuminen saattaa aiheuttaa paitsi yksittäisiä, myös laajamittaisempia ideologisia seurauksia. Tällaisia voivat olla esimerkiksi tiettyjen alistussuhteiden ylläpitäminen ja legitimoiminen.¹⁵¹ Ideologiat saattavat toimia niin hallintovaltaa legitimoivina kuin oppositiota ja vastarintaa tukevin. Ne myös asettavat rajat sille, missä määrin yhteiskuntaa dominoiva ryhmä voi toimivasti uusintaa yhteisöä. Jokin tietty ideologia voi levitä niinkin laajalle, että se muodostuu osaksi koko yhteisön yleisesti hyväksymää uskomusta tai asennetta.¹⁵² Käytännössä katsoen aina on kuitenkin olemassa ainakin jonkin verran ideologisia eroavaisuuksia ja sen seurauksena konflikteja, eli täysin absoluuttisen ideologisen rintaman muodostaminen lienee varsin epätodennäköistä.¹⁵³

Diskurssien, vallan ja ideologian välinen suhde on koettu erityisen kiinnostavaksi kriittisen diskurssianalyysin keskuudessa. Lähestymistavan keskeisiä kiinnostuksen kohteita ovatkin muun muassa juuri diskurssien ideologiset seuraukset ja sosiaalisen todellisuuden tuottaminen, vastustaminen ja muutokset.¹⁵⁴ Lähden seuraavassa luvussa tarkemmin perehtymään kriittisen diskurssianalyysin ominaispiirteisiin ja sen tekemään pesäeroon suhteessa perinteiseen kuvailevaan diskurssianalyysiin.

3.5. Kriittinen diskurssianalyysi

Kriittinen diskurssianalyysi on perinteisen diskurssianalyysin tavoin hyvin monimuotoinen menetelmä, jota leimaa dynaamisuus ja jatkuva muutostila. Michael Meyerin mukaan sitäkään ei

¹⁴⁸ Van Dijk 2006, 124.

¹⁴⁹ Emt., 120–121.

¹⁵⁰ Emt., 124, 129.

¹⁵¹ Potter – Wetherell 1987, 187.

¹⁵² Van Dijk 2006, 117.

¹⁵³ Fairclough 1989, 86.

¹⁵⁴ Fairclough 2003, 9; Mumby 2004, 239.

tulisi ymmärtää yksittäisenä metodina vaan pikemminkin lähestymistapana, jolle on keskeistä lingvististen menetelmien sijaan ongelmalähtöinen tutkimusasetelma.¹⁵⁵ Fairclough, jonka vuonna 1989 ilmestynyttä ”Language and power” -teosta voidaan pitää eräänlaisena merkkipaaluna kriittisen diskurssianalyysin syntymiselle, toteaa kriittisen diskurssianalyysin olevan paremminkin teoreettinen lähestymistapa kieleen kuin metodi.¹⁵⁶ Se ei tarjoa valmista tapaa tehdä analyysiä tai ole sidoksissa tiettyyn menetelmään, vaan kulloisenkin analysointitavan tulisi riippua tutkimusongelmasta ja tutkimuksen tarkoituksesta. Van Dijkin mukaan hyvässä analyysissä yhdistyvät eri oppialoilta, maista ja kulttuureista lähtöisin olevat tutkimustavat.¹⁵⁷ Kriittiseen diskurssianalyysiin voidaan tarvittaessa ottaa elementtejä myös muista menetelmistä, kuten retoriikasta.

Kriittinen diskurssianalyysi pitää sisällään paitsi perinteisiä kuvailevan tekstinanalyysin piirteitä, myös eräänlaista sosiologista analyysiä, joka erottaa sen perinteisestä kuvailevasta diskurssianalyysistä.¹⁵⁸ Fairclough tarjoaa lähestymistavalle ominaisen kolmivaiheisen analyysimallin, johon kuuluvat 1) perinteinen kuvaileva tekstinanalyysi, 2) tekstin ja sosiaalisen kanssakäymisen välisten suhteiden tulkinta ja 3) sosiaalisen kanssakäymisen ja laajemman sosiaalisen kontekstin välisten suhteiden selittäminen.¹⁵⁹ Lähtökohtana on ajatus siitä, että diskurssit ovat aina historiallisesti tuotettuja ja tulkittavia ja siten ymmärrettävissä vain tietyn sosiaalisen kontekstin kautta.¹⁶⁰ Kriittinen diskurssianalyysi peilaakin diskursseja yhteiskunnan kautta tarkastellen esimerkiksi vallankäytön legitimoitua.¹⁶¹

Kuten edellä on todettu, kriittinen diskurssianalyysi eroaa perinteisestä diskurssianalyysistä korostaessaan diskurssien kontekstisidonnaisuutta ja valta-aspektia sekä pyrkiessään luomaan eräänlaista laajempaa sosiaalista teoriaa selittäessään tarkasteltavan tekstin ja sosiaalisen kontekstin välisiä suhteita. Toinen erottava tekijä on kriittisen diskurssianalyysin tietynasteinen kantaottavuus.¹⁶² Sille on ominaista, että tulkitsija tekee jo tulkinnan alkuvaiheessa olettamuksia tekstin sisällöstä, kontekstista ja rakenteista. Nämä olettamukset määräävät analyysin etenemistä, sillä näkökulman valinta aikaisessa vaiheessa vaikuttaa tulkinnan etenemiseen ja analyysiin.¹⁶³ On hyvä huomioida, että niin tutkijan tekemät ennako-oletukset kuin tutkittava aineistokin saattavat

¹⁵⁵ Meyer 2001, 14.

¹⁵⁶ Fairclough 1989; ks. myös Fairclough 2001, 121.

¹⁵⁷ Van Dijk 2001, 95–98.

¹⁵⁸ Fairclough 1989, 140–141.

¹⁵⁹ Emt., 109.

¹⁶⁰ Meyer 2001, 15.

¹⁶¹ Wodak 2001a, 1–3.

¹⁶² Van Dijk 2001, 96.

¹⁶³ Ks. esim. Fairclough 1989, 145–151.

olla ideologisesti latautuneita ja siten vaikuttaa analyysin kulkuun. Myös analyysin edetessä tutkija joutuu tekemään valintoja, jolloin on syytä perustella miksi tietyt diskursiiviset tulkinnat ovat merkittävämpiä kuin toiset.¹⁶⁴

Kriittiselle diskurssianalyysille on tyypillistä vallankäytön kaltaisten makrotason ilmiöiden tarkastelu mikrotasolta käsin diskursseja ja sosiaalisia käytäntöjä analysoimalla.¹⁶⁵ Sen keskeisiä tutkimuskohteita ovat diskurssien ja muun sosiaalisen toiminnan väliset suhteet, erityisesti diskurssien rooli vallan ja siihen liittyvän hyväksikäytön tuottamisessa sekä valtaan liittyvät muutosprosessit ja niiden näkyminen diskursseissa.¹⁶⁶ Kriittisen lähestymistavasta tekee sen tapa tehdä näkyväksi sellaisia tekstin ominaisuuksien ja sosiaalisten prosessien välisiä suhteita, jotka eivät itsessään ole ilmeisiä tekstin tuottajille tai tulkitsijoille.¹⁶⁷ Kriittisen diskurssianalyysin tulee huomioida myös sellaiset sosiaaliseen ryhmään vaikuttavat seikat kuten asenteet ja ideologia sekä yleisesti hyväksytyt normit ja arvot, jotka osaltaan vaikuttavat diskurssien ja valtarakenteiden muovautumiseen.¹⁶⁸

Kriittisen diskurssianalyysin asema ei ole täysin yksioikoinen, sillä se on saanut osakseen myös paljon kritiikkiä etupäässä tulkinnan ja kontekstin kysymyksiin liittyen. Blommaert kritisoi kriittistä diskurssianalyysiä sen käsitteiden ja analyttisen mallin epämääräisyydestä sekä puolueellisuudesta diskursseja tulkittaessa. Hänen mukaansa analyysin kulussa tehdyt valinnat ovat ainakin jossain määrin valikoituja, ja tekstistä löydettyjä merkityksiä pyritään iskostamaan lukijalle, jolloin teksti saattaa kadottaa alkuperäisen merkityksensä.¹⁶⁹ Verchueren puolestaan toteaa kriittisen diskurssianalyysin osoittavan vain sen, mikä on muutenkin ilmeistä.¹⁷⁰ Ongelmaksi on koettu myös lähestymistavan kontekstisidonnaisuus, joka mahdollistaa vain tiettyä, ajallisesti ja paikallisesti rajattua yhteiskuntaa koskevat johtopäätökset. Yleistysten tekemiselle ei näin ollen jää sijaa.¹⁷¹ Kyseenalaista kuitenkin on, onko yleispätevien johtopäätösten tekeminen diskurssianalyysin tarkoituksaan. Kriittinen diskurssianalyysi toimii parhaimmillaan keskittyttäessä tiettyihin, rajattuihin institutionaalisiin ympäristöihin. Sen suurin potentiaali lienee mahdollisuuksissa lisätä tietoisuutta piilevistä vallan ulottuvuuksista kriittisen analyysin avulla. Yhdistämällä kielellisen ja

¹⁶⁴ Wodak 2001b, 65.

¹⁶⁵ Blommaert 2001, 115.

¹⁶⁶ Van Dijk 2001, 96; Fairclough 2003, 205.

¹⁶⁷ Fairclough 1995, 97.

¹⁶⁸ Van Dijk 2001, 113.

¹⁶⁹ Blommaert 2005, 31–32.

¹⁷⁰ Ibid.

¹⁷¹ Emt., 35–37.

sosiologisen analyysin se myös tarjoaa dialogin mahdollisuutta lingvistisen analyysin ja sosiaalitieteellisen tutkimuksen välille.¹⁷²

Oman työni kannalta koen kriittisen diskurssianalyysin merkittäväksi juuri sen korostaman kontekstisidonnaisuuden ja kriittisen otteen vuoksi. Tarkoitukseni on omaksua palasia sekä siitä että perinteisestä diskurssianalyysistä ja rakentaa näiden pohjalta tutkimukseeni parhaiten soveltuva diskurssianalyttinen menetelmä. Erityisesti Fairclough'n esittämä kolmivaiheinen analyysimalli vaikuttaa soveltuvalta yhteiskunnassa tapahtuvia käsitteellisiä muutoksia ja eroavaisuuksia tarkastelemaan työhöni. Palaan tutkielmassa käyttämäni diskurssianalyttiseen menetelmään vielä luvussa 6. aineiston analyysin yhteydessä.

¹⁷² Blommaert 2005, 35–37.

4. VALTIOSUVEREENIUS

Valtiosuvereeniutta on perinteisesti pidetty yhtenä kansainvälisten suhteiden keskeisimmistä termeistä, jopa modernin politiikan perustavana osana.¹⁷³ Viimeaikainen maailmanpoliittinen kehitys on kuitenkin herättänyt kysymyksiä suvereeniuden asemasta ja roolista kansainvälisessä politiikassa. Globalisoituvassa maailmassa perinteisten valtiotoimijoiden rinnalle on alkanut nousta yhä uusia toimijoita, jotka kyseenalaistavat valtioiden asemaa ylimpänä auktoriteettina. Tämä on herättänyt kasvavaa keskustelua kansainvälisten suhteiden teoreetikkojen keskuudessa valtion ja suvereeniuden tilasta muuttuvassa maailmassa.¹⁷⁴ Siinä missä realistit pitkälti edelleen pitävät kiinni valtiosta suvereeniuden sijaintipaikkana ovat konstruktivistit omaksuneet uuden suunnan. Esimerkiksi Leonard ja Bartelson ovat artikuloineet uuden globaalin suvereeniuden puolesta, jossa suvereenius irrotetaan perinteisestä valtiokontekstista.¹⁷⁵

Tutkielman teoreettinen osuus tarkastelee erilaisia suvereeniuden ymmärtämisen tapoja. Ensimmäisessä luvussa perehdyn perinteiseen valtiosuvereeniuden käsitteeseen ja sitä rakentaviin elementteihin. Keskeisiksi nousevat erityisesti territoriaalisuus, väestö ja hallinto¹⁷⁶, joiden voidaan nähdä olevan keskeisessä asemassa perinteisen valtiosuvereeniuden muotoutumisessa ja muutosprosessissa. Näiden kolmen lisäksi ulkopuolisen tunnustuksen rooli valtiosuvereeniuden rakentajana ja sen osuus suvereeniuskeskustelussa on tutkielman kannalta merkityksellinen. Toinen luku tarkastelee suvereeniutta sosiaalisesti rakentuvana ja muuttuvana käsitteenä. Tarkastelen tällöin suvereeniutta sosiaalisen konstruktivismiin näkökulmasta sekä käsitteen historiallista kehitystä ja viimeaikaista suvereeniuskeskustelua. Näissä kahdessa luvussa esiteltävät käsitteet tarjoavat pitkälti lähtökohdat aineiston suvereeniusdiskurssien ja niissä tapahtuvien muutosten tulkittamiseen.

Kolmannen osan suvereeniuden teoreettisessa tarkastelussa muodostaa keskustelu legitiimiydestä, jota voidaan pitää suvereeniuden konkreettisen toteutumisen kannalta lähes välttämättömänä. Se on tutkimusasetelman kannalta oleellinen erityisesti siksi, että konfliktitilanteessa suvereeniuden kautta tapahtuva oman aseman legitimointi ja mahdollinen vastapuolen legitimizeetin heikentäminen kertovat toimijoiden rooleista suvereeniusdiskursseissa ja saattavat osaltaan vaikuttaa myös suvereeniuskäsitteiden itsensä muotoutumiseen. Teoriaosuudessa pohditaan tämän vuoksi myös suvereenin valtion velvollisuuksia osana kansainvälistä yhteisöä ja suhdetta sen legitimizeettiin

¹⁷³ Bartelson 1995, 1.

¹⁷⁴ Ks. esim. Krasner 2001, 230.

¹⁷⁵ Leonard 2001; Bartelson 1995, 2001.

¹⁷⁶ Territoriaalisuus, väestö ja hallinto ovat Montevideon valtion oikeuksia ja velvollisuuksia käsitelleessä konventiossa määritellyt valtiosuvereeniuden peruselementit. Ks. Montevideo Convention on Rights and Duties of States 1933.

mahdollisesti heikentäviin tekijöihin kuten kansallisen itsemääräämisoikeuden periaatteeseen, valtionsisäisiin konflikteihin ja kansainvälisiin ihmisoikeusnormeihin, jotka usein asettuvat vastakkain perinteisesti valtion oikeuksina pidettyjen asioiden kanssa.

4.1. Perinteinen valtiosuvereenius

Kansainvälisissä suhteissa ja perinteisissä kansainvälisen politiikan teorioissa suvereenius on totuttu näkemään valtioille kuuluvana, minkä vuoksi perinteisestä suvereeniudesta puhuttaessa onkin aiheellista käyttää käsitettä valtiosuvereenius. Kansainvälisten suhteiden perinteisistä teorioista sekä realismi että liberalismi pitävät valtiosuvereeniutta kyseenalaistamattomana totuutena. Valtioiden absoluuttisuus ja legitiimi auktoriteetti ovat molemmille peruseriaatteita ja valtioanalyysin perusyksikkö, vaikka teoriat tarkastelevatkin kansainvälisiä suhteita eri tavoin.¹⁷⁷ Ilman valtiota välineenä ei realistien mukaan voi olla suvereeniutta ylipäätään, eli valtio nähdään suvereeniuden ainoana ilmentymänä.¹⁷⁸

F. H. Hinsleyn realistista näkökulmaa edustavan määritelmän mukaan suvereenius merkitsee sitä, että valtiolla on poliittisessa yhteisössään eli sisäisesti absoluuttinen valta, eikä sen rajojen ulkopuolella ole olemassa mitään sitä korkeampaa auktoriteettia.¹⁷⁹ Suvereeni valtio on tällöin määritellyllä alueellaan ylin vallankäyttäjä, jolla katsotaan olevan legitiimi oikeus päätöksentekoon. Ulkoisen auktoriteetin puuttumisella puolestaan viitataan kansainväliseen järjestykseen, jossa suvereenien valtioiden yläpuolella ei nähdä olevan olemassa mitään lopullista, absoluuttista auktoriteettia.¹⁸⁰ Kenneth Waltz puolestaan määrittää valtion suvereeniksi silloin, kun se itse päättää, miten selviytyä sisäisistä ja ulkoisista ongelmistaan.¹⁸¹ Perinteinen valtiosuvereenius määrittyy siis ennen kaikkea vallan ja voimankäytön kautta.¹⁸²

Perinteiselle suvereeniudelle on annettu erilaisia nimiä, joiden sisältö yhtyy yllä kuvattuun määritelmään. Leonard esimerkiksi puhuu perinteisestä suvereeniudesta hinsleyläisenä suvereeniutena, eli hänelle kuten monelle muullekin teoreetikolle Hinsleyn yllä esittämä määritelmä on pitkälti aikakautta määrittävä.¹⁸³ Omar Dahbour puolestaan käyttää yhtä yleistä termiä

¹⁷⁷ Leonard 2001, 404, 413.

¹⁷⁸ Bartelson 1995, 24.

¹⁷⁹ Hinsley 1966, 26.

¹⁸⁰ Ks. esim. Bull 1977, 8; Hinsley 1966, 2; Keating 2001, 12.

¹⁸¹ Waltz 1979, 96.

¹⁸² Ks. esim. Kreijen 2004, 28.

¹⁸³ Ks. Leonard 2001.

puhuessaan Westfalenilaisesta suvereeniudesta.¹⁸⁴ Itse tyydyn tässä yhteydessä puhumaan perinteisestä suvereeniudesta, jolla viitataan valtion absoluuttiseen asemaan suvereeniuden ylimpänä ja ainoana haltijana sekä muihin edellä kuvattuihin perinteistä näkemystä ilmentäviin seikkoihin.

Perinteisen merkityksen omaava suvereenius voidaan määrittää paitsi alueellisena poliittisen järjestyksen muotona, myös abstraktina lakiin pohjautuvana käsitteenä. Valtiot perustetaan ja niitä ohjailtaan suuressa määrin lainkäytön kautta. Kansainvälisiin sopimuksiin sitoutuminen ja perinteisten valtiollisten oikeuksien rajoittaminen tapahtuvat nekin yhteisesti solmituin laein.¹⁸⁵ Muun muassa Alan Jamesin tulkinnassa suvereenius on ymmärrettävissä laillisena, absoluuttisena ja yksimielisenä olosuhteena.¹⁸⁶ Laillisella hän viittaa siihen, että valtioiden välinen tasa-arvo on taattu kansainvälisten lakien ja sopimusten kautta eikä suvereeni ole kenenkään alainen, ja absoluuttisella puolestaan siihen, ettei valtioiden yläpuolella ole mitään ylempää auktoriteettia. Yksimielinen luonne merkitsee sitä, että suvereenilla valtiolla on näkemyksen mukaan ylin auktoriteetti päättää omista asioistaan.¹⁸⁷

Valtiosuvereenius on viimeisten kahden, kolmen vuosisadan aikana vakiintunut myös modernin politiikan kulmakiveksi, johon kansainvälinen järjestelmä pitkälti pohjautuu.¹⁸⁸ Kansainvälisen järjestelmän kannalta keskiöön nousevat erityisesti suvereeniuden alueellisuus ja poliittinen luonne, joita kyseenalaistetaan hyvin harvoin.¹⁸⁹ Perinteisesti kansainvälisillä suhteilla onkin tarkoitettu ensisijaisesti valtioiden välisiä suhteita. Perinteisessä näkemyksessä suvereenit valtiot nähdään siis paitsi ylimpinä auktoriteetteina rajojensa sisäpuolella myös kansainvälisen järjestelmän perustoimijoina. Ne ovat myös juridisesti itsenäisiä. Muiden valtioiden kanssa solmitut sopimukset rajoittavat jossain määrin niiden toimintamahdollisuuksia, mutta käytännössä valtioilla on valta päättää sekä alueensa että rajojensa kontrolloinnista.¹⁹⁰ Samaan viittaa Robert Jackson puhuessaan ulkoisesta suvereeniudesta, jolla hän tarkoittaa valtioiden välistä ainakin näennäistä tasavertaisuutta.¹⁹¹ Perinteiseen suvereeniuskäsitteeseen tarraavien keskuudessa yleinen käsitys tuntuu olevan, ettei kansainvälisen kentän kokemista muutoksista huolimatta ole ennustettavissa suvereeniuden katoamista tai häviämistä.¹⁹²

¹⁸⁴ Dahbour 2006, 109.

¹⁸⁵ Jackson 1990, 3.

¹⁸⁶ James 1986, 25.

¹⁸⁷ Ibid.

¹⁸⁸ Bull 1977, 8; Jackson 2005, 73–75.

¹⁸⁹ Murphy 1996, 81.

¹⁹⁰ Krasner 2001, 230.

¹⁹¹ Jackson 2005, 76.

¹⁹² Ks. esim. Krasner 2001.

Vallassa olevan käsityksen mukaan poliittisen kokonaisuuden on valtiollisen aseman saavuttamiseksi täytettävä tietyt ehdot, jotka määrittävät sen valtioksi. Käsitys on hyvin vakiintunut ja yleisesti hyväksytty, minkä seurauksena sitä kyseenalaistetaan nykypäivänä hyvin harvoin. Vuoden 1933 Montevideon konventiossa valtioiden oikeuksista ja velvollisuuksista tällaisiksi valtiosuvereeniuden peruselementeiksi määriteltiin pysyvä väestö, määritelty alue, toimiva hallitus ja kyky solmia suhteita muiden valtioiden kanssa.¹⁹³ Nämä elementit tukevat perinteistä suvereeniutta, jossa suvereenius näyttäytyy valtioiden yksinoikeutena. Mainituista elementeistä kolme ensin mainittua on luokiteltu välttämättömiksi ehdoiksi muissakin lähteissä, ja ne ovat vakiinnuttaneet paikkansa myös kansainvälisissä käytännöissä.¹⁹⁴ Muun muassa Krasner on todennut vastaaviksi valtiosuvereeniuden peruselementeiksi alueen, kontrollin kyseisellä alueella, autonomian ja tunnustuksen eli hänen näkemyksensä yhtyy hyvin pitkälti Montevideossa määriteltyihin elementteihin.¹⁹⁵ Michael Keating puolestaan toteaa kansallisvaltion edellyttävän tiettyä identiteettiä ja aluetta, mikä viittaa yhtenäisen kansakunnan eli väestön välttämättömyyteen.¹⁹⁶ Montevideon konvention neljännen pykälän kohdalla keskustelu on ollut ristiriitaisempaa, sillä kyky solmia suhteita muiden valtioiden kanssa on osittain ulkovoimista riippuvaista, eikä siten yhden valtion sisäisesti hallittavissa.

Edellä esiteltyjen valtiosuvereeniutta määrittävien elementtien pohjalta olen määritellyt tutkimuksessa käyttämäni neljä elementtiä, joiden näen olevan keskeisiä perinteisen suvereenin valtion olemassaololle ja sitä kautta myös perinteiselle suvereeniuskäsitteelle. Keskeisyytensä vuoksi niiden voidaan olettaa toimivan pohjana valtioiden legitimoidessa perinteisin keinoin omaa suvereeniuttaan tai pyrkiessä sisäisen konfliktin tilanteessa heikentämään valtiosta irtaantumaa pyrkivän ryhmän legitimitettä. Tällaisina elementteinä käytän territoriaalisuutta, väestöä, toimivaa hallintoa sekä ulkopuolista tunnustusta. Näistä ensimmäiseen, territoriaalisuuteen, liittyy olennaisesti keskustelu valtiollisten rajojen koskemattomuudesta. Väestön yhteydessä tarkastelen kansallisen identiteetin merkitystä, jonka Keatingin lisäksi muun muassa Jackson ja James mainitsevat yhdeksi suvereeniuteen vaikuttavista tekijöistä.¹⁹⁷ Territoriaalisuuden, väestön ja toimivan hallinnon lisäksi tutkimusasetelman kannalta on mielekästä tarkastella myös ulkopuolisen tunnustuksen merkityksestä valtiosuvereeniudelle.

¹⁹³ Montevideo Convention on Rights and Duties of States 1933, article 1.

¹⁹⁴ Ks. esim. Jackson – James 1997, 13; Kreijen 2004, 19.

¹⁹⁵ Krasner 1999, 220.

¹⁹⁶ Keating 2001, 16.

¹⁹⁷ Jackson – James 1993, 17.

4.1.1. Territoriaalisuus

Territoriaalisuus eli tietyn alueen hallussapito on yleensä nähty välttämättömänä edellytyksenä valtion olemassaololle ja uuden valtion luomiselle. Poliittisen organisaation alueellisuutta ja rajautumista tiettyjen maantieteellisten tekijöiden kautta on perinteisesti pidetty yhtenä valtioiden huomattavimmista ominaispiirteistä.¹⁹⁸ Robert Sackin määritelmän mukaan territoriaalisuus merkitsee yksilön tai ryhmän yritystä vaikuttaa ja hallita ihmisiä, ilmiöitä ja suhteita rajoittamalla ja vaatimalla hallintaa tietyllä maantieteellisellä alueella eli käsitteeseen liittyy tietty ajatus vallasta.¹⁹⁹ Alkujaan poliittinen alueellisuus nousi erilaisten sosiaalisten ja poliittisten tilojen, kuten feodaali- ja hallintositeiden, kielellisten rajojen ja taloudellisten järjestelmien pohjalta. Valtioihin perustuva alueellisuus nousi valtioiden muotoutumisen jälkeen, ja alueellisuuteen perustuva valtiosuvereeni on määritelty esimerkiksi Westfalenin rauhansopimuksessa.²⁰⁰ Yhdistettynä valtion vallankäyttöön se muodostaakin keskeisen valtiosuvereeniuden käsitteellisen määreen.

Määriteltyä minimikokoa valtioille ei ole luokiteltu.²⁰¹ Esimerkiksi kooltaan hyvin pienet Singapore (697 km²) ja Malta (316 km²) ovat selkeästi suvereeniksi tunnustettuja valtioita.²⁰² Kokoa merkittävämpänä nähdään valtion kyky ylläpitää itseään, mikä saattaa pienille valtioille mahdollisesta luonnonvarojen vähäisyydestä johtuen olla hankalampaa kuin isommille valtioille. Territoriaalisuuden merkitys korostuu lisäksi erityisesti tilanteissa, joissa tietyn kansan juuret ja alkuperä voidaan historiallisesti linkittää tiettyyn alueeseen, eli kahden valtiosuvereeniuden peruselementin yhdistyessä. Historian kautta tietylle kansalle ”kuuluvana” pidetty alue lisää perinteisen katsannon mukaan valtion legitimiyyttä ja oikeutta suvereniteettivaateisiin.²⁰³

Territoriaalisuuteen liittyy läheisesti myös alueellisen koskemattomuuden periaate, jonka mukaan suvereenin valtion alueellinen koskemattomuus on loukkaamaton.²⁰⁴ Periaatteen taustalla voidaan nähdä valtioiden ja kansainvälisen yhteisön halu säilyttää nykyiset valtiolliset rajat ennallaan, sillä niiden muutokset sekoittavat samalla koko yhteisön toimintaa.²⁰⁵ Alueellisen koskemattomuuden periaate on keskeisesti läsnä YK:n ja muiden kansainvälisten järjestöjen säännöstoissa, jotka allekirjoittaessaan valtiot ovat sitoutuneet noudattamaan periaatetta. YK:n peruskirjassa todetaan, että ”kaikkien jäsenten on pidätyttävä kansainvälisissä suhteissaan väkivallalla uhkaamisesta tai sen

¹⁹⁸ Nelson 2006, 7.

¹⁹⁹ Sack 1986, 18.

²⁰⁰ Latham 2000, 4.

²⁰¹ Kreijen 2004, 19.

²⁰² Lisätietoja mainituista valtioista katso The World Factbook.

²⁰³ Keating 2001, 16.

²⁰⁴ Hannum 1992, 33–35.

²⁰⁵ Bartkus 1999, 222.

käyttämisestä minkään valtion alueellista koskemattomuutta tai poliittista riippumattomuutta vastaan²⁰⁶ sekä ”mikään tämän peruskirjan määräys ei oikeuta Yhdistyneitä kansakuntia puuttumaan asioihin, jotka olennaisesti kuuluvat jonkin valtion sisäiseen toimivaltaan, eikä velvoita jäseniä alistamaan tällaisia asioita tämän peruskirjan mukaan selvitettäväksi.”²⁰⁷ Näillä pykälillä YK:n peruskirja määrittää valtion alueellisen koskemattomuuden normiksi, jota eivät saa perusteettomasti rikkoa niin muut valtiot kuin YK itsessään.

4.1.2. Väestö

Valtiosuvereeniuden toteutumisen toisena edellytyksenä on perinteisesti pidetty pysyvää väestöä, jota tarvitaan muun muassa sisäisen hierarkiarakenteen muodostamiseen. Valtiolta vaadittavan väestön kokoa sen sijaan ei ole määrällisesti rajattu. Hyvinkin pieniväestöisen valtion olemassaolo on mahdollista ja yleisesti hyväksyttyä, joskin väestön pienuus saattaa aiheuttaa epäilyksiä sen suhteen, kykeneekö kyseinen valtio täyttämään esimerkiksi kansainvälisten järjestöjen jäsenyysvaatimuksia ja siten osallistumaan valtioidenväliseen toimintaan täysipainoisesti.²⁰⁸ Väkiluvultaan pieniä mutta kuitenkin suvereenina pidettyjä valtioita ovat esimerkiksi Tonga (väkiluku 120 898) ja Andorra (väkiluku 83 888), jotka molemmat ovat väkiluvultaan pienempiä kuin Kosovo tai Abhasia.²⁰⁹

Tietyn ryhmän keskuudessa muotoutuva ryhmäidentiteetti muodostaa valtiolle psykologisen perustan. Sosiaalisen konstruktivismiin käsityksen mukaan identiteetti rakentuu kielen ja sosiaalisen toiminnan kautta, eli valtiollisen identiteetin voidaan ajatella rakentuvan niistä elementeistä, jotka yhdistävät valtion kaikkia kansalaisia. Identiteetin muodostumiseen vaikuttavia tekijöitä ovat siten esimerkiksi yhteisesti jaettu kulttuuri, kieli, perinteet ja historia sekä näiden kautta erottuminen muista ryhmistä positiivisella tavalla.²¹⁰ Peter Shearman toisaalta toteaa identiteettien perustuvan myös kansakunnan myytteihin, symboleihin, historialliseen muistiin, yhteisesti jaettuihin kokemuksiin sekä psykologiseen yhteisöön kuulumisen tunteeseen. Näiden lisäksi tietyn alueen ja kielen voidaan katsoa olevan identiteetin kannalta määrittäviä tekijöitä.²¹¹

Nationalismi ideologiana perustuu ihmisten ja alueen väliseen yhteyteen. Kulttuurin ja yhteisen menneisyyden kautta ryhmälle syntyy yleensä kollektiivinen merkitys asuttamansa alueen suhteen.

²⁰⁶ Charter of the United Nations and Statute of the International Court of Justice, Chapter I, article 2.

²⁰⁷ Ibid.

²⁰⁸ Kreijen 2004, 19.

²⁰⁹ Väkilukutilanne 7/2009. The World Factbook.

²¹⁰ Branthwaite 1993, 61.

²¹¹ Shearman 2000, 83.

Tätä kautta alueesta tulee osa kansallista identiteettiä.²¹² Yhteyttä voidaan ylläpitää ja vahvistaa esimerkiksi kansanperimän kautta lauluin ja tarinoin. On hyvä muistaa, että kansallisvaltion käsite on paljon myöhäisempi kuin valtion itsensä, sillä kansallisvaltioajattelu muodostui vasta nationalismin myötä valtion ja kansan käsitteiden yhdistyessä.²¹³ Siitä on kuitenkin muotoutunut osa perinteistä valtiosuvereeniuskäsitystä, joka usein, joskaan ei aina, hakee legitimiyyttä yhtenäisestä kansakunnasta. Multietnisillä alueilla kansalliset ja etniset identiteetit aiheuttavat nationalismin kasvaessa toisinaan ryhmien kesken kiistoja alueellisista omistusoikeuksista. Tällöin yllä määritellyt kansallista identiteettiä määrittävät tekijät voivat toimia käänteisessä mielessä valtiollista yhtenäisyyttä hajottavina tekijöinä. Tällaisessa konfliktitapauksessa kulttuuriset ja historialliset seikat toimivat usein ryhmien ristiriitaisia vaateita legitimoiden.²¹⁴

Kuten valtiosuvereenius, myös sen elementit ovat sosiaalisesti rakentuneita. Kuten Roxanne Doty toteaa, kansallinen identiteetti ei ole koskaan valmis tuote, vaan se rakentuu jatkuvasti saaden ajan myötä uusia piirteitä.²¹⁵ Kansallisen identiteetin muutoksilla on vaikutuksensa myös valtiosuvereeniuteen ja tapoihin, joilla kansakunta suvereniteetin ymmärtää. Identiteetti ei myöskään ole ohjailtavissa. Tästä esimerkkinä toimii entinen Neuvostoliitto, jossa kansoille myönnettiin omia alueellisia ja kulttuurisia instituutioita pyrkimyksenä myönnytysten kautta vahvistaa lojaaliutta keskusvallalle. Poliitikka kuitenkin toimi päinvastaisesti vahvistaen ryhmäidentiteettien kietoutumista keskuksen sijaan alueellisten kansojen ympärille.²¹⁶

4.1.3. Hallinto

Kuten luvussa 4.1. todettiin, perinteisen määritelmän mukaan valtioksi tunnustettavalla poliittisella järjestelmällä on oltava sisäisesti absoluuttinen valta.²¹⁷ Valtio itsessään on kuitenkin abstrakti käsite. Muuntuakseen abstraktista toimivaksi suvereenin auktoriteetin harjoittajaksi sen nähdään tarvitsevan toimivan hallintojärjestelmän.²¹⁸ Perinteisen katsannon mukaisesti valtiolla tulee siis olla määritellyn alueen ja väestön lisäksi sellainen poliittinen organisaatio, joka säätelee kansalaisten toimintaa sisäisesti tunnustettujen ja ylläpidettyjen sääntöjen kautta.²¹⁹

²¹² Jackson – James 1993, 28; Murphy 1996, 97.

²¹³ Bartelson 2001, 39–41.

²¹⁴ Veit-Breuse 1993, 65.

²¹⁵ Doty 1996, 121–147.

²¹⁶ Shearman 2000, 83–84.

²¹⁷ Hinsley 1966, 26.

²¹⁸ Nelson 2006, 7.

²¹⁹ Emt., 8; Kreijen 2003, 20.

Kaikilla kansoilla on jonkinlainen hallinto-organisaatio, vaikkei niillä olisikaan itsenäisyyttä. Erona erillisten ryhmien ja valtionhallinnon välillä on kuitenkin valtion hallinnon luonne ylimpänä auktoriteettina valtiollisten rajojen sisällä. Mikäli saman valtion sisällä on kaksi tai useampia hallituksia vaatimassa suvereenia valtaa, on valtio käytännössä sisällissotatilassa. Valtiolliselle hallinnolle ominainen piirre on lisäksi itsenäisyys rajojen ulkopuolisilta ja muilta auktoriteeteilta, mikä erottaa sen muista poliittisista kokonaisuuksista.²²⁰ Mikäli valtiolta puuttuu sisäinen poliittinen järjestelmä, on sen valtiostatus merkityksetön myös ulkopuolisen maailman kannalta.²²¹ Toisaalta hallintojärjestelmän luhistuminen tai vallan vaihtuminen kyseenalaisinkaan keinoin ei yleensä käytännössä poista kerran jo saavutettua valtiollista suvereeniutta, mistä voidaan päätellä, ettei valtion olemassaolo lopulta ole ainakaan täysin sidottu hallinnon legitimiin.²²² Valtion sisäinen romahtaminen kuitenkin vähentää sen uskottavuutta ulkovaltojen silmissä.

Nykymaailmassa demokraattista hallintomuotoa pidetään ainakin vallitsevan länsimaisen katsannon mukaan yleisesti legitimiinä ja oikeudenmukaisena tapana johtaa valtiota. Kansanvaltaisen valitsemistavan lisäksi tämän voidaan katsoa johtavan juurensa siitä, että demokratioita pidetään yleensä vastuullisina toimijoina, joilla on intressejä paitsi omaa väestöään, myös kansainvälistä rauhaa ja turvallisuutta sekä yksilön oikeuksia kohtaan.²²³ Seurauksena voidaan nähdä demokraattisten valtioiden intressit kollektiiviseen toimintaan yhteisten etujen saavuttamiseksi. Ivo Daalderin mukaan suvereeniuden ymmärtäminen velvollisuutena on tullut viime vuosien aikana entistä hyväksytyimmäksi. Demokratioilla on hänen mukaansa erityinen intressi ylläpitää tätä valtiollisen vastuun normia.²²⁴

4.1.4. Ulkopuolinen tunnustus

Mikä tahansa poliittinen kokonaisuus voi vaatia suvereeniutta, mutta vaatimus yksin ei riitä asettamaan suhteita muihin valtioihin. Tähän tarvitaan muiden valtioiden itsenäistymään pyrkivälle alueelle antama diplomaattinen tunnustus, jonka kautta uusi valtio saa laillisen asemansa.²²⁵ Antaessaan tunnustuksen muut valtiot tunnustavat uuden valtion perinteiset oikeudet, eli lopullisen ja absoluuttisen auktoriteetin käyttäen valtaa alueellisten rajojensa sisällä.²²⁶ Tämä tuo uudelle valtiolle tietyn legitimitetin ja yhdenvertaisen aseman muiden valtioiden rinnalla kansainvälisissä

²²⁰ Nelson 2006, 7–8.

²²¹ Blix 1971, 633.

²²² Kreijen 2004, 20.

²²³ Daalder 2007, 14; Watson 1997, 96.

²²⁴ Daalder 2007, 14.

²²⁵ Holsti 2004, 114.

²²⁶ Thomson 1995, 219.

suhteissa. Vaikka itsenäistymään pyrkivälle valtiolle annettua tunnustusta ei ole yleisesti hyväksytty suvereenilta valtiolta vaadittavaksi peruselementiksi, on sen merkitystä kuitenkin hankala kiistää erityisesti tulkinnanvaraisten tapausten kohdalla, sillä se vaikuttaa suoraan valtion poliittiseen uskottavuuteen ja toimintakykyyn.²²⁷

Tunnustuksen merkitystä tutkivat teoreetikot voidaan jakaa kahteen koulukuntaan: julistukselliseen, jonka mukaan valtio on olemassa ilman, että muut sitä tunnustavat kunhan se täyttää valtiosuvereeniuteen vaadittavat kriteerit, ja konstitutiiviseen, jonka mukaan valtion olemassaoloon vaaditaan myös muilta saatava tunnustus.²²⁸ Konstitutiivisen koulukunnan näkemys lähestyy sosiaalisen konstruktivismiin ajattelutapaa, jossa valtiosuvereenius nähdään sosiaalisen kanssakäymisen eli muun muassa juuri keskinäisten tunnustusten kautta tuotettuna ja legitimoituna.²²⁹ Tunnustus takaa uudelle valtiolle pääsyn kansainväliseen toimintaan, kun taas tunnustuksetta jääminen tuomitsee poliittisen kokonaisuuden eristykseen kansainvälisestä kanssakäymisestä. Tunnustuksetta jäänyt valtio ei voi osallistua kansainvälisiin järjestöihin tai ylläpitää diplomaattisuhteita muihin valtioihin. Se ei voi myöskään saada esimerkiksi rahoitusta Maailmanpankilta, eli sen toimintamahdollisuudet ovat hyvin rajalliset.²³⁰

Kuten edellä on todettu, tunnustuksen roolista ei ole päästy yksimielisyyteen. Janice Thomson kiinnittää huomion kysymykseen siitä, kenen tunnustus vaaditaan, jotta valtiota voidaan pitää suvereenina.²³¹ Puhutaanko kaikista maailman suvereenista valtioista, vai riittääkö tiettyjen valtioiden antama tunnustus? Esimerkiksi Kosovon itsenäisyyden tunnustaneita valtioita on 70 YK:n 192 jäsenvaltiosta²³², ja alueen status on herättänyt paljon keskustelua kansainvälisesti. Yksimielisyyteen siitä ei kuitenkaan ole päästy. Käytännössä kuitenkin tunnustuksen antaneiden valtioiden lisääntyessä lisääntyvät myös valtion mahdollisuudet diplomaattiseen kanssakäymiseen, mikä kasvattaa sen legitimiyyttä.

Toinen huomionarvoinen seikka tunnustukseen liittyen on kysymys siitä, mitä poliittiselta kokonaisuudelta vaaditaan, jotta se voi tulla tunnustetuksi suvereenina valtiona. Thomsonin mukaan valtiot tunnustavat toistensa suvereeniuden, kun tunnustettava valtio on saavuttanut kapasiteetin, jolla se kykenee puolustamaan auktoriteettiaan sisäisiä ja kansainvälisiä haasteita vastaan.²³³

²²⁷ Kreijen 2004, 25.

²²⁸ Strang 1996, 22.

²²⁹ Wendt – Friedheim 1996, 247–248.

²³⁰ Bartkus 1999, 220; Holsti 2004, 115.

²³¹ Thomson 1995, 219.

²³² Tilanne 3.9.2010. Presidenti i Republikës së Kosovës.

²³³ Thomson 1995, 220.

Perinteisesti suvereeniuuden tunnustamisen onkin sanottu riippuvan valtion kyvystä ylläpitää laillisen vallankäytön monopolia alueellaan.²³⁴ Tämä ei kuitenkaan usein toteudu käytännössä, sillä monet tunnustetuista valtioista eivät täytä kyseisiä ehtoja, ja toisaalta on olemassa alueita, jotka täyttävät ne, mutta joille ei silti ole myönnetty ulkopuolelta tunnustusta.²³⁵ Voidaankin päätellä, että ulkopuolisten tunnustusten antaminen ja antamatta jättäminen sekoittuvat ajoittain valtapoliittiseen peliin, jossa itsenäistymään pyrkivät valtiot saattavat tahtomattaan joutua pelinappuloiksi.

Siinä missä tunnustusten antamiseen liittyy usein valtapoliittista heilahtelua, on kerran tunnustetun valtion asema kansainvälisesti melko vakaa, eikä kerran tunnustetulta valtiolta yleensä evätä tunnustusta. Esimerkiksi Neuvostoliiton liittäessä Viron, Latvian ja Liettuan itseensä 1940-luvulla jatkoivat monet valtiot näiden tunnustamista itsenäisinä. Maiden irtautuessa Neuvostoliitosta vuonna 1991 niiden itsenäisyyttä ei teknisesti ottaen palautettu, koska useimpien suurvaltojen mukaan sitä ei ollut koskaan menetettykään.²³⁶ Yleisempää onkin kieltäytyä tunnustamasta tiettyä hallitusta kuin itse valtiota.

4.2. Muuttuvat suvereeniuskäsitteet

Valtiollista suvereeniuutta kohtaavat ja sille muospaineita aiheuttavat ongelmat ovat moninaisia. Haasteita nousee sekä valtiollisten rajojen ulkopuolelta että niiden sisältä. Valtionsisäiset konfliktit ja vähemmistöjen itsenäistymispyrkimykset uhkaavat sisäistä suvereeniuutta, kun taas ulkopuolella lisääntyvä valtiolliset rajat ylittävä toiminta ja uusien toimijoiden vahvistuminen uhkaavat heikentää valtion merkitystä kansainvälisessä päätöksenteossa. Valtion asemaa horjuttava kehitys aiheuttaa valtioille ja sitä myötä valtiosuvereeniuudelle muospaineita, joihin se joutuu tavalla tai toisella vastaamaan. Tämän luvun tarkoituksena on tarkastella suvereeniuskäsitteiden kehitystä ja siinä tapahtuvia potentiaalisia muutoksia maailmanpoliittisen tilan kokemien muutosten seurauksena. Tehtävä ei ole täysin yksinkertainen, sillä suvereenius on hankala kohde analysoitavaksi johtuen sen pitkälti naturalisoituneesta luonteesta kansainvälisen politiikan ja suvereeniuskeskustelun perustavana osana.²³⁷

Erilaisia suvereeniuskäsitteitä tarkastellessani tukeudun erityisesti konstruktivistiseen näkökulmaan, joka näkee suvereeniuuden ympäristönsä vaikutuksesta sosiaalisesti rakentuneena ja siten muutoskykyisenä. Konstruktivistinen näkemys haastaa perinteisen, pysähtyneenä ja

²³⁴ Biersteker – Weber 1996, 14.

²³⁵ Ks. esim. Holsti 2004, 115; Thomson 1995, 220.

²³⁶ Holsti 2004, 117.

²³⁷ Vrt. Bartelson 1995, 239.

muuttumattomana ilmenevän valtiosuvereeniuden. Onkin syytä huomioida, ettei staattiselta vaikuttava perinteinen valtiosuvereeniuden käsite ole niin absoluuttinen tai pysyvä kuin se antaa ymmärtää, sillä sekä valtio että tavat ymmärtää suvereeniutta ovat olleet liikkeessä alusta alkaen.²³⁸

Luvussa 4.1. esitetty näkemys perinteisestä suvereeniudesta kuvastaa pitkälti nykyistä valtavirtanäkemyistä valtiosuvereeniudesta, mutta perinteinen suvereeniusmääritelmä on osoittautunut nykyisen kansainvälisen todellisuuden rinnalla monin paikoin ongelmalliseksi. Suvereenin valtion asemaa onkin alettu kyseenalaistaa tutkimuskirjallisuuden parissa enenevässä määrin.²³⁹ Modernissa suvereeniuskeskustelussa enää vain muutamat tutkijat kannattaisivat esimerkiksi valtiosuvereeniuden absoluuttista käsitystä eli valtion valtaa yli kansainvälisen oikeuden.²⁴⁰ Vallitsevan todellisuuden tilan seurauksena onkin syytä tarkastella suvereeniutta perinteisen katsannon ulkopuolelta, minkä vuoksi lähestyn suvereeniutta seuraavaksi vaihtoehtoisten näkemysten kautta. Tarkastelen ensin valtiosuvereeniutta konstruktivismin näkökulmasta sosiaalisena konstruktiona esitellen samalla konstruktivistien perinteistä suvereeniuskäsitystä kohtaan esittämää kritiikkiä. Tämän jälkeen tarkastelen suvereeniuskäsityksen historiallista kehitystä, joka paljastaa, ettei suvereenius kenties olekaan niin staattinen ilmiö kuin perinteisesti on ymmärretty. Lopuksi käsitelen viimeaikaisen tutkimuksen esittämiä näkemyksiä suvereeniudesta.

4.2.1. Valtiosuvereenius sosiaalisena konstruktiona

Konstruktivistit näkevät valtiosuvereeniuden olevan muotoutunut yhteisesti jaetun tiedon pohjalta, jonka nähdään rakentuvan keskinäisen kanssakäymisen myötä ympäröivän kontekstin vaikuttamana. Tarkasteltaessa valtiosuvereeniutta sosiaalisen konstruktivismin kautta huomio kiinnittyy siis erityisesti sosiaalisen kanssakäymisen muotoihin, joilla suvereeniutta ylläpidetään ja uusinnetaan. Tällaisina voidaan pitää esimerkiksi uusien valtioiden tunnustamista ja suvereeneiksi määriteltyjen valtioiden oikeuksien tunnustamista.²⁴¹ Wendt määrittää prosessin kannalta merkitykselliseksi sekä yksittäisissä valtioissa että valtioiden välisessä järjestelmässä tapahtuvat käytännöt ja vuorovaikutuksen. Niiden pohjalta muotoutuvat valtiolliset identiteetit ja intressinmuodostus ovat niin ikään konstruktivistisen lähestymistavan näkemyksessä keskeisiä.²⁴² Thomas Biersteker ja Cynthia Weber toteavat lisäksi luvussa 4.1. käsiteltyjen valtiota määrittävien peruselementtien sekä niissä tapahtuvien muutosten olevan merkittäviä tarkastelukohteita

²³⁸ Jarvis – Paolini 1995, 5; Murphy 1996, 87.

²³⁹ Ks. esim. Leonard 2001, 410–411; Morgan 2007, 26.

²⁴⁰ Pentassuglia 2002, 303.

²⁴¹ Weber – Biersteker 1996, 278.

²⁴² Wendt 1992, 394, 424.

sosiaaliselle konstruktivismille, sillä niissä tapahtuvat muutokset saattavat vaikuttaa käsityksiin suvereeniuudesta. Esimerkiksi sillä, tunnustetaanko itsenäistymään pyrkivä alue vai ei, on suuri merkitys paitsi valtion itsensä myös sen alueellisen, väestöllisen ja hallinnollisen rakentumisen kannalta.²⁴³

Sosiaalisen konstruktivismin kautta keskustelua suvereeniuudesta on perinteisesti käyty melko vähän, mutta keskustelu on osoittanut viime vuosina lisääntymisen merkkejä. Sosiaalisen konstruktivismin kautta suvereeniutta ovat lähestyneet esimerkiksi Bartelson, Biersteker ja Weber, Leonard sekä Kurt Burch.²⁴⁴ Biersteker ja Weber käsittelevät teoksessaan ”State Sovereignty as Social Construct” (1996) ennen kaikkea suvereeniuuden sosiaalista rakentumista. He aloittavat analyysinsä erottamalla valtion ja suvereeniuuden käsitteet toisistaan, jolloin valtio voidaan nähdä toimijana ja suvereenius instituutiona tai diskurssina. Molemmat käsitteet ovat yhtäläisesti toisiaan rakentavia ja siten jatkuvassa muutostilassa.²⁴⁵ Tunnustaessaan suvereeniuuden instituution ja siihen liittyvät elementit valtiot tuottavat ja määrittelevät suvereeniutta jatkuvasti uudelleen. Tämän sosiaalisen prosessin kautta muokkautuvat suvereeniuuden ohella myös toimijoiden eli valtioiden identiteetit riippuen siitä, miten muut osapuolet niitä kanssakäymisen kulussa kohtelevat.²⁴⁶ Burch ja Leonard ovat tarkastelleet suvereeniutta ja sen muutoksia muuttuvassa maailmassa. Leonardin näkemyksiä suvereeniuuden nykytilasta esitellään tarkemmin luvussa 4.2.3. Bartelson puolestaan on lähestynyt suvereeniutta poliittisena diskurssina tarkastellen suvereeniuuden käsitteen ymmärtämisen tapoja eri aikakausina. Bartelsonin lähestymistavassa suvereenius näyttäytyy ympäristöstä ja sosiaalisesta historiasta riippuvaisena ja niiden kautta rakentuvana elementtinä, joka on saanut eri aikakausina vaihtelevia sisältöjä.²⁴⁷

Konstruktivismin keskiössä on ajatus pysyvän rakenteen puuttumisesta. Niin valtio kuin sitä ympäröivä kansainvälinen järjestelmäkin ovat avoimia muutoksille ja muovautuvat sellaisiksi kuin toimijat ne keskinäisessä kanssakäymisessään määrittävät.²⁴⁸ Kanssakäymisestä nousevat yhteisesti jaetut merkitykset synnyttävät vakiintuessaan instituutioita eli kohtalaisen pysyviä jaettujen identiteettien ja intressien ”rakenteita”, jotka puolestaan ohjaavat yhteiskunnan toimintaa. Instituutioiden olemassaolo olisikin epävarmaa ilman toimijoiden yhteisiä ajatuksia siitä, miten maailma toimii.²⁴⁹ Suvereeniuuden kannalta tämä merkitsee valtioiden yhdessä jakamia

²⁴³ Biersteker – Weber 1996, 11–14.

²⁴⁴ Emt.; Bartelson 1995, 2001; Leonard 2001; Burch 1997.

²⁴⁵ Biersteker – Weber 1996, 11–14.

²⁴⁶ Wendt – Friedheim 1996, 248.

²⁴⁷ Bartelson 1995.

²⁴⁸ Wendt 1992, 395.

²⁴⁹ Emt., 399, 403.

ymmärtämyksiä siitä, mitä valtiosuvereeni on ja miten se toimii. Myös suvereeniudesta itsestään voidaan puhua instituutiona, sillä se on pienistä muutoksista huolimatta ilmiönä hyvin vakiintunut. Suvereeniuden instituutioon liittyvät olennaisina osina muun muassa sellaiset seikat kuin tietyt alueelliset oikeudet, määritellyt rajat ja keskinäiset tunnustukset. Mikäli toimijoiden ylläpitämät suvereeniuden instituutiota koskevat yleiset normit muuttuvat, muuttuu myös suvereeniuden instituutio. Kyse on jatkuvasti liikkeessä olevasta prosessista, jossa muutokset esimerkiksi valtioiden välisissä suhteissa ja toiminnassa muokkaavat niissä tuotettuja jaettuja tietoja ja identiteettejä, jotka edelleen vaikuttavat koko instituutioon.²⁵⁰

Sosiaalisen konstruktivismin tutkijat ovat kritisoineet erityisesti realistista näkemystä valtiosuvereeniudesta. Kritiikin kohteena on erityisesti realistien tapa irrottaa suvereeni historianhistoriallisesta alkuperästään ja asettaa se kansainvälistä poliittista järjestelmää järjestäväksi historiattomaksi periaatteeksi.²⁵¹ Konstruktivistien mukaan realistit syyllistyvät liikaan yksinkertaistamiseen ja valtiosuvereeniuden problematiikan sivuuttamiseen esimerkiksi sisäisen suvereeniuden ongelmakohtien osalta. Myös se, miten valtioiden järjestelmä on muotoutunut ja miksi se säilyy jäävät realistisessa katsannossa hyvin vähälle selitykselle.²⁵² Leonard tuo esiin sen, että Hinsleyn määrittelemä näkemys valtiosuvereeniudesta on tullut yleisesti hyväksytyksi, minkä seurauksena suvereeniuden määritelmä on lähes kyseenalaistamattomasti sidottu moderniin valtioon. Samaan viittaa myös Bartelson, joka toteaa modernin tietoisuuden kääntäneen suvereeniuden periaatteeksi, joka järjestää nykyistä poliittista todellisuuttamme ja ymmärtämystämme siitä.²⁵³ Leonardin mukaan tällaista valtiosuvereeniuden määritelmää seuraten suvereeni ei voi selvitä, jos valtiot menettävät merkityksensä.²⁵⁴ Tämä uhkaa asettaa realismin haasteiden eteen tulevaisuudessa, sillä valtion aseman heikentymistä on havaittavissa ja ennustettavissa jo nyt.

4.2.2. Suvereeniuskäsityksen historiallinen kehitys

Suvereeniuskäsitysten ja suvereeniuden ymmärtämisen tapojen ajallinen tarkastelu osoittaa, että suvereeniuden käsite on kokenut menneisyydessä useita muutoksia. Historian eri aikakausia tarkasteltaessa voidaan puhua esimerkiksi toisistaan näkyvästi eroavista absoluuttisesta hallitsijan suvereeniudesta ja kansallisesta suvereeniudesta. Varhaisemmassa historiassa suvereeni valtioiden tilalla oli esimerkiksi kaupunkivaltioita ja laajoja valtakuntia, eikä kansallisvaltioita tai

²⁵⁰ Wendt 1992, 412–415.

²⁵¹ Bartelson 1995, 24.

²⁵² Biersteker – Weber 1996, 5–6.

²⁵³ Leonard 2001, 409; Bartelson 2001, 189.

²⁵⁴ Leonard 2001, 419.

valtiollisia rajoja nykyisessä mielessä esiintynyt. Tämän nojalla vaikuttaakin perustellulta väittää, että kansainvälisen järjestelmän kehityksellä ja kokemilla muutoksilla on ollut vaikutusta ihmisten tapoihin ymmärtää suvereeniutta.

Idellisellä tasolla sisäisellä suvereeniudella on pitkä historia, sillä jo Rooman valtakunnan laista voidaan jäljittää mainintoja poliittisesta auktoriteetista tietyn poliittisen yhteisön sisällä.²⁵⁵ Bartelson kuitenkin huomauttaa, ettei suvereeniuden käsite ole suoranaisesti ollut poliittisessa diskurssissa läsnä ennen 1200-lukua, eikä keskiajalla tai renessanssin aikana vielä ilmene itsenäistä suvereeniusdiskurssia. Tämän sijaan Bartelson löysi teoksessa ”A Genealogy of Sovereignty” (1995) esittelemässään poliittisen diskurssin analyysissä keskiajalta erilaisia käsitteellisiä paradigmoja hallitsijuudesta. Bartelsonin mukaan nämä paradigmat sulautuivat myöhemmin asteittain yleiseksi teoriaksi valtiosta.²⁵⁶ Muutos keskiajalta kohti modernia valtiojärjestelmää loi siten edellytykset alueellisten poliittisten kokonaisuuksien muotoutumiselle ja valtiolliselle suvereeniudelle. Tämän muutoksen symbolina on perinteisesti pidetty kolmekymmenvuotisen sodan päättäneitä vuoden 1648 Westfalenin rauhansopimusta, joka määritteli silloiset rajat Euroopassa ja merkitsi samalla modernin eurooppalaisen valtiojärjestelmän muodollista tunnustamista.²⁵⁷

Yleinen valtioteoria korvautui siten uudella suvereeniusteorialla vaiheittain 1600-luvun alkupuolella. Siinä missä suvereenius oli aiemmin merkinnyt jumalaista alkuperää olevaa ylemmyyttä, myönnettiin klassinen suvereenius joko valtiolle kokonaisuutena tai tietylle kohteelle valtion sisällä, käytännössä yleensä hallitsijalle.²⁵⁸ Morgan puhuu tässä yhteydessä absoluuttisesta suvereeniudesta, jonka hän katsoo syntyneen vuoden 1700 tienoilla.²⁵⁹ Bartelsonin mukaan tietoisuutta ympäröivästä kansainvälisestä järjestelmästä ei tuolloin vielä esiintynyt. Kuitenkin ajan poliittisesta diskurssista oli hänen mukaansa havaittavissa jonkinlainen valtioiden järjestys, joka korvaantui vähitellen 1700-luvun loppupuolella nykyisen kaltaisella kansainvälisellä järjestelmällä.²⁶⁰

Klassiset teoreetikot kuten Jean Bodin ja Thomas Hobbes keskittyivät lähinnä sisäiseen suvereeniuteen. He tahtoivat rakentaa pysyvän auktoriteettijärjestelmän, joka tunnustettaisiin

²⁵⁵ Morgan 2007, 27.

²⁵⁶ Bartelson 1995, 240.

²⁵⁷ Westfalenin merkityksestä ks. esim. Jackson 2005, 82–83; Murphy 1996, 82; Nelson 2006, 60.

²⁵⁸ Bartelson 1995, 138.

²⁵⁹ Morgan 2007, 27.

²⁶⁰ Bartelson 1995, 137–139, 187.

legitiiminä kaikkien yhteisön jäsenten kesken.²⁶¹ Bodin määrittä suvereeniuden ”La Republique” - teoksessaan (1576) absoluuttiseksi ja ikuiseksi voimaksi, joka lepää yhteisössä.²⁶² Hobbes puolestaan määrittä suvereeniuden teoksessaan ”Leviathan” (1651) ulottuvan auktoriteetin keskuksesta yli määrätulle alueelle.²⁶³ Leonardin mukaan pääpaino Hobbesin analyysissä oli kuitenkin henkilöissä, joihin yhteisön valta oli sidottu, ei niinkään valtiossa itsessään.²⁶⁴

Leonardin mukaan jossain klassisten teoreetikkojen ja suvereeniuden valtiollisissa termeissä määrittäneen Hinsleyn välillä tapahtui käsitteellinen muutos, joka aiheutti muutoksen suvereeniuden sosiaalisessa merkityksessä. Leonardin näkemyksen mukaan suvereenius muuttui tällöin klassisen ajan hallitsijan suvereeniudesta valtiosuvereeniudeksi, mikä on todiste suvereeniuden sosiaalisesti rakentuvasta luonteesta.²⁶⁵ Vastaavan muutoksen huomioi myös Bartelson.²⁶⁶ Jacksonin mukaan merkittävä muutos suvereeniudessa on puolestaan koettu imperialismiin purkautumisen aikoihin, kun absoluuttisena pidetyn suvereeniuden ja imperialistisen politiikan tilalle nousivat ajatukset niiden moraalittomuudesta ja kansojen itsemääräämisoikeudesta, mistä seurasi suvereenin itsenäisen valtion globalisoituminen ja leviäminen käytännössä kaikkialle maailmaan.²⁶⁷

Yllä esitelty lyhyt katsaus suvereeniuskäsitteksen historiaan kertoo käsitteen muuttuvaisuudesta, joskin on huomioitava myös sen kohtalainen pysyvyys. Käsitteitä tarkasteltaessa on kuitenkin hyvä muistaa, että jälkikäteen esitetyt tulkinnat suvereeniuden historiasta on tehty myöhäisempinä ajankohtina, jolloin tutkijaa ympäröivä konteksti on pakostakin vaikuttanut tutkittavaan ilmiöön ja saatuihin lopputuloksiin. Esitellyt käsitteet ovat siten vain yksittäisten ihmisten tekemiä tulkintoja, joista osa näyttäytyy yleisölle todenmukaisempina kuin toiset. Nämä käsitteet tarjoavat meille kuitenkin vaihtoehtoja, joiden tiedostaminen on tärkeää nykykäsitteiden suodattamisen kannalta.

4.2.3. Suvereeniuskeskustelun tila nykypäivänä

Viimeisin merkittävä kiinnostuksen aalto suvereeniuden tutkimiseen heräsi 1980- ja 1990-lukujen vaihteessa valtiosuvereeniudessa ja kansainvälisessä järjestelmässä tapahtuneiden muutosten seurauksena.²⁶⁸ Nämä muutokset ovat nostattaneet keskustelua suvereenin valtion heikentyvästä asemasta muuttuvassa maailmassa. Kansainvälisen politiikan kentälle on alkanut nousta uutta

²⁶¹ Krasner 2001, 231–232.

²⁶² Bodin 1992, 1.

²⁶³ Hobbes [1914] 1987.

²⁶⁴ Leonard 2001, 411.

²⁶⁵ Emt., 411–412.

²⁶⁶ Bartelson 2001, 422.

²⁶⁷ Jackson 2005, 84–85; Jackson – James 1993, 3.

²⁶⁸ Biersteker – Weber 1996, 1–21.

kirjallisuutta, joka ennustaa perinteisen valtiokeskeisen paradigman heikentymistä globaalissa maailmassa.²⁶⁹ Lukuisat tutkijat ovat ehdottaneet, että globalisaatio on uhka valtion myötä myös suvereeniuudelle itsessään, sillä perinteisessä katsannossa valtioon yhdistetty suvereenius ilmenee myös valtion asemasta riippuvaisena. Suvereeniuuden loppuun viittaavat esimerkiksi Joseph A. Camilleri ja Jim Falk (1992) teoksessaan ”The End of Sovereignty?”.²⁷⁰

Realistista kantaa edustava Krasner lähestyy suvereniteettiongelmaa valtion kestävyysluottamalla. Hänen mielestään ongelman lähteiksi mainitut globalisaatio ja ihmisoikeuskysymykset eivät ole uusia ongelmia, vaan hallitsijan valtaa on rajoitettu ulkopuolisten tahojen toimesta kautta historian esimerkiksi kansainväliseen turvallisuuteen ja ihmisoikeuksiin vedoten.²⁷¹ Suvereenien valtioiden auktoriteetti on siten toistuvasti joutunut haasteiden eteen, mutta säilynyt niistä huolimatta. Krasner luottaakin valtioiden kestävyysluottamalla, sillä suvereenit valtiot merkitsevät hänelle kaivattua pysyvyyttä, jota ei tahdota syrjäyttää. Vaihtoehtoisten institutionaalisten järjestelmien muodostuminen suvereeniuuden rinnalle on Krasnerin mukaan mahdollista, mutta nämä instituutiot eivät kuitenkaan voi täysin korvata valtiosuvereeniuutta.²⁷² Krasner onkin hyvin varma näkökulmastaan, jonka mukaan nykyiset haasteet eivät onnistu syrjäyttämään valtiosuvereeniuutta.²⁷³

Krasnerin näkemyksellä on kuitenkin haastajia, jotka eivät ole valtion aseman suhteen yhtä positiivisia. Muun muassa Christopher Clapham on kritisoinut perinteisyyteen tuudittautumista todeten valtiollisilla rajoilla olevan nykymaailmassa vain vähän tekemistä sen kanssa, miten todelliset voimasuhteet jakautuvat. Suvereenit valtiot ovat menettäneet ja tulevat kehityksen jatkuessa vastaavanlaisena menettämään erityisasemaansa entisestään.²⁷⁴ Myös Allan Rosas tuo ilmi valtiosuvereeniuuden käsitteessä tapahtuvaa muutosta. Sen keskeiseksi syyksi Rosas nostaa ihmisoikeudet, jotka haastavat perinteistä näkemystä valtiosuvereeniuuden absoluuttisesta auktoriteetista. Hän kuitenkin näkee valtiot merkittävässä roolissa tulevaisuudessakin.²⁷⁵ YK:n entinen pääsihteeri Kofi Annan puolestaan näkee poliittisen järjestyksen muuttuneen siinä mielessä, että lisääntynyt kansainvälinen yhteistyö on korostanut kansalaisten ja keskinäisriippuvuuden merkitystä. Kollektiivisen toiminnan ja yhteisten intressien toteuttamisesta on tullut osa kansallista intressiä, minkä seurauksena valtiolliset rajat ovat menettäneet merkitystään.²⁷⁶ Myös Shearman

²⁶⁹ Ks. esim. Camilleri – Falk 1992; Leonard 2001.

²⁷⁰ Camilleri – Falk 1992.

²⁷¹ Krasner 2001, 248.

²⁷² Emt., 231.

²⁷³ Emt., 245.

²⁷⁴ Clapham 2000, 42.

²⁷⁵ Rosas 1995, 74.

²⁷⁶ Annan 1999.

pitää nykyisenä pitkän linjan trendinä valtion roolin heikkenemistä globalisoitumisen myötä. Samaan aikaan hän kuitenkin huomauttaa demokraattisen valtion olevan leviämässä.²⁷⁷

Osa tutkijoista, kuten Dahbour, Leonard sekä Robert Latham, ovat puolestaan argumentoineet koko suvereeniuskäsitteen uusintamisen puolesta. Kuten Dahbour huomauttaa, valtioiden ajatellaan olevan suvereenieja vain, koska niillä on nähty olevan oikeus perimmäiseen auktoriteettiin.²⁷⁸ Kyse on siten vakiintuneesta käsitteestä, josta ei helposti luovuta, minkä seurauksena suvereenius tullaan määrittämään nimenomaan valtiosuvereeniutena niin kauan kuin valtio säilyy analyysin pääyksikkönä. Suvereenius kuitenkin voidaan ja on myös historiallisesti määritelty paitsi valtioiden myös muiden kansallisten alueiden sisällä toimivien sosiaalisten organisaatioiden attribuutiksi.²⁷⁹ Latham esittääkin kysymyksen siitä, mikä estää näkemästä valtiollista suvereeniutta vain yhtenä suvereeniuden erilaisista muodoista. Valtiot ovat konkreettisesti menettäneet perinteistä asemaansa ylimpänä auktoriteettina, minkä Leonard tulkitsee merkitsevän neorealistisen ontologian lopun lähestymistä. Ongelmallisen tilanteesta tekee hänen mukaansa kuitenkin se, että valtaosa kansainvälisten suhteiden tutkijoista on kieltäytynyt siirtymästä pois valtiokeskeisestä paradigmasta, mikä omalta osaltaan estää suvereeniuskäsitteen määrittämistä toimivammaksi nykyisen kansainvälisen järjestelmän kohdalla.²⁸⁰

Se, millaiselta uudelleenmuotoillun suvereeniuskäsitteen tulisi näyttää, ei ole täysin selvää. Kyky ymmärtää meneillään olevaa muutosta ja sen lopputuloksia on rajallinen, koska vallitseva poliittisen järjestyksen käsitteistö pohjautuu nykyiseen valtiokeskeiseen poliittiseen todellisuuteen, kun taas nouseva globaali järjestys näyttäytyy pitkälti valtiorajoista riippumattomana.²⁸¹ Bartelsonin ja Leonardin mukaan ainoa keino muutoksen ymmärtämiseksi on kriittisen asenteen omaksuminen ja irrottautuminen perinteisestä hinsleyläisestä suvereeniuskäsitteestä.²⁸² Molemmat katsovat myös, että ihmisillä on valta vaikuttaa suvereeniuskäsitteen muutokseen, mutta tämä edellyttää nykyisen maailmanjärjestyksen ja sen perustan ymmärtämistä. Tällainen oman tietoisuuden kasvattaminen tarjoaa mahdollisuuksia sosiaalisesti rakentuvan suvereeniuden tilan muokkaamiseen. Siinä missä Bartelson katsoo, ettei suvereeniuden suunnasta ole saatu aikaan tietoisia päätöksiä,²⁸³ ennustaa Leonard meneillään olevan siirtymän postmoderniin aikakauteen siirtävän suvereeniuden valtioista muualle. Potentiaalisiksi uusiksi kohteiksi hän arvelee transnationaaleja yhteisöjä ja globaalia

²⁷⁷ Shearman 2000, 76–77.

²⁷⁸ Dahbour 2006, 110.

²⁷⁹ Latham 2000, 2.

²⁸⁰ Leonard 2001, 427.

²⁸¹ Bartelson 2001, 1.

²⁸² Emt., 22; Leonard 2001, 409.

²⁸³ Bartelson 1995, 248.

hallintaa harjoittavia kansainvälisiä instituutioita.²⁸⁴ Leonardkaan ei kuitenkaan tyrmää valtion roolia lähitulevaisuuden kansainvälisessä politiikassa, vaan näkee poliittisen tilan olevan asettumassa siirtymävaiheeseen kahden suvereeniuden tilan eli totutun Westfalenilaisen ja uudenlaisen transnationaalisen suvereeniuden välille.²⁸⁵ Tällä muutoksen ajanjaksolla hän ennakoii olevan lukuisia osittain päällekkäisiä suvereeniuksia, jotka esiintyvät läpi kansainvälisen järjestelmän, mukaan lukien valtioissa.²⁸⁶

Edellä esitellyille näkemyksille suvereeniudesta ja sen nykypäivän tilasta on yhteistä se, että ne kaikki myöntävät maailmassa meneillään olevan muutostilan. Tilanteen suuruudesta sekä sen vaikutuksista valtioihin ja suvereeniuteen esiintyy kuitenkin eriäviä näkemyksiä. Siinä missä Krasner realistina luottaa valtioiden ja valtiosuvereeniuden aseman säilyvyyteen, näkevät monet muut valtion aseman heikkenevänä. Osa tutkijoista ennakoii tämän tarkoittavan myös suvereeniuden loppua. Konstruktivistinen näkökulma puolestaan argumentoi Leonardin ja Bartelsonin johdolla suvereeniuskäsityksen uudelleenmäärittämisen puolesta. Leonardin mukaan valtiosta irrotettu suvereenius saattaisi tarjota käytännöllisen työkalun nousevan postmodernin maailmanjärjestyksen ymmärtämiseksi.²⁸⁷ Tämä merkitsisi suvereeniuden siirtymistä valtiollisesta suvereeniudesta kohti postmodernia suvereeniutta. Toisaalta se vaatisi kansainvälisen politiikan tutkijoilta halukkuutta määrittellä suvereenius sosiaalisesti, jottei se vajoa staattisuuteen ja menetä merkitystään uudenlaisen poliittisen todellisuuden edessä.²⁸⁸

4.3. Valtiosuvereeniudesta ja sen legitiimiydestä

Edellä on käsitelty sekä perinteisen, historiallisen että muuttuvan suvereeniuden käsitteellisiä lähtökohtia, suvereeniuden rakentumista sekä sen ymmärtämisen tapoja. Tässä luvussa palataan takaisin valtiolliseen suvereeniuteen ja tarkastellaan, missä suvereeniuden rajat kulkevat. Kuten April Morgan toteaa, suvereenin valtion etuoikeudet eivät käytännössä ole koskaan olleet täysin rikkomattomia, vaikka perinteinen suvereeniuskäsitys kenties toisin näkeekin.²⁸⁹ Kansainvälinen oikeus rajoittaa valtioiden voimankäytön mahdollisuuksia yhä enenevässä määrin erilaisten ihmisoikeusnormien ja -sopimusten kautta. Nämä normit määrittävät samalla pitkälti sen, millainen toiminta nykyisessä kansainvälisessä järjestelmässä koetaan legitiiminä ja mikä ei.

²⁸⁴ Leonard 2001, 421–422.

²⁸⁵ Emt., 422–423.

²⁸⁶ Emt., 427.

²⁸⁷ Ibid.

²⁸⁸ Ibid.

²⁸⁹ Morgan 2007, 37.

Koska tutkimusaineistoni koostuu valtiosisäisiä konflikteja käsittelevästä materiaalista, tarkastelen alaluvuissa suvereenin valtion legitimiyskysymyksiä valtiosisäisiin konfliktitiloihin liittyvien tekijöiden kautta. Lähestyn aihetta tarkastelemalla ensin näkemyksiä valtioiden velvollisuuksista legitimitteettinsä säilyttämiseksi. Mistä valtion legitimiyyden koetaan muodostuvan ja miten sitä voidaan ylläpitää? Tämän jälkeen tarkastelen kansallisen itsemääräämisoikeuden periaatetta ja sen asemoitumista suhteessa valtiolliseen suvereeniuteen sekä valtiosisäisen konfliktin valtiolle aiheuttamaa legitimitteettikriisiä. Lopuksi käsitelen vielä kansainvälisten ihmisoikeuslakien ja -normien roolia suhteessa valtiosuvereeniuteen.

Kuten edellä on todettu, legitimiyyteen liittyvät tekijät rajoittavat valtioiden toimintaa hyvinkin paljon. Valtiot voivat edelleen itse päättää noudattavatko ne kansainvälisesti sovittuja normeja ja sopimuksia, mutta keskinäisriippuvaisessa maailmassa yhteisistä sopimuksista jättäytyminen ja universaaleina pidettyjen yksilönoikeuksien rikkominen merkitsevät käytännössä valtion arvovallalle suurta kolhua. Vaarana on tällöin statuksen ja maineen menettäminen kansainvälisen yhteisön silmissä sekä mahdolliset sanktiot ja rangaistukset yhteisön taholta. Toisaalta kansainvälisten normien mukaisen toiminnan voidaan nähdä lisäävän valtion legitimiyyttä. Legitiimiyskysymykset liittyvätkin tutkielmassani pitkälti toimijoiden rooleihin poliittisessa diskurssissa. Tiettyjä seikkoja korostamalla voidaan sekä heikentää vastustajan asemaa että vahvistaa omaa oikeutta.

4.3.1. Legitimitteetin merkitys ja valtion velvollisuudet sen säilyttämiseksi

Perinteisen näkemyksen mukaan suvereenilla valtiolla katsotaan olevan legitimi oikeus voimankäyttöön alueellaan. Toisaalta tätä oikeutta ei kuitenkaan voida pitää rajattomana, sillä kansainvälisesti solmitut ihmisoikeuslait ja -normit rajoittavat valtioiden toimintamahdollisuuksia. Lakien rikkominen ja kansalaisten oikeuksien ohittaminen vaikuttavat valtion imagon uskottavuuteen ja sen legitimitettiin muiden valtioiden silmissä. Ajatukset kansalaisten oikeuksista ovat vanhoja, sillä ne voidaan jäljittää muun muassa jo Locken ajatuksiin siitä, että hallituksen valta on peräisin kansalta, ei jumalalta.

Hobbesin mukaan suvereenin valtion velvollisuuksiin kuuluu huolehtiminen kansalaisten turvallisuudesta ja puolustautuminen ulkoisia vihollisia vastaan sekä kotimaan rauhan säilyttäminen.²⁹⁰ Jackson laajentaa Hobbesin klassista näkemystä kansainväliseen yhteisöön toteamalla valtion velvollisuuksien koskevan paitsi sisäisiä velvollisuuksia kansalaisiaan kohtaan

²⁹⁰ Hobbes 1993, 260.

myös ulkoisia velvollisuuksia muille suvereenille valtioille.²⁹¹ Tällä hän viittaa kansainvälisen yhteisön yleisesti hyväksymiin toimintasääntöihin ja solmimiin sopimuksiin sekä niiden noudattamisen periaatteeseen. Pierre Hassner yhtyy pitkälti Jacksonin näkemykseen todetessaan demokraattisen valtion velvollisuuksiksi vastuun paitsi kansalaisille, myös liittolaisille ja ihmiskunnalle yleensä. Kahdella viimeisellä kohdalla hän viittaa muiden valtioiden kanssa solmittuihin sopimuksiin ja yleisiin ihmisoikeusnormeihin.²⁹² Demokraattisuus itsessään ei ole legitimiuden edellytys, mutta yleisesti ottaen sen nähdään ainakin vakiintuneessa länsimaisessa katsannossa lisäävän valtion uskottavuutta, koska demokraattisen valtion hallinto on valittu kansan enemmistön tahdon mukaisesti ja se toteuttaa siten ajatusta kansanvallasta.

Suvereenin valtion legitimitietin nähdään perustuvan sen toimien ja poliittisen järjestelmän yleiseen hyväksyttävyyteen sekä valtion kansalaisten että ulkomaailman silmissä. Lisäksi valtion toiminnan on pohjaututtava tiettyyn lailliseen järjestelmään, jotta sitä voidaan pitää lainmukaisena ja legitimiinä. Luvussa 4.1. käsiteltyjen suvereenin valtion peruselementtien eli määritellyn alueen, väestön ja toimivan hallinnon voidaan katsoa vakiintuneen käsityksen mukaan olevan edellytyksenä uuden valtion legitimiuden saavuttamiseksi.²⁹³ Ulkopuolisten hyväksymään legitimiyteen vaaditaan lisäksi niiden myöntämät tunnustukset, eli valtion tulee olla *de jure* -itsenäinen ollakseen legitimi ulkomaailman silmissä. *De facto* -itsenäisiltä valtioilta puuttuu tämä elementti, vaikka ne sisäisesti saattaisivatkin kokea edustavansa legitimiä valtiovaltaa.²⁹⁴

K. J. Holstin mukaan suvereenin valtion legitimiuden riippuvuus ihmisoikeuksien kunnioittamisesta on noussut yhä enenevässä määrin haastamaan klassista absoluuttista suvereeniuskäsitettä.²⁹⁵ Krasner kuvaa kansainvälistä ihmisoikeusnormistoa tässä suhteessa jopa vallankumoukselliseksi, sillä se haastaa perinteiset ajatukset siitä, että valtiot voisivat tehdä oman valta-alueensa rajoissa mitä tahtovat.²⁹⁶ Samaan asiaan viittaavat Samuel J. Barkin ja Bruce Cronin kuitenkin huomauttavat, että kansainvälisen yhteisön oikeuskäsite on muuttuvainen. Valtion legitimointi tapahtuu käytännössä kansainvälisessä järjestelmässä kulloinkin valta-asemaa pitävän koalition ajatusmaailman noudattamien normien mukaisesti.²⁹⁷ Normisto voi siten muuttua esimerkiksi valtioiden järjestelmässä tapahtuvien voimasuhteiden muutosten seurauksena. Vastaava

²⁹¹ Jackson 1990, 28.

²⁹² Ks. Watson 1997, 96.

²⁹³ Jackson 1990, 53.

²⁹⁴ *De jure* tarkoittaa lakiin perustuvaa, legitimiä, eli muiden tunnustamaa valtiota. *De facto* -itsenäiseltä valtiolta puuttuu tunnustus, mutta käytännössä se harjoittaa sisäisesti samaa auktoriteettia ja kontrollia kuin tunnustetut valtiot. Keating 2001, 12.

²⁹⁵ Holsti 2004, 142.

²⁹⁶ Krasner 1999, 23–24.

²⁹⁷ Barkin – Cronin 1994, 113–114.

pätee myös valtion legitiimiyden kyseenalaistamiseen, mitä saattaa tapahtua silloin, kun valtion arvomaailma poikkeaa vahvasti kansainvälisesti yleisesti hyväksytyistä arvoista.²⁹⁸ Tällaisiksi voidaan laskea tänä päivänä esimerkiksi tiettyjä autoritääristä valtaa harjoittavia maita, jotka eivät suostu sitoutumaan valtaapitävän koalition normeihin ja oikeuskäsitykseen.

4.3.2. *Kansallisen itsemääräämisoikeuden periaate valtiosuvereeniuden ongelmana*

1800-luvun nationalististen aatteiden myötä heränneet ajatukset kansojen itsemääräämisoikeudesta ja kansallisvaltioista ovat osoittautuneet valtiosuvereeniuden kannalta ongelmallisiksi erityisesti multietnisissä valtioissa. Kysymys siitä pitäisikö etusija suoda kansalliselle itsemääräämisoikeudelle vai valtiolliselle koskemattomuudelle ristiriitatilanteen syntyessä on ongelmallinen erityisesti siksi, ettei sen ratkaisuun ole olemassa mitään määriteltyä ohjenuoraa.²⁹⁹ Perinteisesti valtiollinen yhtenäisyys ja alueellinen koskemattomuus on asetettu itsemääräämisoikeutta korkeammalle, ja kuten Hurst Hannum toteaa, ei valtion sisäisillä vähemmistöryhmillä yleisen katsannon mukaan ole oikeutta yksinkertaisesti julistautua itsenäisiksi, koska tämä heikentäisi samalla myös kansainvälistä järjestystä ja tasapainoa.³⁰⁰ Itsenäistymispyrkimysten legitimointiin vaaditaan riittävän painava syy, esimerkiksi valtiovallan toimesta suoritetut vakavat ihmisoikeusrikkokset tai kansanmurha. Osa tutkijoista on toisaalta sitä mieltä, että viime vuosina suunta on kääntynyt enemmän kohti kansallisen suvereeniuden legitimointia. Tämä kuvastaa keskustelussa vallitsevia kannaneroja ja yhteisymmärrykseen pääsemisen ongelmallisuutta kuin myös poliittisten näkemysten alttiutta muutoksille. Myös valtiot tarkastelevat aihetta kukin omista lähtökohdistaan käsin eivätkä sen seurauksena ole kyenneet muodostamaan yhteisymmärrystä kansainvälisesti pätevän normiston suhteen, mikä osaltaan toimii esteenä ongelman ratkaisulle.

Itsemääräämisoikeuden tematiikkaa valtiollisten vähemmistöjen kohdalla tutkinut Gaetano Pentassuglia toteaa myös käsitteen ongelmallisuuden. Hän nostaa esiin kysymyksen siitä, keneen kansalla itsemääräämisoikeuden yhteydessä ylipäänsä viitataan. Pentassuglia myöntää, että kansakäsitteeseen liitettävät ominaisuudet kuten jaettu historia, kulttuuri ja etninen identiteetti kuvaavat kyllä monia vähemmistökansoja, mutta kansainvälinen käytäntö on osoittanut, että yleensä kansallinen itsemääräämisoikeus on toteutunut etupäässä alueellista kokonaisuutta edustavan koko väestön eikä niinkään alueellisten vähemmistöjen kohdalla, eli kansa-termiä on käytetty pääasiallisesti tietyn alueen koko väestön kuvaamiseen etnisistä ja kulttuurisista eroista

²⁹⁸ Strang 1996, 43–45.

²⁹⁹ Lawson 1995, 79.

³⁰⁰ Hannum 1992, 30–47.

huolimatta.³⁰¹ Tämä näkökulma tekee kansallisesta itsemääräämisoikeudesta lähinnä verrannollisen valtiolliseen itsemääräämisen oikeuteen.

Kansojen itsemääräämisoikeus muodostaa yhden kansainvälisen oikeuden perustavanlaatuisista periaatteista.³⁰² Sekä se että alueellisen koskemattomuuden periaate ovat keskeisinä esillä muun muassa Yhdistyneiden kansakuntien peruskirjassa huolimatta siitä, että ne muodostavat huomattavan keskinäisen ristiriidan, joka korostuu erityisesti tilanteissa, joissa yhden valtion väestö koostuu useista poliittisia ja itsehallinnollisia pyrkimyksiä omaavista etnisistä ryhmistä.³⁰³ Alan Branthwaite kritisoikin YK:n nykyistä itsemääräämisoikeuden käsitettä vanhentuneeksi ja päivitystä kaipaavaksi. Hänen mukaansa pitkälti entisten siirtomaiden kansojen itsenäistymistä varten luotu käsitteistö ei kykene vastaamaan nykyisten multietnisten konfliktitilanteiden tarpeisiin.³⁰⁴ Branthwaite on tässä suhteessa varmasti oikeassa, mutta ongelmaksi jää kuitenkin edelleen se, miten ja kenen toimesta käsitettä uudistettaisiin.

Vuoden 1975 Helsingin sopimus toteaa, että valtiollisia rajoja voidaan muuttaa vain kansainvälisen oikeuden mukaisesti rauhanomaisin keinoin ja yhteisesti sovittuna. Muutoin valtioiden rajoja pidetään loukkaamattomina.³⁰⁵ Tutkielmassa käytettävien tapausten kohdalla tämä muodostaa mielenkiintoisen tilanteen, sillä sekä Länsi-Balkanilla että eteläisellä Kaukasuksella rajat ovat muuttuneet ja alueellisuus pettänyt lähihistoriassa useainkin kertaan. Voidaan pohtia päteekö rajojen muuttamisen periaate tilanteissa, joissa nyt voimassa olevat kiistanalaiset rajat on vedetty hajoamissotien ja pakon kautta ja rauhanomaisesti sovittuja rajoja etsittäessä jouduttaisiin tukeutumaan hyvin pitkälle historiaan, mikäli sieltäkään ratkaisua löytyisi.

4.3.3. Valtionsisäisten konfliktien vaikutus valtiosuvereeniuteen

Jotta valtion hallintoa voidaan pitää legitimiinä, on sen edustettava kansalaistensa tahtoa. Mikäli näin ei tapahdu, voidaan legitimitietin katsoa puuttuvan. Tilanteessa, jossa on epäselvää kuka käyttää todellista valtaa alueella, käyvät niin valtion sisäinen suvereenius kuin myös koko sen olemassaolo uhatuiksi.³⁰⁶ Tällainen tilanne on ominainen muun muassa monille romahtaneille valtioille, joissa keskusvalta on usein niin heikko, ettei valtio kykene hallitsemaan aluettaan eikä

³⁰¹ Pentassuglia 2002, 307.

³⁰² Muharremi 2008, 414.

³⁰³ Kansallisen itsemääräämisoikeuden ja alueellisen koskemattomuuden periaatteista ks. Charter of the United Nations and Statute of the International Court of Justice, Chapter I, articles 1–2; Chapter IX, article 55.

³⁰⁴ Branthwaite 1993, 339–340.

³⁰⁵ Helsinki Final Act, 1. luku, pykälä III.

³⁰⁶ Doty 1996, 122; Smith 1992, 62.

suojelemaan kansalaisiaan.³⁰⁷ Sisällissota ja siitä kumpuavat ihmisoikeus- ja sotarikokset, äärimmäisissä tapauksissa kansanmurha, ovat usein läsnä olevia elementtejä romahtaneissa valtioissa. Ominaista on myös useiden eri ryhmien kamppailu vallasta. Amerikkalaisen Foreign Policy -lehden vuoden 2010 Failed State -indeksissä sekä Serbia että Georgia luokitellaan vaarassa oleviksi valtioiksi. Georgia on riskialttiimpien valtioiden listan sijalla 37 ja Serbia sijalla 78.³⁰⁸

David Wippman toteaa etnisen konfliktin ilmaantumisen merkitsevän käytännössä valtiosuvereeniuden torjumista. Ongelman muodostuminen tekee siitä samalla myös laillisen ongelman suvereeniudelle.³⁰⁹ Pitkään jatkuneena valtiosisäinen konfliktitila ymmärrettävästi heikentää konfliktin osapuolten välistä keskinäistä luottamusta, mikä kaivertaa suvereeniutta sisältä päin. Aselepo tai rauha ja ulkoisen legitimitetin palauttaminen eivät tarkoita, että sisäinen luottamus olisi palautunut, sillä menneiden vääryyksien ja luottamuspulan muistot säilyvät osapuolten mielissä todennäköisesti pitkään. Tästä johtuen konfliktitilan puuttuminen nykyhetkestä ei vielä tarkoita, että sisäinen suvereenius olisi taattu. Sisällissodan läpikäyneissä valtioissa kansalliseen eheyttämiseen tarvitaan yleensä pitkällistä sovittelua ja ennen kaikkea yhteisen tulevaisuuden luomiseksi. Jos tämä ei toteudu, säilyvät vanhat haavat suurella todennäköisyydellä tulevaisuudessakin.

Kuten luvussa 4.1.3. on todettu, sisäisen poliittisen järjestelmän romahtaminen ja puuttuminen tekee valtiostatuksesta käytännössä merkityksettömän ja vähentää valtion poliittista uskottavuutta myös ulkomaailman silmissä.³¹⁰ Kun tieto mahdollisesta yleisesti hyväksytyjen ihmisoikeusnormien vastaisesta toiminnasta leviää ulkovaltojen tietoon, katoaa tai heikkenee myös valtion legitimiys kansainvälisen yhteisön silmissä. Ihmisoikeusrikkeiden lisäksi valtion ulkoinen legitimitetti käy kyseenalaiseksi myös tilanteessa, jossa sen hallinnon katsotaan olevan niin kutsuttu nukkehallinto eli toisen vallan kontrollissa.³¹¹ Esimerkkejä ulkopuolisen vallan sekaantumisesta valtion sisäisiin asioihin voidaan poimia erityisesti kylmän sodan ajalta, mutta myös nykypäivästä. Edelleen on olemassa lukuisia sellaisia valtioita, joita tuskin olisi olemassa ilman ajoittain massiivista ulkopuolista avustusta. Silti näiden valtioiden olemassaoloa ei yleisesti kyseenalaisteta, mikä viittaa kerran annetun kansainvälisen tunnustuksen erittäin vahvaan rooliin valtion suvereeniuden määrittäjänä.³¹²

³⁰⁷ Romahtaneista valtioista katso esim. Jackson 1990.

³⁰⁸ Foreign Policy 2010.

³⁰⁹ Ks. Eudaily – Smith 2008, 321.

³¹⁰ Blix 1971, 633.

³¹¹ Hannum 1992, 470.

³¹² Knight 1993, 41.

Eriasteisia valtionsisäisiä konflikteja on ollut olemassa yhtä kauan kuin valtioita, mutta sekä konfliktien muodot että tavat tarkastella niitä ovat muuttuneet aikojen saatossa. 1990-luvulla kansainvälisen politiikan huomion kohteeksi nousseet valtionsisäiset etniset konfliktit nostivat keskustelun keskiöön kansainvälisen yhteisön roolin valtionsisäisten konfliktien ratkaisemisessa.³¹³ Pohdittiin, oliko kansainvälisellä yhteisöllä oikeus sekaantua humanitaarisin perustein valtioiden sisäisiin asioihin joko keskeyttääkseen meneillään olevan konfliktin tai estääkseen sellaisen ennakkolta. Myös laillinen näkökulma on siten keskeinen nykytutkimukselle. Romahtaneiden valtioiden ja negatiivisen suvereeniuden tematiikkaa on tutkinut menestyksekkäästi muun muassa Robert Jackson, joka kuitenkin on monien muiden tapaan keskittynyt etupäässä kolmannen maailman valtioihin.³¹⁴

4.3.4. Kansainvälisistä ihmisoikeusnormeista

Ihmisoikeuksien käsitetään olevan universaaleja ja kaikille ihmisyksilöille kuuluvia. Muun muassa YK:n peruskirjan artiklassa 55 todetaan järjestön tehtävänä olevan edistää ”kaikille rotuun, sukupuoleen, kieleen tai uskontoon katsomatta kuuluvien ihmisoikeuksien ja perusvapauksien arvossa pitämistä ja kunnioittamista koko maailmassa”.³¹⁵ Kansainvälinen ihmisoikeusnormisto asettaakin suvereenien valtioiden toimivallalle ja legitimitetille tietyt rajat. YK:n näkemyksen mukaan valtioiden suvereenius on siis suhteellista, eivätkä ne ole vapaita toimimaan mielivaltaisesti.³¹⁶ Periaate on selkeä, mutta sen toteutuminen konkreettisella tasolla ei ole yhtä yksinkertaista.

Kansainvälisen oikeuden asemasta suhteessa valtiosuvereeniuteen ei ole päästy yhteisymmärrykseen. Sen voidaan katsoa olevan tietyssä mielessä valinnaista, sillä missään ei ole todettu, että kansainvälisen oikeuden tulisi olla osa valtion kotimaista lakia.³¹⁷ Valtiot voivatkin halutessaan pidättäytyä allekirjoittamasta tiettyjä kansainvälisiä sopimuksia. Myöskään kansainvälisten normien ja sopimusten noudattamatta jättämisestä ei valtioita voida korkeamman auktoriteetin puutteessa yleensä rankaista, jolloin oikeuden noudattaminen jää pitkälti valtioiden itsensä vastuulle.³¹⁸ Lain rikkojaa kohtaa yleensä lähinnä moraalinen paheksunta, joka ei välttämättä yksin riitä suvereeniuden heikentämiseen. Toisaalta valtiot ovat kuitenkin jossain määrin myös kansainvälisen oikeuden sitomia. Hyväksymällä esimerkiksi Yhdistyneiden

³¹³ Ks. esim. International Commission on Intervention and State Sovereignty.

³¹⁴ Ks. esim. Jackson 1990.

³¹⁵ Charter of the United Nations and Statute of the International Court of Justice, Chapter IX, article 55.

³¹⁶ 27th UN of the Next Decade Conference 1992, 16–17.

³¹⁷ Rosas 1995, 65.

³¹⁸ Soroos 1989, 242.

kansakuntien peruskirjan ne ovat suostuneet rajoittamaan suvereeniuttaan poistamalla oikeuksiensa joukosta sotien aloittamisen option.³¹⁹ Lisäksi nykyisellään YK:n turvallisuusneuvostolla on periaatteessa valta yli yksittäisen valtion silloin, kun kyseessä on kansainvälistä järjestystä uhkaava tilanne, josta turvallisuusneuvosto on päässyt yksimielisyyteen.³²⁰ Kasvava keskinäisriippuvuus, globaalien talousalueiden muotoutuminen ja kansainväliset instituutiot toimivat nekin osaltaan ihmisoikeuksien puolesta, sillä yhteyksien tiivistyessä ja positiivisen imagon merkityksen kasvaessa ihmisoikeussopimuksista luistaminen käy valtioille kalliiksi. Rosasin mukaan valtiot eivät yleensä käytännössä juurikaan vetäydy ihmisoikeussopimuksista.³²¹

Luonteeltaan kansainvälinen oikeus on valtioiden tavoin sosiaalisesti rakentunut. Kansainvälisessä järjestelmässä ei ole hierarkiaa, vaan normisto on sellainen, joksi valtiot ovat sen keskinäisin sopimuksin asettaneet. Tämä johtaa siihen, ettei kansainvälinen oikeus ole muuttumaton eikä siihen ole olemassa yhtä oikeaa näkökulmaa. Valtioilla on sen oikeasta muodosta yleensä eroavia näkemyksiä, ja koska aikaansaadut päätökset vaativat enemmistön yksimielisyyttä, ei päätöksenteko ole helppoa.³²² Sosiaalisesti rakentuneen luonteensa vuoksi kansainvälinen oikeus voidaan nähdä suhteessa suvereeniudelle alisteisena, eikä sen siten voida olettaa kykenevän alistamaan suvereeniutta instituutiona ilman valtioiden itsensä päätöstä, yksittäisiä valtioita kylläkin.³²³

Kansainväliseen oikeuteen liittyy tiettyjä ongelmakohtia. Kuten yllä on todettu, multilateraalinen päätöksenteko on hankalaa eriävistä mielipiteistä johtuen, ja täydelliseen yksimielisyyteen pääseminen lienee lähes mahdotonta. Henry Shuen mielestä multilateraalisuus ei myöskään riitä oikeuttamaan päätöksiä, millä hän viittaa esimerkiksi autoritääristen valtioiden ryhmittymän yhdessä tekemien päätösten mahdolliseen kyseenalaisuuteen.³²⁴ Toisaalta kenellä on valta sanoa, mikä on oikeutettu päätös ja mikä ei? Länsimaisessa katsannossa oikeutena nähdään yleensä länsimainen demokraattinen kanta, mutta autoritääristen valtioiden kohdalla demokraattiset näkemykset tuskin keräävät suurta kannatusta. Usein yksimielisyyteen ei päästä edes pienempien ryhmien sisällä, mistä esimerkkinä toimii muun muassa Euroopan unionin ajoittain ongelmallinen päätöksenteko. Toisen ongelmakohdan kansainvälisen oikeuden toiminnalle muodostaa selkeän valvontajärjestelmän puute. Valtioiden ovat yleensä huonoja valvojia, sillä niillä ei useinkaan ole intressejä puuttua toistensa sisäisiin asioihin, eikä omavalvontajärjestelmä lakia rikkovan valtion kohdalla oletettavasti toimi. Ihmisoikeuslakien valvonta jääkin usein kansainvälisten

³¹⁹ Shue 1998, 70.

³²⁰ Jackson 2005, 113–114.

³²¹ Rosas 1995, 67.

³²² Emt., 105.

³²³ Rosas 1995, 107.

³²⁴ Shue 1998, 67.

ihmisoikeusjärjestöjen varaan, joilla ei välttämättä ole riittäviä voimavaroja kaikkien ongelmien julkituontiin eikä oikeuksia rikkeitä tekevien valtioiden rankaisemiseen.³²⁵ Suurimpiin rikkeisiin kuten kansanmurhaan tai laajamittaiseen etniseen puhdistukseen toki toisinaan puututaan esimerkiksi YK:n toimesta, mutta mitään yhtenäistä käytäntöä tähän ei ole olemassa, kuten monissa tapauksissa on huomattu.³²⁶

Yhdistyneiden kansakuntien rooli kansainvälisen oikeuden ja järjestyksen vartijana on kiistämätön ja YK:n turvallisuusneuvostolla on mahdollisuus tarvittaessa puuttua valtioiden sisäisiin asioihin. Martti Koskenniemi kuitenkin huomauttaa, että turvallisuusneuvoston toiminta nykyisellään ei ole pelkkää kollektiivisen turvallisuuden puolustamista, vaan sen toiminnassa on nähtävissä pysyvien jäsenten politikoinnista heijastuvaa valikointia.³²⁷ Esimerkkinä tästä voidaan pitää turvallisuusneuvoston hyväksynnän puuttumista vuoden 1999 Kosovon sodan päättäneen Naton ilmaiskun kohdalla. Turvallisuusneuvoston pysyvien jäsenten veto-oikeuden käyttäminen perustuukin pitkälti valtioiden omien poliittisten intressien tukemiseen ja edistämiseen. YK:n turvallisuusneuvoston ongelmana voidaankin nähdä sen uudistumattomuus. Kyseessä on käytännössä viisikymmentä vuotta sitten koottu neuvosto, jonka viiden silloisen suurvallan veto-oikeus tekee jossain määrin epädemokraattiseksi. Sekä Shue että Falk toteavat, että neuvosto tarvitsee uudistamista ja veto-oikeuden poistamista demokraattisen toiminnan takaamiseksi.³²⁸

³²⁵ Soroos 1989, 243–245.

³²⁶ Shue 1998, 67.

³²⁷ Koskenniemi 1998, 38–39.

³²⁸ Shue 1998, 73; Falk 1998, 298–299.

5. JULKINEN DIPLOMATIA VALLANKÄYTTÖNÄ

Teoriaosuuden toisessa luvussa tarkastelen pehmeän vallan käyttöä keskittyen erityisesti julkisen diplomatian käsitteeseen. Julkinen diplomatia toimii tutkielmassani välineenä, jonka kautta tutkittavat valtiot ilmentävät ja uusintavat suvereniteettidiskurssejaan. Esimerkiksi aineistona käyttämäni puheet ovat julkisen luonteensa vuoksi osa valtioiden harjoittamaa julkista diplomatiata. Käytännössä julkinen diplomatia siis yhdistää valtionsisäistä politiikkaa ja kansainvälistä kenttää toisiinsa. Toimittamalla valtioiden ylläpitämiä diskursseja muiden tietoisuuteen ja sitä kautta synnyttämällä kuulijakunnassa vastareaktioita se tekee itsestään tarpeellisen elementin suvereniteettidiskurssien uusiutumisprosessissa.

5.1. Vallankäyttö ja pehmeä valta

Valta mielletään yleensä konkreettisesti kyvyksi tehdä asioita ja saavuttaa haluttuja lopputuloksia. Vallaksi ymmärretään myös kyky vaikuttaa muiden käyttäytymiseen tahdottujen päämäärien saavuttamiseksi.³²⁹ Robert O. Keohanen ja Joseph S. Nyeen mukaan valta voidaan jakaa kahteen ryhmään: behavioristiseksi³³⁰ ja resurssivallaksi. Behavioristisella tarkoitetaan kykyä saavuttaa halutut lopputulokset, ja resurssivallalla puolestaan sellaisten resurssien omistamista, jotka yleisesti liitetään kykyyn saavuttaa nämä lopputulokset.³³¹ Tutkimukseni kannalta merkityksellistä on behavioristinen valta, jonka Nye jakaa kovaan ja pehmeään valtaan. Kova valta tarkoittaa perinteisiä vallan muotoja, kuten militaariseen tai taloudelliseen pakotukseen ja uhkauksiin perustuvaa voimankäyttöä. Kova valta perustuu usein resurssivalltaan, kuten ylivoimaiseen armeijaan ja konkreettiseen voimakkuuteen. Pehmeä valta puolestaan määritellään sellaiseksi vallankäytöksi, jossa toinen osapuoli saadaan toimimaan halutulla tavalla yhteistoiminnallisilla keinoin, esimerkiksi tiettyjen arvojen viehättävyyden vuoksi.³³² Pehmeän vallan vaikuttamisen keinoja ovat esimerkiksi kulttuuriset seikat sekä tiettyjen poliittisten arvojen ja mallien vetovoimaisuus, ja sen vaikutuskanavana toimii usein joukkoviestintä.³³³

Kova valta eli valtioiden väliset sodat, valtakamppailut ja muut voimannäytöt mielletään yleisesti perinteisinä vallankäytön muotoina. Kuitenkin myös pehmeän vallan juuret ulottuvat pitkälle historiaan. Viittauksia valtion imagosta on löydettävissä jo antiikin valtakunnista. Ammattimainen imagonrakennus ulkomailla alkoi ensimmäisen maailmansodan aikana, ja sodan jälkeen

³²⁹ Nye 2004, 1–2.

³³⁰ *Behavioral power*.

³³¹ Keohane – Nye 1998, 86.

³³² Nye 2004, 5.

³³³ Emt., 11.

akateemisissa piireissä herännyt kiinnostus sitä kohtaan nosti edelleen pehmeän vallan käsitteen merkitystä.³³⁴ E. H. Carrin mukaan ”valta mielipiteistä ei ollut poliittisia tarkoituksia vasten yhtään vähemmän olennaista kuin militaarinen tai taloudellinen valta”.³³⁵ Nykyisessä globaalien joukkoviestinnän ja lisääntyvän demokratisoitumisen maailmassa politiikasta on Nyen mukaan tullut osittain kilpailua viehätysvoimasta, legitiimiydestä ja uskottavuudesta. Kyvystä jakaa tietoa uskottavasti on puolestaan tullut vallan ja viehätysvoiman lähde.³³⁶ Tässä tilanteessa pehmeästä vallasta on muodostunut valtioille välttämätön keino asemansa säilyttämiseksi kansainvälisen politiikan kentällä. Pehmeän vallan ylläpitämiseksi valtion hyvän maineen ja poliittisen legitiimiyden säilyttämistä voidaan pitää ensisijaisen tärkeänä. Legitiimiyden ja positiivisen maineen takaavat hyvän aseman muiden silmissä ja sitä kautta myös valtioiden välisissä suhteissa. Perinteistä kovaa valtaa edustavan sotilaallisen kapasiteetin ylläpitämiseen ei tällöin tarvitse enää kuluttaa yhtä paljon resursseja kuin aiemmin.³³⁷

Pehmeä valta on nykyisin suosittu aihe poliittisessa ja ideologisessa debatissa. Sen tutkimuksellinen kenttä on kuitenkin vielä kehitysvaiheessa, ja se onkin saanut osakseen kritiikkiä koskien erityisesti käsitteen epäselvyyttä ja teorian puutteita. Kritiikissä on usein todettu, ettei pehmeä valta ole erityinen vallan muoto, koska kaikki resurssit voivat käyttötavasta riippuen olla tarvittaessa pehmeitä. Esimerkiksi sotilaallisista resursseista tulee pehmeitä, kun niitä käytetään humanitaariseen apuun.³³⁸ Valtioiden kohdalla pehmeä valta on kritisoijien mukaan pitkälti riippuvainen kovasta vallasta. Tämän näkemyksen mukaan suurvallat ovat vetovoimaisia, koska niillä on sotilaallista, taloudellista ja teknologista valtaa. Näkemys ei kuitenkaan selitä, miksi eräät pienemmät valtiot koetaan vetovoimaisina, vaikkei niillä ole vastaavia kovan vallan resursseja. Nye huomauttaa esimerkiksi Vatikanilla olevan huomattavan paljon pehmeää valtaa pienestä koostaan ja kovan vallan puutteesta huolimatta.³³⁹ Pehmeän vallan ongelmana voidaan nähdä myös se, että sen käyttö saattaa aiheuttaa joillain tahoilla vastareaktioita halutun viehätyksen sijaan. Tästä esimerkkinä voidaan käyttää muualla suosittua amerikkalaisen kulttuurin aiheuttamia reaktioita eräiden islaminuskoisten valtioiden piirissä.³⁴⁰

³³⁴ Melissen 2005b, 1–2.

³³⁵ Carr 1974, 132.

³³⁶ Nye 2004, 31.

³³⁷ Keohane – Nye 1998, 86.

³³⁸ Ks. esim. Gilboa 2008, 62; Noya 2005, 5–7.

³³⁹ Nye 2004, 9.

³⁴⁰ Gilboa 2008, 61.

5.2. Julkinen diplomatia

Yksi pehmeän vallan keskeisimmistä muodoista on julkinen diplomatia, joka on hallinnon, median ja julkisen mielipiteen keskinäissuhteeseen perustuva diplomatian muoto.³⁴¹ Käytäntönä se ei ole uusi, mutta on viimeaikaisen poliittisen ja joukkoviestintää koskevan kehityksen myötä nostanut rooliaan. Kuten Jan Melissen toteaa, ”perinteinen diplomatia on hitaasti hiipumassa ja soveltuu huonosti julkisen diplomatian vaatimuksiin”. On hyväksyttävä kansainvälisen poliittisen pelin muuttunut luonne, jossa on nykypäivänä mukana valtioiden lisäksi kansainvälisiä järjestöjä, kansalaisyhteiskuntaa ja suuryrityksiä, jopa yksittäisiä ihmisiä.³⁴² Vastatakseen haasteisiin on myös diplomatian käytäntöjen oltava valmiita avartumaan. Näissä lähtökohdissa pitkälti verkostoissa toteutettava julkinen diplomatia onkin yhä enenevässä määrin nousemassa diplomatian harjoittamisen peruskeinoksi.³⁴³

Perinteisessä merkityksessään diplomatia ymmärretään valtionpäämiesten välisenä keskinäisenä kanssakäymisenä, jonka tarkoituksena on rauhanomaisin keinoin vaikuttaa vieraan valtion näkemyksiin, mielipiteisiin ja politiikkaan.³⁴⁴ Julkinen diplomatia pyrkii samaan lopputulokseen, mutta eroaa kohdeyleisöltään perinteisestä diplomatiasta. Paul Sharpin määritelmässä julkinen diplomatia nähdään prosessina, jossa lähettävä osapuoli pyrkii edistämään omia intressejään ja arvojaan valtionpäämiesten sijaan suoralla kanssakäymisellä vieraan vallan kansalaisten kanssa.³⁴⁵ Peter van Ham näkee julkisen diplomatian toimivan ensisijaisesti informaation, koulutuksen ja kulttuurin kautta. Hänen mukaansa sen pyrkimyksenä on vaikuttaa vieraan valtion hallintoon vaikuttamalla ensin suoran kommunikaation kautta sen kansalaisiin. Uusi kommunikaatioteknologia tarjoaa tähän uudenlaisia mahdollisuuksia.³⁴⁶

Nyen mukaan julkinen diplomatia vaatii toimiakseen kahdensuuntaisen kommunikaatiokanavan. Toisen osapuolen saaminen yhteisten arvojen ja intressien taakse vaatii sitä, että lähettävä osapuoli ymmärtää vastaanottajan tapaa tulkita lähetettyjä viestejä ja toisaalta myös sitä, että vastaanottava osapuoli on halukas tulkitsemaan sille tarjottuja viestejä.³⁴⁷ Ideaalisesti julkisessa diplomatiassa myös lähettävän osapuolen omat näkemykset muokkautuvat vastaanottajien reaktioiden pohjalta. Ennen kaikkea vapaaseen viestintään ja dialogiin sekä osapuolten jaettuihin intresseihin pohjautuva

³⁴¹ Melissen 2005a, 4; Gilboa 2008, 62.

³⁴² Melissen 2005a, 24–25.

³⁴³ Emt., 11–12.

³⁴⁴ Emt., 5; Henrikson 2006, 8.

³⁴⁵ Sharp 2005, 106.

³⁴⁶ Van Ham 2005, 57.

³⁴⁷ Nye 2004, 16, 111.

julkinen diplomatia on yleisesti koettu valtion legitimeettiä lisäävänä elementtinä. Pääpiirteiltään se on siis pehmeän vallan käyttöä, mutta sillä voi olla myös joitakin kovan vallan tavoitteita, kuten pyrkimys konfliktinestoon, liittouman hallintaan tai sotilaalliseen interventioon.³⁴⁸

Julkinen diplomatia suuntautuu ennen kaikkea ulkomaisille yleisöille. Jako ulkomaiselle yhteisölle ja kotimaan kansalaisille suunnatun viestinnän välillä on kuitenkin globaalien yhteyksien myötä kaventunut. Internetissä tapahtuvassa viestinnässä ulkomainen yleisö tavoittaa helposti kotimaiselle yhteisölle suunnatun viestinnän ja päinvastoin. Näiden kahden sekoittuminen luo haasteita muun muassa ulkoiselle identiteetinrakennukselle.³⁴⁹ Haasteita tuo myös se, että uudessa julkisessa diplomatiassa toimijoina eivät ole enää pelkästään suvereenit valtiot vaan myös valtiotason ulkopuoliset toimijat kuten kansainväliset ja muut organisaatiot sekä suuret yritykset, jotka luovat kukin omaa julkista diplomatiaansa.³⁵⁰ Kontrolli on siis osittain valtiiovallan ulkopuolisissa käsissä.³⁵¹ Toisaalta on huomioitava myös perinteisen ja julkisen diplomatian yhteenkietoutuminen. Useat valtioiden päämiehille suunnatuista lausunnoista ja puheista ovat nykypäivänä myös kansalaisten saatavilla esimerkiksi internetin kautta. Yksityisestä on tullut yhteistä ja perinteisestä diplomatiasta ainakin jossain määrin julkista.

Julkisen diplomatian voidaan katsoa vakiinnuttaneen asemansa demokraattisten valtioiden välisissä suhteissa. Kuitenkin julkisen diplomatian tutkimuskenttä on vielä kehitysvaiheessa. Tutkimuksen nykyiset heikkoudet koskevat pääosin sen USA-keskeisyyttä ja teorian ja metodologian kehittymättömyyttä.³⁵² Julkisella diplomatialla on kuitenkin paljon kehityspotentiaalia, ja se onkin yksi tämän hetken monialaisimmista tutkimusalueista, joka kaipaa lähinnä teoriapohjan vakiinnuttamista. Julkisen diplomatian kehitykseen ovat vaikuttaneet tieteenaloista erityisesti yhteiskuntatieteet kuten kansainväliset suhteet, viestintä, tiedotus ja markkinointi, mutta myös esimerkiksi historia, retoriikka, tietotekniikka ja psykologia.³⁵³

Monialaisuuden ohella myös julkisen diplomatian käsite viittaa läheisesti joukkoon muita käsitteitä. Läheistä sukua olevia vallankäytön muotoja ovat esimerkiksi propaganda, maabrändit ja kulttuurisuhteet. David Welch määrittelee propagandan pyrkimyksenä vaikuttaa yleisön mielipiteisiin antamalla näille sellaisia ideoita ja ajatuksia, jotka tietoisesti pyrkivät kohti

³⁴⁸ Van Ham 2005, 57; Melissen 2005a, 14.

³⁴⁹ Melissen 2005a, 13; Henrikson 2006, 11.

³⁵⁰ USC Center on Public Diplomacy at the Annenberg School.

³⁵¹ Nye 2004, 99.

³⁵² Gilboa 2008, 56.

³⁵³ Emt., 56–57, 74.

propagandistin ja näiden poliittisten esimiesten ajamia intressejä, joko suoraan tai epäsuorasti.³⁵⁴ Määritelmällinen ero niin ikään suostuttelun kautta yleisöön vetoamaan pyrkivään julkiseen diplomatiaan ei ole suuri. Propagandaan katsotaan kuitenkin yleisesti liittyvän negatiivisia miellelyhtymiä, ja julkisen diplomatian ja propagandan merkittävin ero näyttäisikin olevan niiden tavassa ajaa haluttuja intressejä. Siinä missä positiivisen mielikuvan tarjoamiseen keskittyvä julkinen diplomatia perustuu kaksisuuntaiseen vapaaseen viestintään osapuolten välillä, nähdään propagandan pohjautuvan usein yleisön manipulointiin ja pettämiseen.³⁵⁵ Maabrändäys puolestaan on käytännössä kansallista markkinointia, eli oman valtion imagon rakentamista ja edistämistä ulkomailla. Se yhtyy julkiseen diplomatiaan siinä, että molemmissa lähtökohtana on ensisijaisesti ulkomainen yleisö ja näiden muodostamat näkökannat. Erona on kuitenkin niiden funktio. Maabrändien ensisijainen tehtävä on valtion markkinoinnissa ja imagonrakennuksessa, julkisen diplomatian puolestaan kansainvälisten suhteiden ylläpidossa ja edistämisessä.³⁵⁶ Kulttuurisuhteet sen sijaan yhdentyvät julkisen diplomatian alaan läheisemmin. Molemmat pyrkivät luomaan vieraan valtion kansalaisiin suoria, kahdensuuntaisia ja kestäviä suhteita, joilla pyritään voittamaan kansan luottamus eikä pelkästään myymään viestejä. Nämä kaksi käsitettä ovatkin osittain päällekkäisiä, mutta niiden ero voidaan nähdä toimijoissa. Kulttuurisuhteita välittävät usein hallitusvallan ulkopuoliset tahot, kun taas julkinen diplomatia on edelleen pitkälti, joskaan ei täysin, valtiovallan hoitamaa.³⁵⁷

³⁵⁴ Welch 1998, 26.

³⁵⁵ Melissen 2005a, 17–18.

³⁵⁶ Emt., 20–21.

³⁵⁷ Melissen 2005b, 25–27.

6. AINEISTON ANALYYSI

Tässä luvussa lähestyn tutkimuskysymyksiä aineiston analyysin kautta. Esittelen ensin analyysin yleiset lähtökohdat ja käytetyn tutkimusaineiston. Tämän jälkeen esittelen suoritetun analyysin, jonka tarkoituksena oli identifioida aineistosta nousevia suvereeniusdiskursseja erityisesti muutoksen näkökulmasta ja rakentaa niiden pohjalta kuvaa kahden tutkimuskohteena olevan valtion sosiaalisista konteksteista. Analyysin avulla tarkastelen, millaisia suvereeniuskäsityksiä on nähtävissä Serbian ja Georgian valtioiden perusteluissa oikeuksistaan niistä irtaantumaan pyrkiviin alueisiin, ja millaisia muutoksia näissä käsityksissä on tapahtunut konfliktien edetessä. Keskeisimmät diskurssit on esitelty luvuissa 6.3.–6.5. ja niiden pohjalta muotoutuvat yhteiskunnalliset representaatiot luvussa 6.6. Tämän tarkastelun pohjalta pyrin vastaamaan kysymykseen siitä, missä määrin näiden kahden valtion suvereeniuskäsitykset ilmenevät yhtenevinä ja pohdin lisäksi, voidaanko analyysin pohjalta tehdä johtopäätöksiä suvereeniuden instituutiassa valtionsisäisten konfliktien seurauksena mahdollisesti tapahtuvista muutoksista.

6.1. Analyysin lähtökohdat

Aineiston analyysissä tarkastelen muuttuvan suvereeniuden tematiikkaa diskurssianalyysin kautta. Tutkimuksen kohteena ovat luvussa 2. esiteltyt Serbian ja Georgian valtiot, joissa kummassakin valtionsisäiset konfliktit niistä irtaantumaan pyrkivien alueiden kanssa ovat sekoittaneet perinteistä käsitystä suvereeniudesta. Analyysissä tutkin aineistossa esiintyviä suvereeniusdiskursseja pohjaten analyysiäni luvussa 4. esiteltyihin suvereeniuden käsittämisen tapoihin. Aineistosta nousevia diskursseja tulkitsemalla pyrin rakentamaan kuvaa tutkittavien valtioiden suvereeniuskäsityksistä ja niissä mahdollisesti esiintyvistä muutoksista. Tutkimukseni tarkoituksena on selvittää, onko Serbian ja Georgian suvereeniuskäsityksissä nähtävissä yhteneväisyyttä vai poikkeavatko ne toisistaan, ja samalla tarkastella sisäisten konfliktien vaikutuksia valtiosuvereeniuteen. Tarkastelu ajoittuu vuosien 2005–2010 väliselle ajanjaksolle.

Analyysimenetelmänä toimii diskurssianalyysi. Se ei tarjoa yhtä tiettyä tapaa tehdä analyysiä, vaan valittu tutkimusasetelma vaikuttaa käytettävän analyysitavan valintaan.³⁵⁸ Omassa tutkielmassani korostuvat suvereeniuden muodostuminen ja muuttuminen valtaapitävän poliittisen eliitin kielellisessä toiminnassa. Suvereeniusdiskurssin rakentumiseen vaikuttavia tekijöitä voidaan olettaa olevan niin valtioiden sisäisen konfliktitilan kuin myös ulkovaltojen reagoinnin niille esitettyihin diskursseihin ja konkreettiseen toimintaan. Monipuolisena lähestymistapana tunnettu

³⁵⁸ Jokinen, Juhila – Suoninen 1993, 17–18.

diskurssianalyysi tarjoaa välineitä niin kielen ja yhteiskunnan välisten suhteiden tutkimiseen kuin olemassa olevien valtasuhteiden ja jatkuvan muutostilan huomiointiin. Lisäksi diskurssianalyysi mahdollistaa erilaisten toimijoiden roolien tarkastelun, mikä sekkin on työni kannalta keskeistä. Aineiston analyysin taustalla on ajatus sosiaalisesta konstruktivismista, jolloin korostuu entisestään aineistossa tapahtuvien muutosten merkitys sekä se, millaista maailmaa valta-asemissa olevat diskurssit rakentavat ja ylläpitävät.

Lähestymistapani on sekoitus sekä perinteistä diskurssianalyysiä että kriittistä diskurssianalyysiä pohjautuen erityisesti Norman Fairclough'n näkemykseen kriittisestä analyysintekotavasta. Erilaisia diskurssianalyysin ominaisuuksia yhdistelemällä olen rakentanut tutkimukseeni soveltuvan diskursiivisen analyysintekotavan, joka hyödyntää erityisesti kriittisen diskurssianalyysin käyttämää yhteiskuntateoreettista otetta, jonka avulla pyrin rakentamaan siltaa analyysin tulosten ja ympäröivän yhteiskunnallisen kontekstin välille.³⁵⁹

Juhilan ja Suonisen mukaan tutkimusaineiston valinnan tulisi perustua kulloiseenkin tutkimusasetelmaan ja tutkijan sen pohjalta tekemiin ratkaisuihin.³⁶⁰ Omiin tutkimusintresseihini nojaten olen valinnut aineistokseni materiaalia, jonka pohjalta voidaan havainnoida tarkastelun kohteina olevien valtioiden suvereeniuskäsitteitä ja niiden mahdollisia muutoksia. Aineistoni koostuu Serbian ja Georgian valtioiden poliittisten päämiesten ulkovalloille suuntaamista puheista, joissa käsitellään Kosovon ja Abhasian konflikteja. Ne edustavat itsenäistymään pyrkivinä alueina sisäistä valtiosuvereeniutta haastavaa uhkakuvaa, mikä antaa mahdollisuuksia tarkastella aihetta muuttuvan suvereeniuden näkökulmasta.

Diskurssianalyysiä ja sen käyttämiä analyysimenetelmiä on esitelty luvussa 3. Aineistoa tulkitessani kiinnitän huomiota erityisesti diskurssien välisiin ja sisäisiin valtakamppailuihin. Niiden kautta voidaan tarkastella, millaiset suvereeniusdiskurssit näyttäisivät saavuttavan aineistossa hegemonisen aseman. Olennaista on huomioida myös se, millaisia seikkoja aineistossa ei esitetä, eli mitä vaihtoehtoisia todellisuudenkuvia aineisto vaimentaa. Hegemonisten diskurssien tunnistamisessa apuvälineenä toimivat muun muassa naturalisointitekniikat ja erilaiset faktuaalistamisstrategiat (ks. luku 3.4.1).³⁶¹ Tutkimusasetelmani kannalta olennaista on huomioida lisäksi se, miten toimijoiden keskinäiset valtasuhteet aineistossa esiintyvät ja miten niitä rakennetaan. Aineiston ajallisen tarkastelun kautta on selvitettävissä, onko suvereeniuskäsite ja sen pohjalta rakentuva todellisuudenkuva luonteeltaan vakaa vai muutostilassa.

³⁵⁹ Kriittisestä analyysistä ks. esim. Fairclough 1989, 1995, 2003.

³⁶⁰ Juhila, Suoninen 1999, 241.

³⁶¹ Jokinen – Juhila 1993, 76–77; Juhila 1993, 152.

Aineiston analyysissä lähdän liikkeelle käsittelemällä ensin tutkimuksen Serbia- ja Georgia-aineistot erillisinä kokonaisuuksina. Keskityn tunnistamaan aineistosta valtioiden konfliktialueisiin liittyvistä katkelmista suvereeniutta käsitteleviä diskursseja. Kummankin aineiston keskeisten suvereeniusdiskurssien identifioimisen jälkeen pyrin rakentamaan kuvaa niiden ylläpitämistä ja muokkaamista sosiaalisista representaatioista serbialaisessa ja georgialaisessa yhteiskunnassa. Analyysin viimeisessä vaiheessa vertailen kahden aineiston antamia tuloksia keskenään pyrkien selvittämään, voidaanko niiden pohjalta rakentaa Serbian ja Georgian kohdalla kuvaa yhtenevästä suvereeniuskäsityksestä ja sitä kautta mahdollisesti myös selvittää, miten valtionsisäiset nousevat uhkakuvat vaikuttavat valtiosuvereeniuteen yleisemmällä tasolla.

6.2. Tutkimusaineiston esittely

Olen rajannut tutkimuksessa käytettävän aineiston siten, että sen pohjalta voidaan tarkastella valtiosuvereeniutta ja saada vastauksia kysymykseen suvereeniuden muuttuvasta luonteesta. Valtionsisäisten konfliktien yhdistäminen suvereeniuskeskusteluun rakentaa kuvaa yhdestä keskeisestä suvereeniuden tilaa nykypäivänä muokkaavasta ulottuvuudesta. Kuten edellä on mainittu, tutkimuksessani valtionsisäisiä konfliktitapauksia edustavat Serbia, jonka kohdalla aineisto keskittyy Kosovon konfliktiin ja Georgia, jonka kohdalla tarkastelen Abhasian konfliktia. Aineistoksi olen valinnut kyseisten valtioiden poliittisten johtajien puheita siten, että ne keskittyvät joko pääasiallisesti tai sivuten Kosovon ja Abhasian konflikteihin. Pyrkimyksenä on ollut valita puheita, joissa on käsitelty tapauksia mahdollisimman monipuolisesti sekä teemallisesti että ajallisesti kuitenkin siten, että kaksi aineistoa ovat keskinäisessä tasapainossa. Ajallisesti olen rajannut aineistot vuodesta 2005 vuoden 2010 alkuun ulottuvaksi siten, että molemmissa keskitytään vuoden 2008 eskaloitumisvaiheen ympärille.³⁶² Ajallisen jakauman tarkoituksena on ollut mahdollistaa eskaloitumisen aiheuttamien potentiaalisten diskurssimuutosten tutkiminen. Varhaisemman aineiston heikosta saatavuudesta johtuen diskurssien tarkastelu on rajoitettu kohtalaisen lyhyelle ajanjaksolle.

Määrällisesti tarkasteltava aineisto koostuu Serbian kohdalla kahdeksasta ja Georgian kohdalla yhdeksästä puheesta. Niiden esittäjinä ovat olleet Serbiassa presidentti Boris Tadić, ulkoministeri Vuk Jeremić ja entinen pääministeri Vojislav Koštunica. Georgian kohdalla puheet on pitänyt pääosin presidentti Mikheil Saakašvili, mutta mukana on myös ulkoministeri Grigol Vashadzen

³⁶² Serbia-aineistossa Kosovon itsenäisyysjulistus helmikuussa 2008 ja Georgia-aineistossa Abhasian konfliktin eskaloituminen sodankäynniksi elokuussa 2008.

pitämä puhe. Tutkimusasetelman mukaisesti käytettävä aineisto on valikoitu ulkovalloille suunnattujen puheiden joukosta. Tällöin ne täyttävät julkisen diplomatian funktiota, joka tarjoaa aiheen tarkasteluun otollisen näkökulman toimimalla väylänä, jota pitkin suvereeniutta todennetaan valtiorajojen ulkopuolisille toimijoille. Ulkopuolisen yleisön merkitys korostuu erityisesti, kun pyrkimyksenä on tarkastella suvereeniuskäsityksessä tapahtuvia muutoksia. Vaikka sisäinen suvereenius mahdollisesti säilyttäisi asemansa, on kansainvälisellä kentällä ollut havaittavissa suvereenien valtioiden asemaa heikentäviä tekijöitä³⁶³, minkä seurauksena suvereeniuskäsitysten ilmentäminen nimenomaan kansainväliselle yleisölle tarjoaa tutkielmalle otollisen lähtökohdan.

Sisältönsä ja kontekstinsa puolesta puheet ovat jossain määrin yhteneviä ja keskittyvät konfliktien lähihistorioiden kannalta merkittävien tapahtumien ympärille, joita on taustoitettu luvussa 2. Serbian kohdalla tällaisia ovat muun muassa Kosovon itsenäisyysjulistus³⁶⁴ ja sitä edeltäneet statusneuvottelut päätöksineen³⁶⁵. Lisäksi mukana on puheita itsenäisyysjulistusta seuranneelta ajalta³⁶⁶. Georgian osalta puheissa keskitytään niin ikään Kosovon itsenäisyysjulistuksen³⁶⁷ ja vuoden 2008 elokuisen sodan³⁶⁸ teemoihin. Tämän lisäksi molemmissa aineistoissa on mukana vuosittaisia YK:n yleiskokouksessa pidettyjä yleisluontoisia puheita³⁶⁹, joissa käsitellään valtioita koskettavia keskeisiä teemoja, mukaan lukien tutkimuksessa tarkasteltavia konflikteja. Yhdistyneiden kansakuntien yleiskokouksissa pidetyt puheet on valittu aineistoon erityisesti sen vuoksi, että ne yhdistävät kahta aineistoa sekä ajallisesti että kontekstinsa puolesta. Muiden puheiden esittämistilaisuuksina ovat olleet YK:n turvallisuusneuvoston kokoukset ja muut kansainväliset kokoontumiset. Osa puheista on esitetty yleisinä julkisina lausuntoina.

6.3. Kollektiivisen suvereniteetin diskurssi

Seuraavien kolmen luvun ajan tarkastelen aineistossa esiintyviä diskursseja. Valtiosuvereeniuden kannalta keskeisimmiksi nousivat kollektiiviseksi, lailliseksi ja perinteiseksi suvereniteetiksi nimeämäni diskurssit. Kahdessa erillisessä aineistossa esiintyi keskinäisiä eroja, mutta annetut nimikkeet kuvaavat kummankin aineiston päädiskursseja parhaiten.

³⁶³ Ks. esim. Dahbour 2006, 108.

³⁶⁴ Jeremić 2008.

³⁶⁵ Koštunica 2005; Koštunica 2007a; Koštunica 2007b.

³⁶⁶ Tadić 2008; Tadić 2009; Tadić 2010.

³⁶⁷ Saakašvili 2008a; Saakašvili 2008b.

³⁶⁸ Saakašvili 2008c; Saakašvili 2008d; Vashadze 2009.

³⁶⁹ Saakašvili 2005; Saakašvili 2006; Saakašvili 2007; Saakašvili 2008d; Saakašvili 2009; Tadić 2007; Tadić 2008; Tadić 2009.

Kollektiivisella suvereniteetilla tarkoitan sellaista valtiollista suvereeniutta, joka on pitkälti riippuvainen ympäröivästä kansainvälisestä järjestelmästä, ja poikkeaa sen myötä perinteisestä tavasta käsittää suvereeniutta. Perinteisen absoluuttisen valtiosuvereeniuden rinnalle tai osittain sen yläpuolelle ovat kollektiivisessa diskurssissa nousseet kansainvälinen yhteisö asettamine lakeineen ja normeineen. Valtioiden sisäisten ongelmien ei nähdä diskurssissa olevan enää täysin niiden itsensä ratkaistavissa, vaan päätösvalta on joko siirtynyt muualle tai jaetaan yhdessä muiden toimijoiden kanssa. Näin ymmärrettyinä kollektiivisen suvereniteetin diskurssi tukee ainakin osittain nykyistä kansainvälistä järjestelmää, jossa suvereenin valtion asema on monin paikoin heikentynyt uusien toimijoiden ja valtioiden välisten liittojen nostaessa rooliaan. Diskurssi yhtyy pitkälti myös Leonardin ja Bartelsonin esittämiin näkemyksiin globalisoituvasta suvereeniudesta, jossa suvereeniuden nähdään sijaitsevan valtioiden ulkopuolisissa toimijoissa³⁷⁰, joskin valtioiden ilmentämässä kollektiivisen suvereeniuden diskurssissa myös valtiotoimijat pitävät edelleen kiinni suvereeniudestaan. Kollektiivisen suvereniteetin diskurssi on työni kannalta merkittävässä asemassa, sillä se nousee kummassakin aineistossa keskeisimpään rooliin.

6.3.1. Serbian kollektiivisen suvereniteetin diskurssi

Serbiaa koskevan aineiston suvereniteettidiskursseja tarkasteltaessa keskiöön nousi kansainvälisyyden tematiikka, joka esiintyy aineistossa muun muassa kansainvälisen yhteisön kollektiivisen vastuun ja sen yhteisesti jakamien seurausten sekä yhteisön jäseniä velvoittavan kansainvälisen oikeuden muodossa. Aineistossa korostuu erityisesti maailmanjärjestö YK:n keskeinen rooli näiden tehtävien hoitamisessa. Muun muassa Koštunica puhuu YK:n ”turvallisuusneuvostosta kansainvälisen oikeuden, rauhan ja vakauden arvovaltaisimpana takaajana maailmassa”.³⁷¹ Näistä lähtökohdista lähdän rakentamaan Serbian kollektiivisen suvereniteetin diskurssia.

Serbia perustaa argumenttinsa Kosovon kysymyksessä pitkälti kansainväliseen oikeuteen ja sen normeihin, joiden ylläpitäjäksi nostetaan Yhdistyneet kansakunnat. Tadićin sanoin ”legitiimin päätöksen Kosovon tulevasta statuksesta voi tehdä vain turvallisuusneuvosto”, koska ”vain tämän instituution tekemä päätös voi pohjautua kansainväliseen oikeuteen”.³⁷² Toisaalla Koštunica vetoaa kansainväliseen yleisöön seuraavasti:

³⁷⁰ Bartelson 2001, 22; Leonard 2001, 409.

³⁷¹ ”The Security Council, as the most authoritative guarantor of international law, peace and stability in the world”. Koštunica 2007b. Käännös tässä ja tulevissa kohdissa kirjoittajan.

³⁷² ”Legitimate decision on the future status of Kosovo can be brought only by the Security Council of the United Nations. Only a decision to be taken by this institution may be based on international law.” Tadić 2007.

”Tehdäänkö ensi kertaa YK:n historiassa päätös vasten demokraattisen valtion, vieläpä YK:n perustavan jäsenen, tahtoa ja vedetään sen kansainvälisesti tunnustetut rajat uudelleen, lakkautetaan sen suvereenius ja amputoidaan 15 % sen alueesta?”³⁷³

Katkelmista muodostuu käsitys nykyistä kansainvälistä järjestelmää johtavasta maailmanjärjestöstä, jolla on oikeus sekaantua suvereenien valtioiden asioihin ja tehdä niitä koskevia päätöksiä. Tämä viestii Serbian suvereeniuskäsitteen eroavan ainakin tässä kohdin perinteisestä absoluuttisesta valtiosuvereeniusajattelusta, ja YK:n auktoriteettisen aseman korostaminen viittaa muuttuvaan suvereeniuteen. Luvussa 4.2.3. Leonard arveli suvereeniuden seuraavaksi kohteeksi transnationaaleja yhteisöjä ja kansainvälisiä instituutioita, mitä Serbian esittämä kollektiivisen suvereeniuden diskurssi vaikuttaisi ainakin tässä kohdin pitkälti tukevan.³⁷⁴ Se, että edellä mainitussa katkelmassa esitettyä kritiikkiä ei kohdisteta niinkään YK:n päätöksentekoinstituution kyseenalaistamiseen vaan sen tekemään mahdollisesti negatiiviseen loppuratkaisuun viittaa siihen, että YK:n asema päätöksentekoinstituutioon on Serbian katsannossa horjumaton. Valtion kannalta tärkeäksi nousee puolestaan tietynlainen demokraattinen oikeutus, joka näkee demokraattisen hallinnon valtion edellytyksenä kansainvälisen oikeuden tarjoaman turvan saamiseksi.

Edellisellä sivulla esitetystä lainauksesta uhrin positioon asettuvan Serbian voidaan nähdä asemoitumisensa kautta etsivän puolelleen kansainvälisen yhteisön myötätuntoa. Uhrin roolia korostetaan amputaatio-metaforalla, joka korostaa mielikuvaa valtion haavoittuvuudesta. Uhriksi joutuminen kertoo yleensä kohdatusta vääryydestä, ja perinteisesti uhrilla koetaan olevan kiistämätön oikeus vaatia osakseen näiden vääryyksien korjaamista. Selkeän subjektin puuttuminen lauseesta lisää toiminnan kohteeseen eli tässä tapauksessa Serbiaan kohdistuvaa huomiota, mutta jättää toisaalta kyseenalaiseksi sen, kuka on pahantekijä. Legitiimiyteen viitatessaan aineisto antaa ymmärtää, että valtioita sitovilla kansainvälisillä normeilla tarkoitetaan nimenomaan kansainvälisen yhteisön eli pitkälti juuri YK:n ja sen turvallisuusneuvoston tekemiä päätöksiä. Serbian rakentama kuva YK:sta on siis lähes kaikkivoipa: yhtä aikaa sekä lain haltija että sen vartija, mikä vahvistaa yllä esitettyä näkemystä YK:sta uutena auktoriteettina, kenties jopa suvereenina, Serbian katsannossa. Toisaalta Koštunica toteaa, ettei turvallisuusneuvosto ”voi perua omia sanojaan ja tehdä päätöstä itsenäisen, vapaan ja demokraattisen valtion lohkomisesta”.³⁷⁵ Serbia tuntuu siten yhtäällä uskon turvallisuuksineuvoston auktoriteettiin ja oikeuteen säätää valtioita sitovia lakeja, mutta tämä auktoriteetti ei näytä yltävän aiemmin tehtyjen päätösten muokkaamiseen. Kenties

³⁷³ “Will for the first time in the UN’s history a decision be taken contrary to the will of a democratic state and, what is more, of a UN founding member to redraw its internationally recognised borders, to abolish its sovereignty and to amputate 15 percent of its territory?” Koštunica 2007b.

³⁷⁴ Leonard 2001, 421–422.

³⁷⁵ Security Council “cannot retract its own words and take a decision to have an independent, free and democratic state simply dismembered.” Koštunica 2007b.

onkin niin, että maailmanyhteisön valta ja laki ulottuvat Serbian katsannossa suvereenin valtion sisäisissä asioissa vain niin pitkälle kuin valtio itse on valmis myöntymään?

Toinen keskeinen elementti diskurssissa on kansainvälisen yhteisön keskinäisriippuvuus. Tämä ilmenee paitsi kollektiivisilla seurauksilla argumentointina, myös yhteisen vastuun esiintuomisena. Kollektiivisia seurauksia tuodaan esiin läpi koko aineiston, mutta ne eivät yllä kollektiivisen suvereniteetin diskurssia hallitsevan kansainvälisen oikeuden ja YK:n roolin korostamisen tasolle.

”Uskon meidän kaikkien olevan tietoisia siitä, että mikäli negatiivinen ennakkotapaus kerran asetetaan ja kansallisille vähemmistöille annetaan oikeus rikkoa YK:n peruskirjaa lohkomalla olemassa olevia valtioita, tarkoittaisi tämä että Rubicon on ylitetty.”³⁷⁶

”UDI [Kosovon yksipuolinen itsenäisyysjulistus] on jakanut maailman ja Balkanin. Se on kyseenalaistanut nykyisen kansainvälisen järjestelmän peruseriaatteet ja viivästyttänyt alueen demokraattisen kehityksen lujittumista.”³⁷⁷

Ensimmäisessä lainauksessa korostetaan Rubicon-metaforaa käyttäen Kosovon itsenäistymisen aiheuttamia negatiivisia seurauksia: mikäli raja ylitetään, paluuta entiseen ei ole. Kosovon itsenäisyysjulistus ja sen tunnustaminen näyttäytyvät rajapyykinä vanhan ja uuden järjestyksen välillä. Vanhan järjestyksen voidaan nähdä edustavan perinteistä suvereenien valtioiden johtamaa maailmanjärjestystä. Uusi järjestys puolestaan merkitsee uhkaa tälle totutulle järjestykselle. Koštunican puheesta käy selvästi ilmi, että vanha järjestelmä esiintyy hyvänä uuden ja tuntemattoman edustaessa epävakautta, kenties jopa anarkistista maailmaa. Katkelmissa ilmenee Serbian vankka halu pitää kiinni olemassa olevasta järjestelmästä, kuin myös ajoittain vahva Kosovon albaanijohdon syyllistäminen tämän vakauden rikkomisesta. Ennen kaikkea viesti kuitenkin kuuluu kansainväliselle yhteisölle: ”meidän ongelmamme on myös teidän ongelmanne”. Serbit uskovat vakaasti, ettei Kosovo ole yksittäinen tapaus, vaan sitä tulee seuraamaan epävakautta ja uusia separatistirytyksiä ympäri maailmaa.³⁷⁸ Tämä valtiosisäisen konfliktin argumentaatio viestii seurausten näkökulmasta keskinäisriippuvaisesta maailmasta, mikä soveltuu edellä esitettyyn kuvaan kansainvälisestä, valtioiden muodostaman maailmanjärjestön ohjailemasta globalisoituvan suvereeniuden maailmasta.

Kollektiivisen vastuun osuus aineistossa ilmenee lähinnä Serbian oman sitoutumisen positiivisena esiintuontina. Kuitenkin myös vastuun näkökulmasta tarkasteltuna diskurssi tukee YK:n auktoriteettista asemaa kansainvälisessä yhteisössä.

³⁷⁶ “I believe that we are all aware that if a negative precedent is once set, and if national minorities are given the right to violate the UN Charter by dismembering existing states, this would mean that the Rubicon has been crossed.” Koštunica 2007a.

³⁷⁷ “UDI has divided the world and the Balkans. It has brought into question the fundamental tenets of the contemporary international system, while setting back efforts to consolidate the region’s democratic gains.” Tadić 2010.

³⁷⁸ Ks. esim. Press TV 19.2.2008.

”Serbia ja Montenegro³⁷⁹ on täysin valmistautunut kantamaan oman osansa vastuusta Kosovo-Metohija -tapauksen ratkaisemiseksi, kansainvälisen oikeuden peruseräaateiden ja nyky maailman demokraattisten arvojen mukaisesti.”³⁸⁰

Osittaisen vastuun hyväksyminen merkitsee sitä, että vastuulla koetaan olevan muitakin jakajia. Teksti antaa ymmärtää, että päävastuu ongelman ratkaisemisesta onkin toisaalla, mikä viittaa jälleen vahvasti kansainväliseen yhteisöön. Kosovo ei tässä suhteessa ilmene Serbian sisäisenä asiana edes sen omassa katsannossa, vaan se on luovuttanut osan alueellisesta sisäisestä suvereniteetistaan jo vuoden 1999 Rambouillet’n rauhansopimuksessa YK:n päätöslauselma 1244:n vahvistamana, joskaan ei välttämättä omasta tahdostaan. Vuotta 2008 seuraavissa puheissa esiintyy sen sijaan vahva yhteisöllisyys, jonka mukaan ”me olemme valinnan hetkellä”³⁸¹ ja ”meidän on seistävä yhdessä peräänantamattomina ja päättäväisinä kansainvälisen oikeuden rikkomista vastaan”.³⁸² Yhteisöllisyyttä korostavalla me-pronominilla viitataan näissä tapauksissa koko kansainväliseen yhteisöön. Kollektiivisen vastuun korostaminen luo kuvaa maailmasta, jossa valtiot yhdessä ratkaisevat ongelmia huolimatta siitä, ovatko ne kansalliset rajat ylittäviä vai yhden valtion alueellisia ongelmia. Suvereenin valtion tapa vedota muiden vastuuntuntoon kertoo yksittäisen valtion kykenemättömyydestä ratkaista sisäisiä ongelmiaan yksin. Serbia tunnustaa siten valtioiden heikentyneen aseman, johon esimerkiksi Shearman on viitannut.³⁸³ Sisäisesti heikkojen valtioiden käymät konfliktit saattavatkin aiheuttaa sen, että suvereenien valtioiden on lähennyttävä toisiaan selvittääkseen nousevista uhkista. Problematiikka herättää lisäksi kysymyksen siitä, onko valtiosuvereenius enää kiinni valtion kyvystä hoitaa itse sisäisiä asioitaan? Voidaanko valtiosuvereenius määrittää muilla tavoin, ja toisaalta, voidaanko suvereenius irrottaa yksittäisistä valtioista, mikäli ne eivät kykene toteuttamaan suvereeniuden funktioita?

Diskurssin sisäisiä valtasuhteita tutkittaessa huomio kiinnittyy muun muassa toimijoiden omaksumiin rooleihin.³⁸⁴ Aineistossa esiintyvät toimijat ovat jaettavissa karkeasti kolmeen ryhmään, joita ovat oman puolen edustajat kuten ”minä”, ”me” tai ”serbialaiset”, konfliktin toinen osapuoli eli Kosovon albaanit sekä kolmas osapuoli, jolla viitataan esimerkiksi Yhdistyneisiin kansakuntiin ja kansainväliseen yhteisöön yleisesti. Omaa roolia ja toimintaa ilmennetään positiivisena, rakentavana ja lainmukaisena.

³⁷⁹ Serbia ja Montenegro oli vuosina 1992–2006 olemassa ollut valtioliitto, jonka juridinen seuraaja Serbian tasavalta katsoo olevansa.

³⁸⁰ ”Serbia and Montenegro is fully prepared to assume its share of responsibility in the process of resolving the Kosovo and Metohija issue, in accordance with the fundamental principles of international law and the democratic values of the contemporary world.” Koštunica 2005.

³⁸¹ ”We are at a point of decision.” Tadić 2009.

³⁸² ”We must stand together, in steadfastness and determination, against a fundamental violation of international law.” Tadić 2008.

³⁸³ Shearman 2000, 76–77.

³⁸⁴ Ks. esim. Jokinen, Juhila – Suoninen 1993, 86–89.

”Maailmanyhteisön ja kansainvälisten järjestöjen vastuullisena jäsenenä Serbia kunnioittaa täysin Yhdistyneiden kansakuntien peruskirjaa ja sen asettamaa kansainvälistä laillista järjestystä.”³⁸⁵

”Me [serbialaiset] olemme käyttäneet rauhanomaista ja diplomaattista lähestymistapaa, minkä seurauksena valtaosa YK:n jäsenvaltioista on pidättäytynyt tunnustamasta Kosovon yksipuolista itsenäisyysjulistusta.”³⁸⁶

Yhteenkuuluvuutta korostamalla Serbia pyrkii parantamaan asemaansa muuntautumalla konfliktiosapuolesta kunnialliseksi kansainvälisen yhteisön jäseneksi, joka käyttää ongelmien ratkaisemiseksi yhteisön hyväksymiä toimintatapoja. Jälkimmäisessä katkelmassa puolestaan annetaan ymmärtää, että YK:n jäsenvaltioiden pidättäytyminen tunnustuksen myöntämisestä Kosovolle johtuisi nimenomaan Serbian hyvästä käyttäytymisestä. Tällaista syy-seuraus -suhdetta korostamalla pyritään tuomaan esiin omaa oikeellisuutta pidettyä toimintaa ja samalla vahvistamaan omaa legitimitettiin. Menneisyyden tekoja aineistossa ei muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta mainita lainkaan, ja muutenkin Serbian intresseissä tuntuu olevan puhtoisin imagon luominen. Tätä kautta pyritään vahvistamaan omaa asemaa ja vaatimusten legitimiyyttä. Kritiikki kohdistuu vastapuoleen, Kosovon albaanijohtoon, joka pyrkii itsenäistymään Serbiasta ”vastoin YK:n peruskirjaa, Helsingin sopimusta ja turvallisuusneuvoston päätöslauselmaa 1244”.³⁸⁷ Vastapuolen legitimitettiin pyritään siten heikentämään kansainväliseen oikeuteen vetoamalla.³⁸⁸ Pyrkimyksiä kansalliseen eheyttämiseen vastakkainasettelun vallitsemassa diskurssissa ei ilmene. Oma näkemys nähdään oikeutettuna, vastapuolen näkemys vääränä. Poikkeuksen subjektipositioihin tuo Jeremić, joka kääntää huomion kahdesta konfliktiosapuolesta kolmanteen:

”Ne [eräät Euroopan valtiot] sanovat, että Kosovo voi olla itsenäinen samalla kun 1244 edelleen toimii täysin, oletettavastikin mukaan lukien se osa, joka vahvistaa Serbian suvereeniuden Kosovossa.”³⁸⁹

Yllä kuvattu yhtälö Kosovon itsenäisyydestä ja YK:n päätöslauselman toiminnasta vaikuttaa ristiriitaiselta ja mahdottomalta, mutta silti sitä Serbian mukaan vakuutellaan. Kyse on tällöin kansainvälisen yhteisön moraalisen kyseenalaistamisesta, mikä on yksi tapa aiheuttaa legitimitetissä muutoksia. Kolmannen osapuolen moraalittomuutta esiin tuodessaan Serbia pyrkii heikentämään kyseessä olevien ulkovaltojen asemaa konfliktikysymyksessä. Tähän viittaa myös ne-pronominin käyttö, joka jättää toimijan ulkopuoliseksi, nimettömäksi ja sen myötä myös etäiseksi. Kolmannen osapuolen kritisointi rajoittuu kuitenkin aineistossa Kosovon vuoden 2008 itsenäisyysjulistusta seuranneeseen puheeseen, ja sen välittämä viesti lienee tilanteen vuoksi tunnepitoisesti hyvin

³⁸⁵ “As a responsible member of the world community and international organizations, Serbia fully respects the Charter of the United Nations and the international legal order established by the Charter.” Tadić 2007.

³⁸⁶ “We have opted for a peaceful and diplomatic approach – the result of which is that a vast majority of UN member States have refrained from recognizing Kosovo’s UDI.” Tadić 2010.

³⁸⁷ “In direct violation of the United Nations Charter, the Helsinki Final Act, and Security Council resolution 1244 (1999).” Tadić 2010.

³⁸⁸ Legitimitetin heikentämisen keinoista katso luku 3.4.1.; Chilton 2004, 111–116.

³⁸⁹ “They [some European nations] say Kosovo can be independent, while saying that 1244 in its entirety still applies, including, presumably, that part that reaffirms Serbian sovereignty over Kosovo.” Jeremić 2008.

latautunut. Se kuitenkin rikkoo perinteistä kaavaa ja osoittaa, etteivät diskurssin sisäiset valtasuhteet tai sanoma ole niin yksioikoisia kuin millaisina ne pääosin näyttäytyvät. Tämän seurauksena voidaan pohtia, onko kansainvälisen yhteisön roolin korostaminen todellisuudessa sitä mitä aineistossa esitetään, vai pikemminkin vain pyrkimystä omien päämäärien ajamiseksi, mihin esitetty diskurssi myös hyvin soveltuisi. Kansainvälisen yhteisön kritisointi paljastaa, ettei usko yhteisöön välttämättä ole niin suuri kuin toisaalla annetaan ymmärtää. Tämä ei kuitenkaan kerro, onko diskurssin ilmentämä asetelma tietoista vai tiedostamatonta seurausta vallitsevasta todellisuuden tilasta.

Ajallisesti tarkasteltuna kollektiivisen suvereniteetin diskurssi tarjoaa mielenkiintoisia havaintoja. Kuten yllä on mainittu, vuoden 2008 helmikuinen puhe³⁹⁰ tarjoaa subjektipositivoiden kannalta huomionarvoisen poikkeaman. Sitä lukuun ottamatta toimijuuden näkökulmasta tarkasteltuna päähuomio keskittyy oman legitimitietin vahvistamiseen, ja vuoden 2008 tapahtumien jälkeen yhä enenevässä määrin vastapuolen toimien kyseenalaistamiseen. Keskinäisriippuvuuden näkökulmasta merkittäviä muutoksia ei esiinny, mutta YK:n asemaa ja roolia kansainvälisen oikeuden vartijana korostavassa retoriikassa sen sijaan on havaittavissa hiipumista tarkasteltavan jakson loppua kohden. Vuoden 2009 puheessa korostetaan YK:n rinnalla kollektiivisuutta valtioiden välisessä mehengessä, ja vuoden 2010 puheessa YK:n roolia ei vastaavassa mielessä mainita lainkaan. Sen tilalle ovat nousseet lähinnä toimijoiden legitimointi ja legitimitietin heikentäminen sekä Kosovon itsenäisyyden tunnustamisen seurauksista varoittelu. Kyseessä vaikuttaisi olevan Serbian suvereniteettidiskurssissa paraikaa tapahtumassa oleva muutos, jonka lopullista suuntaa on näin aikaisessa vaiheessa vaikea ennustaa. YK:n aseman hiipuminen diskurssissa kuitenkin viittaisi siihen, että usko järjestön asemaan johtavana auktoriteettina koki vakavan kolauksen Serbian valtiollisen alueen rikkomisen seurauksena. Se, palaako diskurssi takaisin valtiolliseen suvereeniuteen, mihin valtioiden me-hengen korostaminen saattaisi viitata, vai meneekö se jonnekin muualle, jää nähtäväksi.

6.3.2. Georgian kollektiivisen suvereniteetin diskurssi

Georgian poliittisen johdon puheissa painottuu vahvasti yhteisöllisyyden tematiikka. Yhteisöllisyyttä ilmennetään sekä kollektiivisen velvollisuuden että keskinäisriippuvuuden kautta. Kollektiivinen suvereniteetti Georgian katsannossa esiintyykin valtioiden yhteisenä vastuuna toisistaan ja kansainvälisestä järjestelmästä, jota niiden tehtävänä on ylläpitää. Mikäli tässä tehtävässä epäonnistuttaisiin, koettelisivat seuraukset yhden valtion sijasta kaikkia. Georgian

³⁹⁰ Jeremić 2008.

näkökulmasta suvereeniuden nähdään kollektiivisuudesta huolimatta sijaitsevan edelleen valtioissa. Kollektiivisen vastuun korostaminen ei kuitenkaan sovi perinteiseen absoluuttiseen suvereeniuskäsitteeseen³⁹¹, joten myös Georgian kollektiivinen suvereenius ilmentää käsityksissä tapahtuvaa muutosta.

Georgian asemoituminen suhteessa alueellisiin konflikteihinsa, joita myös Abhasia edustaa, käy ilmi Saakašvilin puheessa:

”Kipeä totuus kuitenkin on, että me tämän päivän Georgiassa olemme perineet ratkaisemattomien alueellisten konfliktien raa’an perinnön. Ja nämä konfliktit heikentävät meidän ja alueemme vakautta.”³⁹²

Georgian katsannossa ongelma koetaan siis perittynä eikä itse aiheutettuna. Georgia asettaa itsensä positioon joka antaa ymmärtää, ettei sillä ole ollut tapahtumien kulussa vaihtoehtoja, vaan se joutuu nyt ongelmissa ikään kuin sijaiskärsijän rooliin. Kuten aiemmin on esitetty, konfliktin juuret ulottuvat pitkälle historiaan, eli nykyhallintoa niistä ei voida ainakaan täysin vaatia tilille (ks. luku 2.2.1.). Huomionarvoista on, että konfliktin perittyä luonnetta korostamalla viedään retorisessa mielessä myös vastuuta pois itsestä. Käytännössä Georgia kuitenkin myöntää avoimesti, että sillä on sisäisiä ongelmia, jotka heikentävät sekä sitä että ympäröivää aluetta. Tämä saattaa viestiä siitä, että Georgian poliittinen johtaja Saakašvili ei ole kokenut valtion suvereeniutta puheen pitämisajankohtana vielä valmiiksi tai riittävän vahvaksi. Tätä kautta on muodostettavissa kuva heikosta, vielä rakennusvaiheessa olevasta valtiosuvereeniudesta.

Konfliktin ratkaisusta puhutaan ”kollektiivisena haasteenamme ja yhteisenä tavoitteenamme”.³⁹³ Kansainvälisen yhteisön kollektiivisen vastuun osuus nouseekin aineistossa keskeiseen asemaan.

”Abhasiassa, Georgiassa tapahtuneen etnisen puhdistuksen jatkuva huomiotta jättäminen on tahra kansainvälisen yhteisön moraalisisessa vihkossa.”³⁹⁴

”Ensin meidän täytyy kieltäytyä seisomasta hiljaa aseellisen hyökkäyksen, miehityksen, etnisen puhdistuksen ja YK:n jäsenvaltion loukkaamisen edessä. Toiseksi meidän täytyy seistä yhtenäisinä ja torjua Georgian kahden separatistisen maakunnan pakotettu ja laiton tunnustaminen.”³⁹⁵

Kansainvälisen yhteisön moraalisiin, normeihin ja yleiseen järjestykseen vetoaminen kuvaavat aineiston hegemonista diskurssia. Yhteisön kollektiivinen velvollisuus esitetään osittain

³⁹¹ Vrt. esim. Hinsley 1966.

³⁹² “The painful truth however, is that in Georgia today we have inherited the brutal legacy of unresolved territorial conflicts. And these conflicts undermine our stability and the stability of our region.” Saakašvili 2006.

³⁹³ “Our collective challenge – and common goal.” Saakašvili 2006.

³⁹⁴ The continued ignorance of the ethnic cleansing that occurred in Abkhazia, Georgia is a stain on the moral copybook of the international community. Saakašvili 2007.

³⁹⁵ First, we must each refuse to stand silent in the face of this armed aggression, occupation, ethnic cleansing and assault on a UN member state. Second, we must stand united in rejecting the forced and illegal recognition of Georgia’s two separatist provinces. Saakašvili 2008d.

naturalisoituneena, kansainvälisen yhteisön itsestään selvänä tehtävänä. Velvoite mainitaan puheissa toistuvasti, usein sen syytä erittelemättä. ”Meidän täytyy” -retoriikalla ilmennetään yhteisön vastuulla olevaa pakkoa ja sen näennäistä vaihtoehdottomuutta. Juhila puhuu tällaisesta vakuuttelevasta retoriikasta faktuaalistamisstrategioina, joiden avulla voidaan pyrkiä nostattamaan tietyn tiedon totuusarvoa ja siten rakentamaan siitä eräänlaista kyseenalaistamatonta totuutta.³⁹⁶ Tätä tukee myös edeltävä katkelma, jossa puhutaan kansainvälisen yhteisön moraalista tahrasta Georgian tapahtumien huomioimattomuuteen viitaten. Viittaus antaa ymmärtää, että päävastuu ongelmasta on diskurssin ylläpitämässä katsannossa kansainvälisen yhteisön, ei Georgian, harteilla. Myöskään kansainväliseen oikeuteen vedottaessa ei eritellä tiettyjä pykälää, vaan vetoaminen pohjautuu pääosin yhteisön moraaliiin ja yhteisesti jakamaan normistoon. Etninen puhdistus ja vuoden 2008 puheessa ilmituleva ulkopuolinen hyökkäys sen sijaan muodostavat voimallisen keinon oman oikeutuksen hakemiseen, sillä ne heikentävät vastapuolen legitimitettä. Tarkastelun pohjalta muodostuu kuva maailmasta, jossa vastuullisena toimijana on suvereenin valtion ohessa myös kansainvälinen yhteisö, jolla on velvoite ratkaista valtioita koskevat ongelmat. Valtioiden kannalta niiden sisäiset asiat eivät diskurssissa enää näytäkään olevan niiden omalla vastuulla. Tämä korostaa sekä lisääntyvää keskinäisriippuvuutta, jonka rooli poliittisessa järjestelmässä kasvaakin jatkuvasti, että heikentyvää perinteistä valtiollista suvereeniutta, jossa valtioilla itsellään olisi täysi vastuu sisäisistä asioistaan.

Keskinäisriippuvuus on toinen Georgian kollektiivisen suvereniteetin diskurssin hallitsevista elementeistä. Aineistossa sitä käsitellään ensisijaisesti kollektiivisten seurausten näkökulmasta, joita lähestytään pitkälti ennakoiden.

”Nämä laittomat alueet [Abhasia ja Etelä-Ossetia] eivät vaikuta pelkästään Georgian kehitykseen. [...] Tosiasiassa nämä alueet vaarantavat kansainvälisen vakauden.”³⁹⁷

”Meidän [...] tulisi pitää mielessä, ettei kyseessä ole vain minun maani, vaan kansainvälisen oikeuden kohtalo.”³⁹⁸

Georgia esittää konfliktin seuraukset ongelmallisina kansainväliselle oikeudelle ja vakaudelle. Aihepiirissä vallitsee selkeä pysyvyys eikä näkökulma juurikaan muutu diskurssin ajallisessa tarkastelussa. Pyrkimyksenä lienee pelotteen kautta herättää kansainvälisessä yhteisössä halu toimia tulevien kollektiivisten ongelmien ratkaisemiseksi ennakoiden. Samalla myönnetään konfliktialueiden vaikutukset omaan kehitykseen ja kyvyttömyys hallita niitä yksin. Tämä tukee

³⁹⁶ Juhila 1993, 152.

³⁹⁷ “Not only is Georgia's development affected by these lawless territories [Abkhazia and South Ossetia] that have become dangerous black holes [...] But in fact, these areas endanger international stability.” Saakašvili 2005.

³⁹⁸ “We [...] should keep in mind that it is not only a fate of my country, which is at stake, but a fate of international law.” Vashadze 2009.

edellä esittämäni näkemystä Georgian toistaiseksi heikkokosta valtiollisesta suvereeniudesta. Toisaalta oman valtiosuvereeniuden heikkouksien toistuva myöntäminen herättää kysymyksen siitä, olisiko valtioiden ajattelutavassa tapahtumassa merkittäviä muutoksia. Kenties valtioiden ei enää muuttuneessa kansainvälisessä järjestelmässä tarvitse kyetä hoitamaan sisäisiä ongelmiaan yksin, vaan on luvallista ja jopa suotavaa esittää avunpyyntö muille toimijoille? Tällöin Georgia ei argumentoisi niinkään heikolla suvereeniudella vaan avuntarpeella. Kaiken kaikkiaan vaikuttaa siltä, että paitsi valtioita kohtaavat ongelmat, myös valtioiden tavat ymmärtää suvereeniuttaan ovat muuttuneet ainakin jossain määrin samaan suuntaan kuin mihin nykykirjallisuus tuntuu suuntaavan. Kuten esimerkiksi Clapham on todennut, valtiollisilla rajoilla näyttäisi olevan nykymaailmassa vain vähän tekemistä sen kanssa, miten todelliset voimasuhteet jakautuvat.³⁹⁹

Kansainvälisen yhteisön sympatiaan ja sitä kautta halukkuuteen osallistua ongelmien ratkaisemiseen pyritään vetoamaan myös seuraavassa katkelmassa:

”Tämän päivän Georgia [...] on valtio, jota halkoo syvä haava. [...] Eurooppa on tänään jaettu ulkopuolisen voiman rakentamalla uudella muurilla – muurilla, joka halkoo keskistä Georgiaa. Muurilla, joka leikkaa viidenneksen alueestamme – muurilla, joka jälleen kerran jakaa Euroopan kahtia.”⁴⁰⁰

Eurooppalaisten tunteisiin vetoaminen on tällä kerralla viety astetta pidemmälle. Useita kertoja toistettavalla muuri-metaforalla haetaan assosiaatiota Berliinin muuriin ja kylmään sotaan, jolloin vihollinen majaili idässä samassa osoitteessa, jonne se Georgian näkökulmasta tässäkin tilanteessa asettuu. Haava-metaforalla korostetaan Georgian asemaa uhrina. Omaan heikkouteensa ja historian kautta korostuvaan yhteisöllisyyteen vedotessaan Georgia pyrkii vetoamaan kansainvälisen yhteisön myötätuntoon ja kenties myös historiaan, joka muistuttaa, että ongelmat kannattaa ratkaista ennen kuin ne paisuvat liian suuriksi.

Yhdistyneiden kansakuntien kannalta puheissa esiintyy osittain kritisoivaa otetta. Pääosin aineistossa puhutaan kansainvälisestä yhteisöstä tai käytetään siihen viitattaessa me-pronominia. YK esiintyy vain muutamissa kohdissa.

”Tarvitsemme kansainvälistä yhteisöä ja YK:ta, joka voi tehdä muutakin kuin vain puhua ratkaisuista – tarvitsemme YK:ta, joka voi auttaa saavuttamaan niitä. [...] Tämä tarkoittaa YK:ta, joka ei katso vierestä, kun kansainvälistä oikeutta rikotaan – vaan tekee lopun Abhasian voimakeinoin tapahtuvasta miehittämisestä.”⁴⁰¹

³⁹⁹ Vrt. Clapham 2000, 42.

⁴⁰⁰ ”Georgia today [...] is a nation with a deep wound running through her. [...] Europe is today divided by a new wall, built by an outside force – a wall that runs through the middle of Georgia. A wall that cuts off one fifth of our territory – a wall that once again divides Europe from itself.” Saakašvili 2009.

⁴⁰¹ “We need an international community and a UN that can do more than just talk about solutions – we need a UN that can help bring them about. [...] that means a UN that will not simply look on as international law is being violated – but instead will put an end to the forcible annexation of Abkhazia.” Saakašvili 2005.

”Yhdistyneet kansakunnat on yrittänyt tuoda rauhaa tälle alueelle, mutta se ei ole onnistunut tekemään Georgiasta jälleen kokonaista – huolimatta sen järkkymättömästä tunnustuksesta Georgian suvereeniuudelle.”⁴⁰²

Yhdistyneitä kansakuntia kritisoidaan toimettomuudesta ja eräissä mielessä jopa moraalittomuudesta, koska se ei rankaise oikeuden rikkojaa. Georgia kaipaa vahvaa kansainvälistä yhteisöä ja vahvaa YK:ta, mutta nykyhetkellä niitä ei tunnu sen esittämän diskurssin mukaan olevan olemassa. Georgialle kollektiivinen suvereniteetti näyttäytyykin tällä hetkellä ensisijaisesti valtioiden välisenä yhteistyönä ja keskinäisenä avunantona, ei niinkään minkäänlaisen ylemmän auktoriteetin tai maailmanjärjestön vahtimana järjestelmänä. Yhteisöllisyys on ennen kaikkea valtioiden välistä yhteisöllisyyttä. Tämä viittaa perinteisten toimijoiden roolien säilymiseen kansainvälisessä järjestelmässä. Kuitenkin, kuten edellä on käynyt ilmi, tällä kansainvälisellä yhteisöllä on oikeus ja velvollisuus puuttua yksittäisten valtioiden asioihin, mikäli ne eivät pysty itse niistä huolehtimaan.

Toimijuus ilmenee kollektiivisen suvereniteetin diskurssissa pääosin Georgian kautta, joka nähdään ”aktiivisena ja vastuuntuntoisena kansainvälisen yhteisön jäsenenä”.⁴⁰³

”Hallitukseni on sitoutunut käsittelemään tätä asiaa diplomaattisin keinoin, yhteistyössä kansainvälisen yhteisön kanssa. Voin sanoa tämän luottavaisena, koska Georgia on valtio, jonka juuret ovat oikeudessa, laillisuusperiaatteessa ja demokratiassa.”⁴⁰⁴

Kansainvälisen yhteisön jäsenyys, yhteistyöhalukkuus ja demokraattisuus on valjastettu oman aseman vahvistamiseen ja omien näkökulmien legitimoimiseen. Konfliktin toinen osapuoli jää diskurssissa lähestulkoon nimettömäksi, sillä sitä ei muutamia poikkeuksia lukuun ottamatta mainita nimeltä. Sen tekemät negatiivisina näyttäytyvät teot ilmaistaan, mutta passiivisina, jolloin huomio kiinnittyy tekijän sijaan joko tehtyyn tekoon tai sen kohteeseen. Näin käy esimerkiksi edellisellä sivulla esitetyssä lainauksessa, jossa mainitaan Abhasian miehittäminen voimakeinoin, muttei suoraan kerrota kuka sitä tekee. Kansainvälisestä yhteisöstä ja Georgiasta puhuttaessa käytetään usein yhteistä me-pronominia, jolla korostetaan näiden kahden yhteenkuuluvuutta, jota esiintyy ennen kaikkea puhuttaessa velvollisuuksista, siitä mitä pitäisi tehdä. Aktiivisena toimijana diskurssissa esiintyy pääasiallisesti vain Georgia, jota alla olevassa katkelmassa vastaa puheen pitänyt Saakašvili.

⁴⁰² ”The United Nations has tried to bring peace to this region, but it has not succeeded in making Georgia whole again – despite its unwavering recognition of Georgian sovereignty.” Saakašvili 2007.

⁴⁰³ “As an active and responsible member of the international community.” Saakašvili 2006.

⁴⁰⁴ “My government is committed to addressing this subject through diplomatic means, in partnership with the international community. I can say this with confidence because Georgia is a nation that is rooted in justice, the rule of law, and democracy.” Saakašvili 2007.

”Olen varoittanut länsimaisia johtajia jo useita kuukausia siitä, että [...] Venäjä suunnitteli täyttä sotaa Georgiaa vastaan, mutta kukaan ei halunnut kuunnella minua. Ja tässä me olemme, kantamassa hedelmiä siitä, mitä nyt tapahtuu.”⁴⁰⁵

Toimijoina esiintyvät tässä tapauksessa aktiivinen ja asioista tietoinen Saakašvili, puheen kohteena olevat passiiviset länsimaiset johtajat, jotka eivät halua kuulla huonoja uutisia, sekä tässä nimeltä mainittu Venäjä, joka esiintyy katkelman pahantekijänä. Poikkeuksellinen vastapuolen nimeäminen johtunee kyseisen puheen pitämisen ajankohdasta (9.8.2008), joka osuu Venäjän ja Georgian välisen sodan ajalle. Me-pronominin esiintyminen lopussa, puhuttaessa konfliktin tuloksista ja syntyneestä ongelmasta. Tämä vahvistaa edelleen diskurssin esittämää käsitystä maailmasta, jossa valtiot ovat suvereenieja, mutta niiden ongelmat yhteisiä. Vastuuta sen sijaan ei tunnu haluavan kukaan: eivät ulkovallat sen suuremmin kuin itse Georgiakaan.

Georgian kollektiivisen suvereniteetin diskurssi sekoittaa uusia näkemyksiä perinteisiin elementteihin, mikä luo idean suvereeniuden eräänlaisesta välitilasta vanhan ja uuden välillä. Leonard puhuu vastaavanlaisesta tilasta siirtymävaiheena kahden suvereeniuden tilan välillä, jossa esiintyy elementtejä molemmista.⁴⁰⁶ Ajallisesti tarkasteltuna aineistossa kuitenkin vallitsee pysyvyys, eikä tarkasteltavana ajanjaksona ilmene selkeitä tai suuria muutoksia. Tämä saattaa viestiä hitaasti etenevästä tai asteittaisesta suvereeniuskäsitysten uudistumisesta kohti uutta vaihetta suvereeniudessa. Muutos kuitenkin tuskin lienee Georgian diskurssissa nopea, sillä valtioiden asema suvereenieina toimijoina on edelleen merkittävä, joskin niiden rooli on kokenut lisääntyvän kollektiivisuuden myötä muutoksia. Kollektiivisen velvollisuuden ja yhteisten seurausten asema säilyy diskurssissa hallitsevana läpi tarkasteltavan ajanjakson. Retoriikka kovenee ja käy suuremmaksi vuoden 2008 aikana Georgian ja Venäjän välisen sodan seurauksena. Tällöin siirrytään epäsuorasta konditionaalista puhumaan siitä, mitä täytyy tehdä. Toimijuuden näkökulmasta tarkasteltuna oman aktiivisuuden ja legitimoinnin asema säilyy vahvana vastapuolen saadessa nimensä kuuluviin vasta vuoden 2008 sodan myötä. Vastapuolen toimijuuden huomioiminen pysyy diskurssissa ylipäätään hyvin vähäisenä. Tarkastelun pohjalta voidaan todeta, ettei vuosi 2008 ole tuonut Georgian kollektiivisen suvereniteetin diskurssiin suuria suunnanmuutoksia. Lähinnä se on korostanut totuttuja linjauksia ja tehnyt niistä entistä näkyvämpiä. Mahdollinen huomionarvoinen muutos diskurssissa tapahtuu suuremmalla aikavälillä. Muutoksen suunta viittaa kuitenkin pois perinteisestä absoluuttisesta valtiosuvereeniudesta.

⁴⁰⁵ “I’ve been warning for western leaders for many months already that [...] Russia was planning all out war against Georgia, but nobody wanted to listen to me. And here we are bearing the fruits of what’s going on on the ground.” Saakašvili 2008c.

⁴⁰⁶ Leonard 2001, 422–423.

6.4. Perinteisen suvereniteetin diskurssi

Perinteisesti suvereenius on nähty valtioille kuuluvana ylimpänä auktoriteettina, joka on määritelty pitkälti vallankäytön ja valtiollisten rajojen mukaan. Suvereeni valtio on nähty myös kansainvälisen poliittisen järjestelmän kulmakivenä.⁴⁰⁷ Rajattu alue, väestö, toimiva hallinto ja ulkopuolinen tunnustus ovat tekijöitä, jotka perinteisesti on mielletty valtiollisen suvereeniuuden olemassaolon kannalta tarpeellisiksi elementeiksi.⁴⁰⁸ Perinteiseksi suvereniteetiksi olen työssäni nimennyt diskurssin, joka pohjautuu näihin valtiosuvereeniuuden peruselementteihin sekä niistä johdettavissa oleviin tekijöihin. Perinteisen suvereniteetin diskurssi on tutkimukseni kannalta tärkeä, koska sen avulla voidaan tarkastella tapahtuvan muutoksen vastakohtaa eli suvereeniuuden luonteen pysyvyyttä. Pyrin selvittämään, heikkeneekö perinteinen suvereniteetti tapahtuvien muutosten edessä vai säilyttääkö sitä ilmentävä diskurssi asemansa läpi tarkasteltavan ajanjakson. Tutkimusaineistossa perinteisen suvereniteetin diskurssi ilmenee molemmilla tarkasteltavilla valtioilla keskeisenä, mutta kuitenkin huomattavasti vähäisemmässä roolissa kuin edellä tarkasteltu muutosta ilmentävä kollektiivinen suvereniteetti.

6.4.1. Serbian perinteisen suvereniteetin diskurssi

Perinteiset elementit esiintyvät aineistossa säännöllisesti, usein sekoittuneina muihin suvereniteettidiskursseihin. Perinteisen suvereniteetin diskurssi nouseekin aineistossa keskeiseen asemaan, vaikkei määrällisessä vertailussa pärjääkään kollektiivisen suvereniteetin diskurssille. Perinteisiä elementtejä esiintyy etenkin legitimoinnin yhteydessä omaa valtiollista oikeutusta haattaessa. Sitä argumentoidaan niin hallinnon, väestön, alueen kuin ulkopuolisen tunnustuksenkin kautta.

”Demokraattinen Serbia ei hyväksy, että väkivallan uhka neuvottelukumppanimme taholta on argumentti legitimiin demokratian rajojen uudelleenvetämiselle.”⁴⁰⁹

”Jälleen kerran haluan painottaa, että Serbia on vanha eurooppalainen valtio, ja se ei voi sallia lakia ja oikeutta tallottavan riistämällä siltä osan alueestaan. Maamme ja väestömme arvokkuus on erottamattomasti sidottu Kosovo-Metohijaan; valtiomme, uskomme, kulttuurimme sekä kansallisen ja valtiollisen identiteettimme synnyinpaikkaan.”⁴¹⁰

⁴⁰⁷ Ks. esim. Hinsley 1966, 26; Waltz 1979, 96; Bull 1977, 8.

⁴⁰⁸ Montevideo Convention on Rights and Duties of States 1933, article 1.

⁴⁰⁹ “Democratic Serbia does not accept that the threat of violence of the party we are negotiating with is an argument for re-drawing the borders of legitimate democracies.” Tadić 2007.

⁴¹⁰ “Once again I want to emphasize that Serbia is an old European state, and that it cannot permit that law and justice be trampled upon by depriving it of a part of its territory. The dignity of our country and our people are inseparably bound with Kosovo and Metohija the place of origin of our state, of our faith, of our culture, and of our national and state identity.” Koštunica 2007a.

Lainauksissa esiintyy niin oman aseman legitimoitua, pyrkimyksiä heikentää vastapuolen legitimiyyttä kuin vetoamista yleisiin käytäntöihin. Omaa eurooppalaisuutta ja hallinnon demokraattisuutta korostamalla tuodaan esiin halutunlaista positiivista imagoa Serbiasta. Demokratia tuntuu toimivan oikeutuksena, jonka kautta korostetaan osapuolten välistä vastakkainasettelua ja vedotaan kansainvälisen yhteisön yleisesti hyväksymään normistoon ja käytäntöihin. Vastapuolen legitimeettiä puolestaan pyritään horjuttamaan tuomalla esiin näiden esittämä väkivallan uhka, jota yleisesti ei pidetä hyväksyttävänä keinona valtioiden välisten suhteiden hoitamisessa. Vastapuolta ei mainita nimeltä, mutta neuvottelukumppanista käy ilmi, että sillä tarkoitetaan Kosovon albaanijohtoa. Kosovo-Metohijan tärkeys Serbialle esitetään toisessa lainauksessa, jossa se sidotaan valtion synnyinseuduksi ja merkittäväksi osaksi serbikulttuuria ja identiteettiä. Tämä iskeytyy syvälle perinteisiin elementteihin, sillä se antaa ymmärtää Kosovo-Metohijan olleen osa keskeisintä alkuperäistä aluetta Serbian valtiossa, mikä on perinteisen alueellisen suvereenisuuden määritelmän kannalta tarkasteltuna omiaan legitimoimaan Serbian vaateita erittäin painavalla tavalla.

Suvereenin valtion alue koetaan aineistossa itsestäänselvyytenä, mikä viittaa perinteisen hinsleynlaisen suvereeniuskäsitelmän olevan siinä vahvasti läsnä. Territoriaalisuuteen vedotaan kansainvälisen tunnustuksen antaman legitimeetin kautta, jonka nähdään tuovan valtiolle tietyt oikeudet. Tämä yhtyy luvussa 4.1.4. käsitellyn konstitutiivisen koulukunnan valtiosuvereenisuuden ulkopuolisen tunnustuksen merkitystä korostavaan näkemykseen. Tunnustuksen tuomien oikeuksien kyseenalaistamista ei Serbian mukaan yksinkertaisesti tapahdu, kuten alla olevasta katkelmasta käy ilmi.

”Tähän päivään asti kukaan ei ole koskaan yrittänyt haastaa kansainvälisesti tunnustettujen valtioiden suvereenisuuden ja alueellisen koskemattomuuden perustavanlaatuisen periaatteen pätevyyttä, tai kyseenalaistaa niiden kansainvälisesti tunnustettujen rajojen koskemattomuuden periaatetta.”⁴¹¹

Kerran valtiolle tunnustettu suvereenisuus koetaan pysyvänä olotilana, jota ei voida siltä riistää. Tätä ei tekstissä liitetä mihinkään lakipykälään, vaan se nähdään kyseenalaistamattomana normina, johon Serbia vetoaa alueellisen koskemattomuutensa ja rajojensa muuttamattomuuden suhteen. Tässä kohdin aineisto ilmentää vahvan realistista näkemystä pysyvästä valtiosuvereeniuudesta, joka otetaan kyseenalaistamattomana totuutena.⁴¹² Toisaalta katkelmassa vedotaan myös ennakkotapauksen puuttumiseen eli siihen, ettei vastaavaa ole koskaan aiemmin tapahtunut. Myös tätä voidaan pitää perinteiseen suvereniteettikuvaan vetoavana argumenttina, sillä kuten edellä olen maininnut,

⁴¹¹ “To this date nobody has ever attempted to challenge the validity of the fundamental principle of respect for the sovereignty and territorial integrity of internationally recognized states, or to question the principle of inviolability of their internationally recognized borders.” Koštunica 2007a.

⁴¹² Vrt. konstruktivistien kritiikki realismille, luku 4.2.1.

perinteisen suvereniteetin elementeissä vallitsee tietty pysyvyyden idea. Jos peruselementit muuttuvat, kyse ei enää ole perinteisestä suvereeniudesta ainakaan siinä mielessä, jollaisena se aiemmin on mielletty.

Toimijuus näkyy diskurssissa sekä oman toiminnan ja aseman positiivisena esittämisenä että vastapuolen kritisointina. Diskurssin toimijoita ovat Serbia ja vastapuolella olevat Kosovon albaanit.

”Viimeisten kahdeksan vuoden aikana terroristit ovat tuhonneet yli 150 Serbian ortodoksikirkkoa ja -luostaria, joista monet ovat olleet korvaamaton osa sekä Serbian että Euroopan kulttuuriperintöä.”⁴¹³

”Psykologiset esteet ovat korkeita, ja luottamus täytyy palauttaa. Ensimmäinen askel on käsittää, että 1990-luku on lopullisesti mennyt. Tämän päivän Serbia on demokraattinen, eteenpäin katsova yhteiskunta, joka tulee pian liittymään Euroopan unioniin.”⁴¹⁴

Serbia kuvaa itseään demokraattisena ja eurooppalaisena, mikä luo mielikuvan länsimaisuudesta. Tämänkaltaisen yhteyden ja kollektiivisen tunteen luominen lieneekin tavoitteena, jotta päästäisiin myös muiden valtioiden silmissä osaksi länsimaisten sivistysvaltioiden ryhmää. Toistaiseksi tämän tiellä ovat olleet lähihistoriassa tapahtuneet teot ja niiden perintö, joka ei ole kadonnut ihmisten mielistä. Jälkimmäisessä katkelmassa Serbia vetoaakin sovittelun tarpeeseen ja menneiden hautaamiseen. Nykyistä demokraattista hallintomuotoa korostamalla pyritään luomaan pesäeroa 1990-luvun Miloševićin autoritäärisen hallintoon ja Kosovon sotaan. Nykyinen Serbia rajataan ikään kuin menneisyydestä irralliseksi valtioksi. Ensimmäinen katkelma puolestaan kuvaa diskurssissa vallitsevaa negatiivista suhtautumista vastapuoleen. Nimeämällä toimijan terroristeiksi luodaan Kosovon albaaneista varsin kielteistä kuvaa. Se että terroristien toiminnan kohteena ovat nimenomaan uskonnolliset kohteet kasvattaa tekojen pahuutta entisestään. Myös tässä katkelmassa korostetaan Serbian ohella eurooppalaista kulttuuriperintöä, mikä tuo tuhon lähemmäs myös kansainvälistä yleisöä, ja sitä kautta voi mahdollisesti vaikuttaa näiden mielipiteisiin konfliktin osapuolista, mikä olisi Serbian kannalta suotavaa.

Sisäinen ristiriita diskurssissa muodostuu Serbian suhtautumisessa vastapuoleen. Kuten yllä käy ilmi, suhtautuminen on pitkälti hyvin negatiivista. Toisaalta Serbia kuitenkin pyrkii omaksumaan rakentavan otteen suhteessa neuvottelukumppaniinsa ja sovittelemaan olemassa olevaa konfliktia.

⁴¹³ “During the last eight years, the terrorists destroyed over 150 Serbian Orthodox churches and monasteries, many of which have been an irreplaceable part of both Serbian and European cultural heritage.” Koštunica 2007a.

⁴¹⁴ “The psychological barriers are high, and trust needs to be restored. A first step is to realize that the 1990s are gone for good. Contemporary Serbia is a democratic, forward-looking society that will join the European Union soon.” Tadić 2010.

”Serbia on täysin vakuuttunut, että on mahdollista löytää neuvoteltu ja historiallisesti oikeudenmukainen ratkaisu. Serbit ja albaanit ovat eläneet yhdessä vuosisatoja, ja vuosisatojen ajan Kosovo-Metohija on ollut osa Serbiaa.”⁴¹⁵

Serbia vakuuttaa intressiensä olevan sovitteluratkaisun kannalla ja pyrkii luomaan positiivista imagoa omaksumalla rakentavan otteen konfliktinratkaisuun. Etniset ryhmät esitetään tekstissä tasapuolisina ja heidän aikaisempaa yhteiselämäänsä painotetaan. Yllä esitetty idyllinen ja positiivinen kuva saa kuitenkin kolauksen, sillä historiallisesti oikeudenmukainen näyttäisikin tarkoittavan oikeudenmukaista lähinnä Serbian kannalta, mikä käy ilmi viimeisessä lauseessa: ”vuosisatojen ajan Kosovo-Metohija on ollut osa Serbiaa”. Kosovon nähdään kuuluvan Serbialle, kuten on serbien katsannossa vuosisatoja ollut. Rakentava ote jää siten lähinnä näennäiseksi ja albaanien intressit täysin huomiotta. Myös yhteiselämässä olleet ongelmat sivuutetaan tekstissä täysin. Heikko ja ilmeisen näennäinen rakentava ote jääkin diskurssissa oman edun tavoittelun varjoon.

”Serbia ei tule koskaan, missään olosuhteissa, epäsuorasti eikä suorasti, tunnustamaan eteläisen maakuntamme etnisten albaaniviranomaisten yksipuolista itsenäisyysjulistusta.”⁴¹⁶

Serbian kanta Kosovon suhteen on lopultakin ehdoton. Kosovo on Serbian maakunta ja sen asukkaat asuttavat serbialaista maaperää. Tämä näkökulma säilyttää asemansa diskurssissa läpi koko tarkasteltavan ajanjakson. Sen esittämä kuva diskurssin toimijoista on perinteisen suvereniteetin diskurssille varsin ominainen etnistä kahtiajakoa ylläpitävä. Kuten niin monessa muussakin puheenparressa, yllä olevassa katkelmassa korostetaan etnisen albaanijohdon roolia Kosovon itsenäistymispyrkimyksissä. Tämä ei anna viitteitä sovitteluinnosta osapuolten välillä lähitulevaisuudessa. Katkelma paljastaa Serbian Kosovo-retoriikasta myös sen, että Serbia haluaa kyllä säilyttää Kosovon alueena, mutta ei tunnu haluavan alueen albaaneja osaksi yhtenäistä kansakuntaansa. Vaikka rakentava ote on olemassa, se jää valitettavan heikoksi ja häviää toistuvasti vahvemman etnistä jakoa ylläpitävän diskurssin varjoon.

Ajallisesti tarkasteltuna mielenkiintoinen huomio lienee, ettei Serbian vuoden 2005 puheessa ilmene perinteistä suvereniteettia korostavia viitteitä lainkaan. Tämä saattaa viestiä siitä että aikana ennen statusneuvotteluiden alkua ei välttämättä vielä koettu tarpeelliseksi perustella Kosovon kuulumista Serbiaan perinteisin elementein, vaan asia saattoi olla Serbian katsannossa ilmiselvä. Statusneuvotteluiden muovaamien ulkovaltojen mielipiteiden puuttuessa Kosovon saatettiin kokea olevan vahvemmin osa Serbiaa kuin myöhemmissä vaiheissa. Toisaalta kyse voi yksinkertaisesti

⁴¹⁵ “Serbia is fully convinced that it is possible to find such a negotiated and historically just solution. Serbs and Albanians have lived together for centuries, and for centuries Kosovo and Metohija has been a part of Serbia.” Koštunica 2007a.

⁴¹⁶ “Serbia will never, under any circumstances, implicitly or explicitly, recognize the unilateral declaration of independence of the ethnic-Albanian authorities of our southern province.” Tadić 2009.

olla myös puheformaatista ja sen rajatusta aihepiiristä. Siitä huolimatta tosiasia on, että perinteinen suvereniteetti on läsnäoleva tekijä myöhemmissä puheissa, mutta vuonna 2005 ei. Voimakkaimmillaan perinteisen suvereniteetin diskurssi on vuonna 2007, jolloin se korostuu selkeästi. Tämä voi olla selitettävissä sillä, että tuolloin oli jo selkeästi ennakoitavissa Kosovon tuleva itsenäiseksi julistautuminen, minkä vuoksi Serbialle oli entistä tärkeämpää korostaa valtiollista suvereeniuttaan perinteisin keinoin. Uudenlaisen uhan edessä perinteisyyteen vetoaminen vaikuttaisikin perustellulta. Samaa on havaittavissa esimerkiksi Krasnerin perinteistä suvereeniutta puolustavassa realistisessa argumentaatioissa, jossa hän sekä puolustaa valtioiden kestävyttä nousevien uhkien edessä että epäilee kohtaavien ongelmien vakavuutta.⁴¹⁷ Toimijuuden näkökulmasta sekä oman kannan legitimointi että vastapuolen legitimitietin heikentäminen säilyvät tasaisina läpi aineiston. Kaiken kaikkiaan perinteisen suvereniteetin diskurssin sisällä vallitseekin pääpiirteittäinen pysyvyys, ja diskurssin sisällä elintilasta kilpaileva heikko rakentava diskurssi jää toistuvasti etnisen kahtiajaon jalkoihin.

6.4.2. Georgian perinteisen suvereniteetin diskurssi

Perinteinen suvereniteetti näyttäytyy Georgian diskurssissa perinteisten elementtien käyttämisessä argumentoinnin tukena niin oman näkökulman legitimoimiseksi kuin vastapuolen legitimitietin heikentämiseksi. Diskurssille on ominaista kuitenkin myös rakentava suhtautuminen ongelmanratkaisuun.

Perinteisistä elementeistä diskurssissa korostuvat erityisesti väestön mielipide ja valtiollinen alue, joiden kautta suvereenin valtion oikeutta ilmennetään.

”Haluan muistuttaa teitä kaikkia siitä, että minun maani alueet – aivan kuten teidänkään – eivät ole myytävänä tai vaihdettavissa.”⁴¹⁸

”Emme puhu pelkästään suurvaltojen välisestä sopimuksesta, vaan minun maastani, Georgian koskemattomista maista ja alueista. Georgian väestö suojeli niitä vuosikymmeniä. En koskaan antaisi yhdenkään voimakkaan osapuolen loukata alueellista koskemattomuuttamme ja Georgian suvereeniutta.”⁴¹⁹

”Esi-isämme jättivät nämä maat meille, ja sukupolvittain georgialaisia kuoli puolustaessaan näitä alueita, jottei kenelläkään olisi oikeutta epäillä Georgian rajoja ja maan yhtenäisyyttä. Niin kauan kuin me elämme, kukaan ei tule näkemään sen tapahtuvan!”⁴²⁰

⁴¹⁷ Ks. Krasner 2001, 231–248.

⁴¹⁸ “I want to remind all of you that my countries territories – just like yours – are not for sale or exchange.” Saakašvili 2006.

⁴¹⁹ “We are talking about not only a deal between the great states, but about my country, about Georgia's untouched lands and territories. The Georgian people preserved them for decades. I would never let any powerful side to infringe our territorial integrity and Georgia's sovereignty.” Saakašvili 2008a.

⁴²⁰ “Our ancestors left these territories to us and Generations of Georgians fell dead defending these territories, not to give anyone the right to have any doubts concerning Georgian boundaries and the integrity of the country. As long as we are alive, nobody will see it happen!” Saakašvili 2008b.

Katkelmissa alueellisuus näyttäytyy itsestään selvänä perusteena suvereeniuudelle ja sen oikeuttamiselle. Sen ei koeta tarvitsevan selittämistä vaan se on ideana naturalisoitunut, kuten voidaan nähdä esimerkiksi ylimmässä katkelmassa: ”maani alueet eivät ole myytävänä”. Käsitys suvereenin valtion alueesta ja sen rajojen koskemattomuudesta on juurtunut syväälle perinteiseen suvereniteettikäsitteeseen, vaikkei valtioiden rajojen loukkaamattomuus käytännössä täysin ehdottomasti toteutuva käytäntö olekaan. Todellisuudessa valtiot ovat sekaantuneet toistensa asioihin niin humanitaarisista, poliittisista kuin taloudellisistakin syistä. Siitäkin huolimatta suvereenin valtion koskemattomuus nähdään annettuna. Tämä on yksi perinteisen valtiollisen suvereeniuuden keskeisimpiä elementtejä.

Väestön oikeuksia valtioon ja sen alueeseen perustellaan lähinnä historian tuoman oikeutuksen kautta. Menneet sukupolvet ja näiden taistelu maan puolustamiseksi nähdään tähän riittävinä perusteina ja niiden koetaan synnyttäneen alueeseen omistusoikeuden, jonka nykyväestö on perinyt. Tämä viestii psykologisesta yhteydestä Abhasian alueeseen, joka on olemassa historian kulussa muotoutuneen kansallisen identiteetin kautta.⁴²¹ Abhasian tärkeyttä korostetaan historian kautta, ”kulttuurimme ja sivistyksemme synnyinpaikkana”.⁴²² On oletettavaa, että kuten Serbian kohdalla Kosovolla, myös Abhasialla Georgian katsannossa on ollut merkittävä rooli vanhassa kansanperimässä, mikä on osaltaan aiheuttanut sen, että alueesta on tullut Georgialle ideologisesti niin merkittävä.⁴²³ Valtiollinen suvereenius nähdään tässä yhteydessä ensisijaisesti omistajuuden kautta, jonka kiistäminen muiden taholta velvoittaa valtion väestöineen puolustautumaan. Tästä näkökulmasta tarkasteltuna diskurssin keskiöön asettuu nimenomaan valtion väestön ja alueen välinen suhde. Tämä vaikuttaisi toimivan kuitenkin vain Georgian valtaväestön eli georgialaisten suhteen, ei konfliktin toisen osapuolen eli abhaasien kohdalla, sillä abhaasien mahdollisia alueellisia oikeuksia ei aineistossa huomioida. Hallintoon liittyvät seikat tai ulkopuolisten toimijoiden mielipide eivät tunnu olevan diskurssissa yhtä merkityksellisiä, kenties siksi, ettei Georgialla ole tarkasteltavana ajanjaksona ollut konkreettista valtaa Abhasian alueella pientä Kodorin solan aluetta lukuun ottamatta. (luku 2.2.).

Diskurssin varhaisia vaiheita leimaa realismi oman aseman ja voimakkuuden rajallisuuden suhteen. Saakašvili myöntää avoimesti ja suoraan, että ”huomattavasta edistyksestä huolimatta tilanne Georgiassa ei ole ideaali”.⁴²⁴ Oman puutteellisuuden lisäksi tunnustetaan kykenemättömyys

⁴²¹ Vrt. Shearman 2000, 83; Branthwaite 1993, 61.

⁴²² ”The birthplace of our culture and civilization.” Saakašvili 2009.

⁴²³ Ks. esim. Jackson – James 1993, 28.

⁴²⁴ ”Despite our notable progress, the situation in Georgia today is not ideal.” Saakašvili 2005.

sisäisten ongelmien ratkaisuun yksin. Tällaisia heikon valtiosuvereeniuden merkkejä on nähtävissä vuosien 2005 ja 2007 puheissa, muttei enää vuoden 2008 tapahtumien jälkeen. Heikkoon suvereeniuteen yhdistettävissä oleva rakentavan otteen omaksuminen sen sijaan jatkaa näkymistään myös myöhemmässä aineistossa.

”Yhdessä tulemme löytämään tien, kuten olemme läpi vuosituhannen, varmistaaksemme rauhanomaisen rinnakkainolon kaikkien multietnisen yhteiskuntamme jäsenten välillä, olivat he georgialaisia, abhaaseja, osseetteja tai mitä tahansa muita vanhan maani kansalaisia.”⁴²⁵

Georgia paitsi myöntää vallitsevan tilanteen ongelmallisuuden myös tiedostaa tarvitsevansa yhtenäistä kansakuntaa sisäisten ongelmien voittamiseksi. Katkelmassa korostetaan ongelman ratkaisemista yhdessä, millä viitataan tässä yhteydessä kaikkiin Georgian kansalaisiin. Aineiston pohjalta tulkiten etnistä jakoa kansalaisten välillä ei perinteisen suvereniteetin diskurssissa suuressa mittakaavassa esiinny, vaikka vastapuolta ajoittain voimakkaasti kritisoidaankin. Tämä kritisointi jää kuitenkin vähäiseksi rakentavan lähestymistavan rinnalla, joka on aineistossa läsnä niin ennen konfliktin eskaloitumista kuin sen jälkeenkin. On kuitenkin huomioitava, että diskurssi on peräisin valtiojohdon poliittisesta retoriikasta, ei kansakunnan suusta. Näin ollen diskurssin ja asioiden todellisen tilan välistä suhdetta on syytä lähestyä kriittisesti. On myös hyvä muistaa Georgian konfliktin luonne, mikä on ollut keskeinen tekijä määrittäessä suhtautumista diskurssin muihin toimijoihin.

”Etnisen puhdistuksen brutaali kampanja kiskoi juuriltaan etniset georgialaiset, armenialaiset, virolaiset, kreikkalaiset, juutalaiset, venäläiset ja muut, jotka olivat rauhaisesti eläneet tällä alueella vuosisatojen ajan – luoden asuttamattoman ja kriminalisoituneen.”⁴²⁶

”Maani alueellista koskemattomuutta on järkytetty kun valtio, joka on tässä pöydässä edustettuna, ei tunnusta kaikkein perustavanlaatuisinta periaatetta, joka hallitsee valtioidenvälisiä suhteita modernissa maailmassa.”⁴²⁷

Yllä olevista katkelmista voidaan tulkita, että Georgian vastapuoli konfliktissa on vaihtunut vuosien saatossa. Vuoden 2007 puheessa Saakašvilin voidaan tulkita viittaavan abhaaseihin, tai ainakin tiettyihin abhaasiryhmiin, puhuessaan etnisestä puhdistuksesta. Lause on passiivimuodossa eikä tekijä käy siitä suoranaisesti ilmi, mutta toiminnasta kärsineiden luettelo paljastaa, kuka jää mainitsematta. Vuonna 2009 Vashadze puolestaan kohdistaa syyttävän sormensa Venäjään. Tätäkään ei suoraan nimeltä katkelmassa mainita, mutta kohde on tulkittavissa. Diskurssin sisäisille vastapuolta kritisoiville katkelmille onkin ominaista, ettei niissä suoraan nimetä kritiikin kohdetta.

⁴²⁵ “Together, we will find ways, as we have through the millennia, to ensure peaceful coexistence between all members of our multi-ethnic society, be they Georgians, Abkhaz, Ossetians or any other citizens of my ancient country.” Saakašvili 2008d.

⁴²⁶ “The brutal campaign of ethnic cleansing uprooted ethnic Georgians, Armenians, Estonians, Greeks, Jews, Russians and others who had lived peacefully in that land for centuries-creating a de-populated and criminalized.” Saakašvili 2007.

⁴²⁷ “The territorial integrity of my country is shaken when one country, represented here at this table, does not recognize the most fundamental principle that govern inter-state relations in the modern world.” Vashadze 2009.

Kyse saattaisi olla esimerkiksi rakentavaa lähestymistapaa tukevasta toiminnasta, jolla halutaan tuoda negatiiviset tapahtumat yleisön tietouteen kiinnittämällä huomio tekijän sijasta koettuun vääryyteen. Omaa etuaan Georgia pyrkii legitimoimaan muun muassa demokraattiseen hallitusmuotoon vetoamalla sekä jo edellä mainituin perinteisin väestöön ja alueellisuuteen liittyvin elementein. Toimijoiden osuus jää diskurssissa kuitenkin melko vähäiseksi, ja ainakin osittainen yhteisymmärryksen retoriikka nousee osapuolten legitimoinnin ja legitimitietin heikentämisen sijaan keskeiseksi. Poikkeuksen tähän muodostaa vuosi 2009, jonka kahdessa puheessa korostuu enemmän perinteinen legitimoinnin retoriikka.

Georgian perinteisen suvereniteetin diskurssi on kokonaisuudessaan melko monimuotoinen. Perinteisistä elementeistä diskurssi huomioi erityisesti alueen ja väestön roolin vedotessaan menneisyyteen ja sen georgialaisille asettamaan alueelliseen oikeuteen. Siihen ei puututa, miksi abhaaseilla ei samojen syiden nojalla voisi olla oikeutta omaan valtiolliseen suvereeniteuteen. Ajallisesti tarkasteltuna diskurssi lähtee liikkeelle heikosta valtiosta ja rakentavasta otteesta, joista ensimmäinen putoaa vuosien saatossa pois, mutta jälkimmäinen säilyttää asemansa ainakin vielä vuonna 2008 tapahtuneen muutoksen aikoihin. Vuoden 2009 puheissa huomio keskittyy sen sijaan oman oikeuden ja vastapuolen heikentämisen tematiikkaan. Toimijuuden näkökulmasta on huomattava myös se, että vuosi 2008 näyttäisi määrittäneen Georgian viholliskuvan uudelleen. Siinä missä sitä ennen vastustajana nähtiin ensisijaisesti tietyt abhaasiryhmittymät, oli vihollinen vuoden 2008 jälkeen selkeästi Venäjä. Tämä muuttaa suuresti koko konfliktikuvaa, sillä Georgian katsannossa konflikti näyttäytyy vuoden 2008 jälkeen sisäisen konfliktin sijaan kahden valtion välisenä konfliktina, jossa oma valtio koetaan uhrina.

6.5. Laillisen suvereniteetin diskurssi

Suvereeniuskäsitelysten muutosta ilmentävien kollektiivisen ja perinteisen suvereniteetin diskurssien ohella aineistosta on nostettavissa esiin myös laillisuuden tema, jonka olen nimennyt työssäni laillisen suvereniteetin diskurssiksi. Sen kautta pyrin tarkastelemaan valtiosuvereeniuden laillisten näkökulmien esiintymistä aineiston argumentoinnissa. Laillisuuteen ovat rinnastettavissa esimerkiksi totutut normit ja tavat, jollaisiksi perinteisesti on mielletty esimerkiksi valtiosuvereeniuden ja valtion alueellisten rajojen kunnioitus sekä sittemmin muun muassa kansanmurhan ja etnisten puhdistusten vastaisuus. Laillinen suvereniteetti sekoittuu osittain yllä esiteltyihin perinteisen ja kollektiivisen suvereniteetin diskursseihin, mutta keskeisyytensä vuoksi näen tarpeelliseksi käsitellä sitä lyhyesti myös omana kokonaisuutenaan.

6.5.1. Serbian laillisen suvereniteetin diskurssi

Serbian suvereniteettidiskurssissa laillisuus ilmenee pitkälti kansainvälisen oikeuden kautta, jonka osuutta on käsitelty edellä kollektiivisen suvereniteetin diskurssin yhteydessä. Laillinen suvereniteetti häviää aineistossa näiden kahden diskurssin välisen valtakamppailun jääden monin paikoin kollektiivisen suvereniteetin varjoon. Toissijaisuudestaan huolimatta se kuitenkin muodostaa aineistossa merkittävän argumentointiteeman.

”Mielestämme on käsittämätöntä, [...] että ratkaisuja pitäisi määrätä vastoin yhdenkään demokratian tahtoa, kaikkein viimeiseksi ratkaisuja, jotka uhkaavat sen kansainvälisesti tunnustettuja rajoja. Minkään sellaisen yrityksen säätäminen de facto laillistamalla Serbian jakaminen, i.e. voimakeinoin erottamalla osa sen alueesta, ei merkitsisi pelkästään laillista väkivaltaa demokraattista valtiota, mutta myös kansainvälistä oikeutta itseään vastaan.”⁴²⁸

Muun muassa ulkopuolisesta päätöksentekovallasta viitteitä antavassa katkelmassa on vahva kollektiivisen suvereniteetin painotus, mutta jättämällä sen tässä kohdin tarkastelusta syrjään on huomioitavissa myös esiin nouseva demokraattisuuden rooli. Kansalaisilta voimansa saavaa demokraattisuutta pidetään yleisesti ominaisuutena, jonka pitäisi tuoda valtiolle tietynlainen hyväksytyt status ja sen myötä myös oikeuksia kansainvälisessä yhteisössä. Tähän Serbia yrittää katkelmassa vedota kokiessaan valtiollisen statuksensa uhatuksi. Serbian esittämässä retoriikassa oma valtio ja laillisuus nähdään yhdessä vaakakupissa, yritys jakaa Serbia toisessa. Laillisuusdiskurssin keskiössä onkin pyrkimys legitimoida omaa asemaa lakiin pohjautuvien keinoin. Tähän liittyvät olennaisesti toisen konfliktiosapuolen legitimitietin heikentäminen tämän väkivaltaisuuden ja kansainvälisen oikeuden vastaisuuden esiintuomisen kautta. Myös kansainvälinen yhteisö saa osansa kritiikistä Serbian kyseenalaistaessa sen oikeudenmukaisuuden valtion jakamista merkitsevän päätöksen teossa. Tässä kohdin Serbian suvereniteettidiskurssi puolustaa perinteistä absoluuttista suvereniteettikäsitystä, jossa muilla toimijoilla ei ole oikeutta sekaantua sen rajojen sisäpuolella olevien alueiden jakamiseen.⁴²⁹ Mielenkiintoisen ristiriidan argumentaation kanssa muodostaa edellä esitetty kollektiivisen suvereniteetin diskurssin ilmentämä näkemys kollektiivisesta vastuusta, jossa sisäisiin asioihin puuttuminen nähtiin jopa suotavana (luku 6.3.1.).

”Serbia ehdottaa vastakkainasettelua välttävää tapaa vastata sen alueellista koskemattomuutta kohtaavaan uhkaan. Me olemme valinneet lain käyttämisen.”⁴³⁰

⁴²⁸ “We find it inconceivable [...] that solutions should be imposed against its will on any democracy, least of all solutions that threaten its internationally recognised borders. Any attempt at imposing such a solution through de facto legalisation of a partition of Serbia, i.e. through forcible secession of a part of its territory, would be tantamount not only to legal violence against a democratic state, but against international law itself.” Koštunica 2005.

⁴²⁹ Vrt. esim. Waltz 1979, 96.

⁴³⁰ “Serbia proposes a non-confrontational way to respond to the threat posed to its territorial integrity. We have chosen to use the law.” Tadić 2008.

”Serbian tasavalta ei tule hyväksymään tätä laitonta irtaantumista. Hallituksemme ja parlamenttimme ovat julistaneet tämän Pristinan viranomaisten toiminnan tyhjäksi ja mitätöidyksi.”⁴³¹

”Serbia on yksiselitteisesti torjunut Ahtisaaren ehdotuksen laittomana yrityksenä lohkoa sen valtio.”⁴³²

Diskurssin toimijuus jakautuu yksiselitteisesti siten, että Serbia ilmenee lainmukaisena ja -kuuliaisena toimijana Kosovon albaanijohdon toimien esiintyessä laittomina. Nimenomaisia lainpykälää ei koeta tarpeelliseksi nimetä, ja suvereenin valtion oikeutta valtiolliseen koskemattomuuteensa pidetään aineistossa itsestäänselvyytenä. Sitä vastaan asettuva toiminta on laitonta, mikä kategorisoi Serbian argumentoinnissa paitsi etnisten vähemmistöjen irtaantumispyrkimykset, myös Yhdistyneiden kansakuntien erityislähettiläs Ahtisaaren toiminnan laittomaksi. Tämä on mielenkiintoinen seikka Serbian muuten niin vahvan Yhdistyneitä kansakuntia puoltavan argumentaation rinnalla kasvattaen jo aiemmin esitettyä olettamusta siitä, ettei Serbian usko Yhdistyneisiin kansakuntiin kenties olekaan täysin vilpittöntä.

Diskurssin yksityiskohtainen ajallinen tarkastelu ei tutkittavan aineiston avulla onnistu, sillä diskurssi esiintyy siinä melko vähäisenä ja hajanaisena. Serbian oman edun legitimointipyrkimykset ja kansainvälinen aspekti näyttäisivät kuitenkin säilyvän läpi tarkasteltavan aineiston.

”Kosovon UDI:n [yksipuolinen itsenäisyysjulistus] tapaus merkitsee ensimmäistä kertaa Oikeuden [Kansainvälinen tuomioistuin] historiassa, kun sitä on pyydetty harkitsemaan etnisen ryhmän irtaantumisyrittöksen laillisuutta YK:n jäsenvaltiosta.”⁴³³

Viitteitä kollektiivisen suvereniteetin diskurssin painavuudesta ja diskurssien keskinäisestä valtataistelusta on nähtävissä esimerkiksi yllä olevassa lainauksessa, jossa puhutaan Kansainvälisen tuomioistuimen ratkaistavaksi viedyn Kosovon itsenäisyysjulistuksen kysymyksen ainutlaatuisuudesta. Katkelmassa keskiössä on laillisuuden teema, jonka kautta pyritään kyseenalaistamaan toisen konfliktiosapuolen toimintaa. Laillisuus kuitenkin ilmennetään kansainvälisen yhteisön kautta, jota edustaa tässä yhteydessä Kansainvälinen tuomioistuin, jonka tehtäväksi Kosovon itsenäisyysjulistuksen laillisuuden määrittäminen on annettu. Serbian katsannossa laillisuus määrittyy siis pitkälti nimenomaan kansainvälisen yhteisön kautta, mikä aiheuttaa tarkasteltavan diskurssin kannalta sen, että muista erotettuna laillisuusdiskurssi jää suvereniteettidiskurssin sisällä marginaaliseen rooliin kollektiivisen ja perinteisen suvereniteetin diskurssien viedessä pidemmän korren. Sen ansioksi voidaan kuitenkin katsoa se, että laillisuuden näkökulman omaksuminen paljasti tai korosti entisestään suvereniteettidiskurssin sisäisiä

⁴³¹ “The Republic of Serbia shall not tolerate this illegal act of secession. Our Government and National Assembly have declared this action by the authorities in Pristina null and void.” Jeremić 2008.

⁴³² “Serbia has unambiguously rejected Ahtisaari’s proposal as an unlawful and illegitimate attempt to dismember our state.” Koštunica 2007a.

⁴³³ “The Kosovo UDI case marks the first time in the history of the Court that it has been asked to consider the legality of an attempt at secession by an ethnic group from a UN member State.” Tadić 2009.

ristiriitaisuuksia, kuten esimerkiksi YK:n aseman vaihtelua Serbian poliittisessa diskurssissa sekä perinteisen ja kollektiivisen suvereniteetin korostusten vaihtelua diskurssin sisällä tarkasteltavista lähtökohdista riippuen.

6.5.2. *Georgian laillisen suvereniteetin diskurssi*

Georgian suvereniteettidiskurssissa laillisuuteen yhdistyy elementtejä sekä valtiollisesta perustuslaista että kansainvälisestä oikeudesta. Laillisuusdiskurssi yhdistyy toistuvasti myös kollektiiviseen velvoitteeseen, jota on käsitelty luvussa 6.3.2. Diskurssien yhdistyessä kollektiivisen suvereniteetin diskurssi nousee yleensä hegemoniseen asemaan laillisuusdiskurssin jäädessä marginaaliseksi. Georgia kuitenkin ilmentää argumentointiaan myös yksin lakiin perustuvan oikeuden kautta.

”Kaikki, jotka asuvat Abhasiassa ja Etelä-Ossetiassa ovat Georgian kansalaisia Georgian lain mukaan. Meillä on perustuslaillinen velvoite ja lailliset oikeuden puolustaa aluettamme ja ihmisiä, jotka sillä elävät.”⁴³⁴

”Yhdelläkään valtiolla ei ole oikeutta tehdä omista kansalaisistaan laillisia Georgian alueella ilman Georgian hallituksen lupaa.”⁴³⁵

Yllä olevissa katkelmissa korostuu lain valtiollinen luonne. Laki nähdään suvereenin valtion perustuslakiin kirjattavana oikeutena, joka sitoo valtion aluetta ja ennen kaikkea koskettaa sillä elävää väestöä. Se takaa valtiolle oikeudet ja velvollisuudet toimia rajatulla alueellaan, jonka sisällä muilla valtioilla ei ole sananvaltaa tai oikeuksia. Georgian katsannossa Abhasia ja sen asukkaat kuuluvat Georgian valtioon ja alueeseen, jota sillä on laillinen oikeus ja velvoite suojella. Näin muodostuva kuva suvereeniudesta vastaa pitkälti perinteistä valtiosuvereeniusmääritelmää, jossa suvereenit valtiot muodostavat kansainvälisen järjestelmän ytimen, eikä niitä ylittävää auktoriteettia ole olemassa.⁴³⁶ Lain nähdään tällöin olevan valtioiden omissa käsissä. Jälkimmäisessä katkelmassa on havaittavissa konfliktin toisen osapuolen eli tässä yhteydessä Venäjän kritisointia, vaikka katkelma onkin esitetty yleisessä muodossa eikä sitä siten ole kohdistettu tiettyyn toimijaan. Katkelmassa Georgia kuitenkin viitanee Venäjän toimiin Abhasian ja Etelä-Ossetian alueilla painottaessaan, ettei muilla ole oikeutta toimia Georgian alueella ilman sen hallituksen antamaa lupaa.

⁴³⁴ “Everyone who lives in Abkhazia and South Ossetia is the citizen of Georgia according to the Georgian law. We have a constitutional obligation and legal rights to defend our territory and the people living on it.” Saakašvili 2008b.

⁴³⁵ “No state has the right to make their own citizenship legal on the Georgian territory without a permission of Georgian government.” Saakašvili 2008b.

⁴³⁶ Vrt. esim. Bull 1977; Hinsley 1966.

Keskeiseksi diskurssissa nousee laillisuuden tarkastelu sen kielteiseltä puolelta eli siitä mikä koetaan laittomana. Ihmisoikeuksien kunnioitus on yksi nykypäivän haasteista valtiosuvereeniudelle.⁴³⁷ Kansainvälisten ihmisoikeuslakien ja normien rikkominen voi siten aiheuttaa tekijälleen huomattavan legitimititeettiongelman, mikäli tekijä joutuu niistä vastuuseen. Etninen puhdistus kansanmurhan lievempänä versiona on yksi näistä yleismaailmallisista normeista. Laillisuusdiskurssissa sen käyttö näyttäytyykin varsin voimakkaana keinona pyrittäessä heikentämään vastapuolen legitimitettä.

”Georgia ei tule koskaan hyväksymään etnisen puhdistuksen tuloksia, ja mikä tahansa argumentti joka legitimoit sen tuloksia on moraaliton ja asettaa vaarallisen ennakkotapauksen tulevaisuuteen.”⁴³⁸

”Kipeä, mutta tosiasiallinen totuus on, että pohjoinen naapurimme – Venäjän federaatio, joka aktiivisesti on tukenut niiden [Abhasia ja Etelä-Ossetia] liittämistä venäläisten passien massajakamisen keskitetyllä politiikalla – ottaa näitä alueita haltuunsa rikkoen suoraan kansainvälistä oikeutta, mikä itsessään on ennenkuulumatonta.”⁴³⁹

Ylemmässä lainauksessa on vedottu etniseen puhdistukseen, jonka tekijää ei kuitenkaan ole nimetty. Tarkoituksena voi olla huomion kiinnittäminen omaan positiiviseen toimintaan, jota korostetaan katkelmassa esiintyvien ääripäiden kautta. Georgia esitetään hyvänä ja lainmukaisena toimijana moraalittomuuden ja etnisen puhdistuksen rinnalla. Katkelma ei anna viitteitä myöskään pyrkimyksestä perinteisen suvereniteetin diskurssissa ilmenneeseen rakentavaan asenteeseen. Sen sijaan tuomalla esiin ennakkotapauksen luonteen ja viittaamalla sen mahdollisiin seurauksiin viitataan tekstissä tässä kohdin sivuten kollektiivisen suvereniteetin diskurssiin. Myös alemmassa katkelmassa viitataan kansainväliseen oikeuteen. Siinä vastustaja on nimetty Venäjän federaatioksi, mikä tuo konfliktiin valtiorajojen ulkopuolisen toimijan. Venäjän toimien tuomitseminen laillisuusdiskurssin kautta on ymmärrettävää, sillä samoin kuin ihmisoikeusnormit, myös valtiollinen koskemattomuus itsessään ymmärretään yleisesti rikkomattomaksi normiksi. Molemmat on kirjattu esimerkiksi YK:n peruskirjaan.⁴⁴⁰ Georgian laillisuusdiskurssi nojaakin pitkälti näihin perinteisesti hyväksytyihin yleismaailmallisiin normeihin. Näin ollen sen voidaan katsoa pyrkivän ylläpitämään pysyvyyttä ja perinteistä todellisuudenkuvaa maailmanjärjestyksestä ja valtiollisesta koskemattomuudesta suvereniteetidiskurssin sisällä. Laillisen suvereniteetin diskurssin ajallinen tarkastelu aineistosta ei paljasta suuria muutoksia sen sisällössä, joskin diskurssin marginaalisuus tutkitussa aineistossa estää kattavampien havaintojen tekemisen.

⁴³⁷ Holsti 2004, 142.

⁴³⁸ “Georgia will never accept the results of ethnic cleansing and any arguments legitimizing its results are immoral and set dangerous precedents for the future.” Saakašvili 2005.

⁴³⁹ “The painful, but factual truth is that these regions are being annexed by our neighbor to the north – the Russian Federation – which has actively supported their incorporation through a concerted policy of mass distribution of Russian passports – in direct violation of international law, which is itself unprecedented.” Saakašvili 2006.

⁴⁴⁰ Charter of the United Nations and Statute of the International Court of Justice, Chapter I, article 2; Chapter IX, article 55.

6.6. Suvereniteetikäsitysten rakentama yhteiskunnallinen representaatio

Sosiaalinen konstruktivismi mieltää puheen ja kielenkäytön ympäröivää todellisuutta rakentavana välineenä. Kyse on kaksisuuntaisesta prosessista, jossa kieli vaikuttaa ympäröivään todellisuuteen ja todellisuus käytettyyn kieleen. Kuten olen luvussa 3.3. todennut, Fairclough ymmärtää kielenkäytössä muodostuvat diskurssit representaatioina eli tapoina esittää tiettyjä näkökulmia maailmasta.⁴⁴¹ Fairclough'n näkemykseen perustuen jatkan diskurssianalyysiäni seuraavaksi heijastelemalla edellä suoritetun analyysin tuloksia niitä ympäröiviin yhteiskuntiin. Tämän pohjalta pyrin rakentamaan yhteiskunnallista representaatiota kummankin tarkasteltavan valtion ilmentämien suvereniteetidiskurssien pohjalta. Fairclough itse nimeää tämän diskurssianalyysin tason kolmiportaisen analyysimallinsa viimeiseksi eli selittäväksi vaiheeksi.⁴⁴²

Kun diskurssi halutaan sitoa ympäröivään todellisuuteen, tulee huomio kiinnittää siihen, millaisiin institutionaalisiin prosesseihin se liittyy. Tutkimusaineistoni kohdalla tällaisina voidaan pitää yhtäällä tarkasteltavien valtioiden kamppailua positiivisesta imagosta ja valtiollisesta oikeudesta alueisiinsa kansainvälisen yhteisön silmissä. Laajemmassa mielessä tarkastellaan valtiosuvereeniuden muutosta ja sen ohella tapahtuvaa mahdollista laajempaa järjestelmällistä muutosta. Olennaista representaation tekemisessä on havainnoida myös diskurssien ideologiset vaikutukset sekä se, miten vallitsevan todellisuuden elementit ovat vaikuttaneet diskurssin itsensä muotoutumisessa siihen, millaisena se ilmenee.⁴⁴³ Näitä seikkoja tulen tarkastelemaan seuraavaksi tapauskohtaisesti.

6.6.1. Yhteiskunnallinen representaatio Serbian suvereniteetista

Edellä olen tarkastellut Serbian suvereniteetidiskurssia kolmen siinä erottuvan päädiskurssin näkökulmista. Tässä luvussa pohdin, millaisena suvereenius Kosovon konfliktin kautta tarkasteltuna Serbian katsannossa ilmenee, miten Serbian suvereniteetidiskurssi vaikuttaa ympäröivään todellisuuteen ja millaista yhteiskunnallista representaatiota se rakentaa.

Serbian suvereniteetidiskurssin lähtökohtina näyttävät olevan pitkälti perinteiset elementit siinä mielessä, että suvereeniuden nähdään syntyvän valtion alueen, väestön ja kansainvälisen tunnustuksen voimasta. Näiden tukena esiintyy myös demokraattinen hallinto, joka edustaa neljättä perinteistä elementtiä. Suvereeniutta ilmennetään pääasiallisesti osana kansainvälistä ympäristöään,

⁴⁴¹ Fairclough 2003, 8, 26.

⁴⁴² Fairclough 1989, 162–166.

⁴⁴³ Emt., 192.

eli sitä tulisi tarkastella osana laajempaa kansainvälisen järjestelmän muodostamaa todellisuutta. Kansainvälinen yhteisö näyttäytyy Serbian diskurssissa kollektiivisen lain ja velvollisuuden järjestelmänä, jossa ylimpänä auktoriteettina toimii YK. Sen rooli on selkeän korostunut, mutta on myös huomattava, että turvallisuusneuvostoon vetoaminen on Serbian kannalta poliittisesti kannattavaa, sillä neuvoston yksimielisyyteen pääsemätön kanta edistää kiistassa sen etua.⁴⁴⁴ Toisaalta järjestön roolin voidaan katsoa laskeneen diskurssin sisällä viime vuosien aikana, mikä voi olla ainakin osittain seurausta uskon menettämisestä. Vastuun näkökulmasta valtio ei ilmene sisäisistä asioistaan yksin velvollisena, eikä Kosovokaan näin tarkasteltuna ole Serbian sisäinen asia. Ongelman ratkaiseminen nähdään yhteisön kollektiivisena velvoitteena. Vastuun näkökulma ilmentää siten uudenlaista kollektiivista suvereeniutta.

Diskurssissa puhutaan selkeästi Serbian suvereeniudesta. Monikansallisen Serbian suvereenius ilmenee johdon ylläpitämässä diskurssissa monessa mielessä kansallisena ja etnistä kahtiajakoa ylläpitävänä. Albaanien näkökulmat aineistossa on vaimennettu, eikä pyrkimyksiä kansalliseen eheyttämiseen juurikaan ilmene. Rakentava ote jää siten hyvin marginaaliseksi, minkä suhteen diskurssissa vallitsee ehdottomuus.

Punaisen langan diskurssin sisällä kilpaileville ja osittain ristiriitaisillekin ajatuksille muodostaa jaettu näkemys siitä, että kansainvälisessä järjestelmässä on tapahtumassa muutos. Huolimatta Serbian halukkuudesta pysytellä totutussa ja turvallisessa järjestelmässä voidaan todeta diskurssin antavan viitteitä myös siinä tapahtumassa olevista muutoksista. YK:n aseman putoaminen diskurssin keskiöstä kohti tarkastelujakson loppua, kuten myös Kosovon konfliktin kokeminen pitkälti uudenlaisena Serbian valtiota kohtaavana ongelmana sekä yksittäisen valtion tapa tunnustaa voimattomuutensa tällaisen nousevan ongelman edessä antavat viitteitä tästä. Diskurssin näkökulma onkin sekoitus perinteisiä ja uusia elementtejä. Voidaan olettaa, että uudenlaisina tulkittavien uhkakuvien muotoutuminen on yksi syy suvereniteettikuvan muutoksiin. Ylittäessään yhden valtion voimavarat ne pakottavat valtioita lähentymään toisiaan, mikä lisää kansainvälisen järjestelmän keskinäisriippuvuutta. Tämä puolestaan vaikuttaa edelleen valtioiden muodostamiin suvereniteettikuviin. Luonnonkatastrofien ja leviävien etnisten konfliktien edessä voidaan miettiä, vaaditaanko valtiolta tai sen kansalaisilta enää kykyä pystyä hoitamaan sisäiset ongelmansa yksin, vai määritetäänkö valtiollinen suvereenius tänä päivänä jotain muuta kautta, esimerkiksi positiivisen imagonrakennuksen ja kansainvälisen yhteisön jäsenyyden kautta, kuten Serbia diskurssissaan pyrkii ilmentämään? Vai onko niin, että suvereenius on siirtymässä valtioista muihin toimijoihin, jolloin valtioilta itseltään ei enää edes tarvitse odottaa suvereeniutta?

⁴⁴⁴ Ks. esim. Reuters 24.4.2007.

Ideologisesti Serbian suvereniteettidiskurssin voidaan nähdä määrittävän konfliktin etnisten ryhmien välisiä suhteita ja puheiden julkisen diplomatian funktion kautta myös ulkovaltojen suhtautumista konfliktin toimijoihin. Serbia pyrkii diskurssissa rakentamaan omaa etuaan puoltavaa todellisuudenkuvaa legitimoimalla suvereeniuttaan ja oikeuksiaan Kosovon alueeseen ja samalla heikentämällä vastapuolen legitimizeettiä. Etnisen konfliktin osapuolten välisiin suhteisiin vaikutetaan Serbian poliittisen johdon luoman etnisyyttä käsittelevän kuvan kautta. Voidaan todeta tämän kielenkäytön vaikuttavan ympäröivään yhteiskuntaan ja kansakunnan ajatusmaailmaan. Poliitikassa ylläpidettävän etnisen kahtiajaon retoriikan heijastelu on suoraan nähtävissä serbiväestön asenteissa suhteessa paitsi albaaneihin myös esimerkiksi YK:n erityislähettiläs Martti Ahtisaareen. Voidaankin päätellä, että kielenkäytön kautta muokataan yhteiskunnassa esiintyviä ajattelutapoja ja vahvistetaan tiettyjä valta-asetelmia. Toisaalta on huomioitava, että myös ympäröivä todellisuus vaikuttaa diskurssien kehittymiseen, eli kyseessä on dialektinen suhde.⁴⁴⁵ Tähän viittaa esimerkiksi diskurssissa laskusuunnassa oleva YK:n asema, jonka heikentymisen voidaan nähdä johtuvan ainakin osittain vuosia ratkaisemattomana jatkuneesta konfliktista. Diskurssissa YK nimittäin näyttäytyy ratkaisun löytymisen kannalta vastuullisena toimijana. Näin ollen yhteiskunnallisten muutosten voidaan todeta vaikuttavan myös diskurssien sisällä tapahtuviin muutoksiin.

Serbian suvereniteettidiskurssissa rakentuva yhteiskunnallinen representaatio paljastaa muutostilassa olevan suvereeniuden ja sen myötä myös muuttuvan kansainvälisen järjestelmän. Kuitenkin Serbian argumentaatio pohjautuu edelleen pitkälti vanhoihin, perinteisiin suvereeniutta rakentaviin elementteihin, jotka kansainvälisen yhteisön jäsenyyden ja lainmukaisuuden ohella ovat valtion oman legitimoinnin keskiössä. Argumentaatio vaikuttaa pitkälti pysähtyneeltä, eikä se ajallisessa tarkastelussa juurikaan muutu. Ongelmaksi muodostuukin se, että Serbiaa kohtaava ongelma edustaa serbien diskurssissa pitkälti uudentyypistä maan valtiosuvereeniutta kohtaavaa uhkakuvaa, ja sen ratkaiseminen saattaisi siten vaatia uudenlaisten keinojen omaksumista. Tällaisena voisi näyttäytyä esimerkiksi toistaiseksi marginaaliseksi jäävä rakentava lähestymistapa konfliktinratkaisuun. Nyt rakentuva kuva antaa ymmärtää, että Serbia haluaa säilyttää alueellisen suvereeniutensa, mutta ylläpitää samaan aikaan kansakuntaa repivää ja etnistä jakoa edistävää suvereniteettidiskurssia. Todellista halua yhtenäisen kansakunnan luomiseksi ja ongelman poistamiseksi ei siten ilmene. Tämän pohjalta voidaan päätellä, ettei Kosovon sisällään pitävä toimiva ja kaikille kansalaisille tasapuolinen ja turvallinen Serbian valtio vaikuta kovinkaan

⁴⁴⁵ Jokinen, Juhila – Suoninen 1993, 21.

mahdolliselta, ainakaan ennen kuin valtion sisällä on saatu aikaan perustavanlaatuinen käsitteellinen muutos.

6.6.2. *Yhteiskunnallinen representaatio Georgian suvereniteetista*

Georgian suvereniteettidiskurssi muotoutuu kolmen siitä eritellyn diskurssin pohjalta. Sen taustalla voidaan nähdä elementtejä sekä perinteisestä valtiollisesta suvereeniudesta että valtiosta osana laajempaa kansainvälistä ympäristöään. Nämä kaksi näkemystä asettuvat diskurssin sisällä osittain vastakkain. Suvereeniuden peruselementteinä diskurssissa korostuvat perinteiset valtiosuvereeniutta rakentavat elementit, erityisesti alueellisuuden ja valtion väestön roolit sekä näiden kahden muodostama keskinäinen suhde. Rajojen koskemattomuuden suhteen Georgian kanta ilmenee ehdottomana ja vastaa siten pitkälti perinteistä näkemystä koskemattomasta valtiollisesta suvereeniudesta.

Valtaosin diskurssi keskittyy ilmentämään suvereeniutta osana kansainvälistä yhteisöä. Tämä yhteisö ilmenee valtioiden välisenä yhteistyönä ja keskinäisen avunannon järjestelmänä. Kollektiivisen suvereniteetin näkökulmasta Georgia näyttäytyy etenkin diskurssin alkupuoliskossa heikkona valtiona, joka ei kykene yksin huolehtimaan ongelmistaan. Tapa myöntää omat heikkoudet ja ongelmat viittaisi siihen, että Georgian maailmankuvassa valtioiden ei välttämättä tarvitse enää kyetä selviytymään näistä ongelmista yksin menettämättä silti suvereeniutensa uskottavuutta. Vastuun näkökulmasta annetaan ymmärtää, että valtion sisäinen ongelma on koko kansainvälisen yhteisön harteilla. Yhteisöllä on oikeus ja velvollisuus puuttua valtioiden sisäisiin asioihin, mikäli valtio itse ei kykene niistä huolehtimaan. Toisaalta diskurssin sisäinen ristiriitainen, perinteistä suvereeniutta puoltava näkemys antaa puolestaan ymmärtää, ettei ulkopuolisilla toimijoilla ole oikeutta sekaantua valtion sisäisiin asioihin. Näin rakentuva maailmankuva viittaa lopulta siihen, että valtiot nähdään suvereenina toimijoina, mutta niiden ongelmat yhteisinä, ainakin valtion itsensä niin tahtoessa. Tämän pohjalta voidaan todeta, että Georgian suvereenius ilmenee jossain määrin jopa vastuuta välttelevänä. Puhe heikosta valtiosta saattaa olla osittain pelkkää retoriikkaa, mutta se ilmenee tätä kautta jossain määrin myös rakentuvassa todellisuudessa.

Diskurssissa puhutaan Georgian suvereeniudesta ja keskitytään sen vahvistamiseen. Osansa diskurssissa saavat myös konfliktin muut osapuolet, joiden toimia kritisoidaan ja joiden legitimitettiin sitä kautta pyritään heikentämään. Tämä perinteistä linjausta esittävä suunta jää kuitenkin marginaaliseksi suvereniteettidiskurssissa, jonka keskiöön nousee toimijuuden kannalta tarkasteltuna rakentava ote. Rakentava diskurssi pyrkii edistämään yhtenäisen kansakunnan

muotoutumista ja Georgian valtion toimivampaa multietnisyyttä paremman huomisen luomiseksi. Se esiintyy suvereniteettidiskurssissa läpi tarkasteltavan ajanjakson, mutta ei hyvästä otteestaan huolimatta paneudu sen tarkemmin vastapuolella olevien abhaasien oikeuksiin vaan keskittyy lähinnä ympäriryöreisiin yhteisymmärryksen ja kansakunnan yhtenäisyyden teemoihin.

Kuten edellä on esitetty, Georgian suvereniteettidiskurssissa ilmenee elementtejä sekä perinteisestä suvereeniudesta että viittauksia tapahtuvasta muutoksesta. Georgian tapa myöntää voimattomuutensa sitä kohtaavan uhan edessä luo yhtymäkohtia edellä esitettyyn Serbian suvereniteettidiskurssiin, jossa esiintyy vastaavia ajatuksia uudentyypisistä ongelmista ja muuttuneesta valtiollisesta suvereeniudesta. Kun Georgia julkisessa diplomatiassaan avoimesti kertoo valtiollisesta heikkoudestaan, on sen taustalla oletettavasti valtion ymmärrys siitä, että suvereenius muotoutuu tänä päivänä muuta kautta kuin vain konkreettisesta voimankäytöstä. Ajallisesti tarkasteltuna suvereniteettidiskurssissa vallitsee pysyvyys tässä suhteessa lukuun ottamatta vuotta 2008, jolloin korostuvat perinteiset suvereeniuden legitimointikeinot. Konfliktikuvan kannalta on kuitenkin huomattava, että vuosi 2008 näyttäytyy Georgian katsannossa konfliktissa käännekohtana. Jos konfliktin valtiosisäinen luonne oli jo aiemmin Georgian mukaan jossain määrin kyseenalainen, on se vuodesta 2008 lähtien ollut valtion argumentaatiossa selkeästi kahden valtion välinen. Tämä vaikuttaa Georgian esittämään suvereniteettidiskurssiin, joka näyttäytyy eri tarkastelupisteistä erilaisena. Konfliktiasetelman muuttuminen sekoittaa suvereniteettidiskurssia vuoden 2008 osalta ja osittain myös sen jälkeen, mikä hankaloittaa sen tulkitsemista valtiosisäisen konfliktitilanteen näkökulmasta.

Ideologisesti Georgian suvereniteettidiskurssi määrittää, samoin kuin Serbian vastaava, konfliktiosapuolten välisiä suhteita ja ulkovaltojen suhtautumista konfliktiosapuoliin sekä tässä tapauksessa myös Georgian ja Venäjän välisiä naapurisuhteita. Toisaalta voidaan todeta, että ideologista vaikutusta tapahtuu myös toisin päin, jolloin ulkovaltojen ja Venäjän suhtautuminen vaikuttavat Georgian argumentointiin ja esittämään suvereniteettidiskurssiin, mistä esimerkkinä voidaan tarkastella vuonna 2008 tapahtunutta muutosta diskurssissa. Myös diskurssissa ilmenevä ajoittainen vastapuolen nimetön kritisointi saattaa yhtä hyvin olla seurausta pelosta naapurimaata kohtaan kuin pyrkimyksestä parantaa valtioiden välisiä suhteita. Lisäksi on huomioitava, että toisin kuin Serbian kohdalla ilmenee negatiivisessa mielessä, Georgian kohdalla esiintyvistä rakentavista argumentoinnista ei ole nähtävissä suoranaista seurausta etnisten ryhmien välisissä suhteissa. Todellisuudessa georgialaisten ja abhaasien välit ovat nykyisellään hankalat ja vihamieliset, eivätkä

keskinäiset neuvottelut ole juurikaan tuottaneet tuloksia. Toisaalta rakentavaa asennetta voidaan pitää tällä hetkellä kenties ainoana toimivana väylänä eteenpäin konfliktinratkaisussa.⁴⁴⁶

Georgian suvereniteettidiskurssissa rakentuva yhteiskunnallinen representaatio paljastaa suvereeniuden, joka pitää sisällään elementtejä sekä perinteisestä valtiosuvereeniudesta että uudenaikaisesta, kollektiivisesta suvereeniudesta. Diskurssin sisäinen valtakamppailu ja sen kohtalaisen pysähtynyt tila antavat viitteitä siitä, että Georgian suvereenius olisi eräänlaisessa tilassa perinteisen ja muuttuneen diskurssin välillä.⁴⁴⁷ Kyseessä näyttäisi olevan hitaahko muutos, jonka pelkona on mahdollisesti taaksepäin otettu askel vuoden 2008 tapahtumien seurauksena. Keinot ja argumentaatio muuttuivat tällöin jälleen perinteisemmiksi uhkakuvan vaihtuessa valtiosisäisestä takaisin perinteiseen vieraan vallan muodostamaan uhkaan. Diskurssia tarkasteltaessa voidaankin todeta, että ulkopuolisen uhkan edessä diskurssi esittää perinteistä suvereeniutta ja valtiosisäisen uhkan edessä uudenaikaista, kollektiivista vastuuta painottavaa suvereeniutta. Keskityttäessä Venäjään vihollisena unohdetaan helposti, että konfliktissa on edelleen olemassa valtiosisäinen etninen ongelma, jonka ratkaiseminen vaatisi erilaisia keinoja. Rakentava ote on varmasti askel oikeaan suuntaan, mutta sen totaalinen valjastaminen vaatisi entistä mittavampia toimia.

6.6.3. Yhteenvedo

Aineiston analyysissä olen tarkastellut Serbian ja Georgian näkemyksiä valtiosuvereeniudesta ja suhtautumista käymiinsä konflikteihin. Tarkastelu on paljastanut kahdessa erillisessä aineistossa sekä yhtäläisyyksiä että eroja, joita käsitellään vielä tässä luvussa. Voidaanko tarkasteltujen aineistojen perusteella vetää johtopäätöksiä suvereeniuden tämänhetkisen tilan luonteesta tai siinä ilmenevästä muutoksesta?

Tutkimukseni kohteena olevissa suvereniteettikäsitelyissä ilmenee molempien valtioiden kohdalla muutoksia. Molemmissa suvereniteettikäsitely pohjautuu edelleen pitkälti perinteisiin elementteihin, mutta ilmenee kuitenkin osana laajempaa kansainvälistä yhteisöä ja -järjestelmää. Valtioiden painotukset kohdistuvat erilaisiin asioihin, Serbiassa kansainväliseen oikeuteen ja Georgiassa kollektiiviseen vastuuseen, mutta perimmäisenä molemmilla nousee esiin ajatus keskinäisriippuvuudesta. Keskinäisriippuvuuden tarpeen voidaan nähdä ainakin osittain olevan seurausta valtioita kohtaavien ongelmien luonteen muutoksesta, mikä on aiheuttanut sen, että valtiot joutuvat yhä enemmän turvautumaan kansainvälisen yhteisön kollektiivisiin voimavaroihin näiden

⁴⁴⁶ Ks. esim. Fischer 2009, 6–7.

⁴⁴⁷ Vertaa Leonardin esittämään näkemykseen siirtymävaiheesta kahden suvereeniuden tilan välillä. Leonard 2001, 422–423.

ongelmien voittamiseksi. Vastuun näkökulmasta suvereeniutta kohtaavat ongelmat ilmenevät siis kollektiivisina, eivätkä tutkimuksen kohteina olevat valtiot ota yksin vastuuta konfliktinsa ratkaisemisesta. Kumpikin aineisto viittaa siihen, että nykyisin suvereeniuden nähdään muodostuvan muista tekijöistä kuin konkreettisesta voimasta ja kapasiteetista hoitaa sisäiset asiansa itsenäisesti. Molemmissa aineistoissa rakentuukin kuva hitaassa muutostilassa olevasta suvereeniudesta, joka on jossain perinteisen ja globalisoituvan suvereeniuden välimaastossa. Diskurssien suvereeniuskuvissa vallitsee pitkälti pysyvyys tarkasteltavana ajanjaksona. Muutoksiakin kuitenkin tapahtuu, ja osa näistä muutoksista ilmenee konfliktien kehityskulun kautta.

Tarkasteltaessa suvereeniutta toimijoiden näkökulmasta voidaan todeta sekä Serbian että Georgian ilmentävän aineistoissa ensisijaisesti omaa kansallista suvereeniuttaan. Tässä kohdin aineistot kuitenkin myös eroavat toisistaan ratkaisevasti: siinä missä Serbia keskittyy etnisen kahtiajaon teemoihin serbien ja Kosovon albaanien välillä, pyrkii Georgia rakentamaan otteeseen konfliktiosapuolten eli georgialaisten ja abhaasien välillä. Aikaansaatu rakentava asenne ei ole täydellinen, mutta kuitenkin askel oikeaan suuntaan.

Aineistot eroavat toisistaan myös konfliktien ongelmakohtien suhteen. Serbian ongelmana näyttäytyy se, että konfliktia pyritään lähestymään perinteisin keinoin. Tämä ei ole toimiva lähestymistapa, sillä Kosovon konflikti näyttäisi edustavan perinteisestä poikkeavaa ongelmaa Serbian valtiosuvereeniudelle, ja vaatisi sitä kautta myös uudenlaisten ratkaisutapojen omaksumista. Olemassa olevan etnisen jännitteen lietsominen on yksi suurimmista ongelmista. Perinteisen alueellisen suvereeniuden säilyttäminen ei ole mahdollista, mikäli kyseisen alueen väestöstä ei olla valmiita rakentamaan osaa yhtenäisestä kansakunnasta. Georgian ongelmana puolestaan on suvereeniteettidiskurssissa esiintyvä sisäinen valtataistelu, joka nousi esiin vuoden 2008 sodan myötä. Sota muutti Georgian katsannossa konfliktin luonnetta totaalisesti, ja aiemmin omaksuttujen keinojen tilalle nousivat uudelleen perinteiset elementit ja kahden valtion välisen konfliktin argumentaatio. Tämä uhkaa aiheuttaa Georgian suvereeniteettidiskurssissa käännöksen taaksepäin, minkä seurauksena saattaisi olla konfliktin olemassa olevan sisäisen luonteen jääminen valtioiden välisen konfliktin varjoon. Kuten edellä todettiin, perinteinen suvereeniteettiretoriikka ei toimi sen kohdalla, vaan valtiosisäinen konflikti vaatii erilaisia ratkaisuja. Georgian rakentava ote on sinänsä hyvä lähtökohta, mutta tällä hetkellä se ei heijastu todellisuudessa. Sen syventäminen on kuitenkin mahdollista, mikäli Georgia muistaa, missä on ongelman ydin.

Yhteenvedona toteaisin, että Serbian ja Georgian ylläpitämissä suvereniteettikuvissa ilmenee yhteneväisyyksiä niiden viitatessa muutokseen kohti kollektiivisempaa kansainvälistä toimintaa erityisesti ongelmanratkaisun saralla, mikä luo kuvaa muutoksesta suhteessa perinteiseen suvereeniuteen. Tutkimuksen pohjalta väittäisin tämän muutoksen johtuvan ainakin osittain ongelmien muuttuvasta luonteesta, mikä vaatii valtioita lähestymään toisiaan ja lisää siten valtioiden välistä keskinäisriippuvuutta vaikuttaen sitä kautta edelleen suvereeniuden luonteeseen. Tämä ilmenee molempien tutkittujen tapausten kohdalla, vaikka valtioiden konfliktikuvat eroavat toisistaan. Tutkimuksessa käsitellyt konfliktit ovat muovautuneet tietyissä yhteiskunnallisissa konteksteissaan, mikä onkin suurin syy konfliktien eroavuuteen. Sosiaalisen konstruktivismin näkökulmasta kahden toisistaan poikkeavissa ympäristöissä rakentuvan konfliktin ei voida olettaa näyttävän samanlaisina. Tästä huolimatta molemmat tapaukset ilmentävät yhteneviä viitteitä suvereeniuteen ja siinä tapahtuvaan muutokseen. Tämä selittyy osittain sillä, että eroavista yhteiskunnallisista konteksteistaan huolimatta tutkitut valtiot kuuluvat myös niitä yhdistävään kansainväliseen kontekstiin, jolloin siinä tapahtuvat muutokset vaikuttavat niihin molempiin. Muutokset kansainvälisessä yhteisössä vaikuttavat valtiotoimijoihin, ja ainakin Serbian ja Georgian poliittiset diskurssit ilmentävät muutosta kollektiivisempaan suuntaan. Tämä tukee aiemmassa tutkimuskirjallisuudessa esitettyjä huomioita perinteisen suvereeniuden muutoksesta globaalimpaan suuntaan, joskaan Serbian ja Georgian valtioiden ylläpitämät suvereeniusdiskurssit eivät näytä olevan valmiita luopumaan ajatuksesta valtiollisesta suvereeniudesta.⁴⁴⁸ Näyttäisikin siltä, että Leonardin arvio siirtymävaiheesta kahden suvereeniuden tilan välillä vaikuttaisi Serbian ja Georgian suvereniteettidiskursseja tutkimalla jokseenkin perustellulta.⁴⁴⁹

⁴⁴⁸ Vertaa Leonardin (2001) ja Bartelsonin (2001) esittämiin ajatuksiin suvereeniuden siirtymisestä valtioista muihin toimijoihin.

⁴⁴⁹ Vrt. Leonard 2001.

7. JOHTOPÄÄTÖKSET

Aineiston analyysin perusteella voidaan todeta, että ajatus valtiosuvereeniuden kokemasta muutoksesta pätee ainakin tutkittujen tapausten kohdalla. Sekä Serbian että Georgian tuottama suvereniteettidiskurssi ilmentää asteittaista muutosta kohti kollektiiviseksi nimeämäni, kansainvälisiä ulottuvuuksia omaavaa suvereeniutta. Tutkielman pohjalta voidaan rakentaa kuvaa eräänlaisesta muutostilasta, joka yhdistää elementtejä sekä perinteisestä että muuttuvasta suvereeniudesta. Molemmissa tarkasteltavissa tapauksissa voidaan myös havaita viitteitä valtionsisäisen konfliktin vaikutuksesta suvereniteettidiskurssin kokemiin muutoksiin. Tutkimuksen pohjalta ei voida tehdä yleistyksiä muiden kuin tutkittujen tapausten osalta, mutta kansainvälisen tilan muutos ja molempien tutkittujen aineistojen suvereniteettidiskurssien kokemat muutokset kohti kollektiivisempaa suvereeniutta viittaavat vahvasti vastaavaan kehitykseen myös muualla. Valtiosuvereeniuden muutosten tapauskohtainen tarkastelu yleisellä tasolla vaatisi kuitenkin laajempaa selvitystä kuin yhden pro gradu -tutkielman mitassa on mahdollista tehdä.

Aineistosta nousi keskeisenä esiin käsiteltyjen valtioiden ylläpitämä näkemys siitä, että valtiosuvereeniutus muodostuu tänä päivänä pitkälti muista tekijöistä kuin voimankäytöstä ja kyvystä hoitaa itse sisäiset ongelmansa. Kansainväliseen yhteisöön kuulumisen ja yleisesti hyväksytyjen normien noudattaminen ovat tulleet tärkeiksi, mikä on osaltaan kasvattanut myös julkisen diplomatian osuutta läpinäkyvyyden tuojana kansainvälisen ja valtiollisen politiikan välille. Voidaankin todeta, että niin valtion sisäinen kuin laajempi kansainvälinen ympäristö sekä niissä tapahtuvat muutokset vaikuttavat suvereniteettikäsitysten muotoutumiseen. Kansainvälisessä toimintaympäristössä tapahtuneet muutokset ajavat valtioita tilanteeseen, jossa niiden on omaksuttava yhteisöllisiä toimintamalleja. Toimintatapojen muuttuminen vaikuttaa edelleen muuttuneisiin käsityksiin ja tapoihin ymmärtää suvereeniutta. Aineistosta esiin nousseet suvereeniuden ymmärtämisen tavat vahvistavat viimeaikaisia tutkimuskirjallisuudessakin esitettyjä näkemyksiä suvereeniuden muutostilasta ja ympäristön vaikutuksesta tässä prosessissa.

Sosiaalisen konstruktivismin näkökulmasta diskurssien rakentuminen on nähtävissä itseään ruokkivana prosessina. Sen tulevia kehityssuuntia voidaan pyrkiä ennustamaan yhteiskuntaa ja aiempaa sosiaalista historiaa tarkastelemalla, mutta kehityksen suuntaa ei kuitenkaan voida koskaan täysin ennalta määrätä. Tarkastelemassani aineistossa esiintyi kilpailevia, osittain päällekkäisiä suvereniteettidiskurssieja erityisesti perinteistä suvereeniutta edustavien elementtien ja muutosta edustavan kollektiivisuuden osalta. Tämä viestii suvereniteettikäsitysten eräänlaisesta perinteistä ja uutta suvereeniutta yhdistävästä välitilasta, johon myös konstruktivistinen tutkimuskirjallisuus on

viitannut.⁴⁵⁰ Aineistoa tutkiessani havaitsin, että suvereenius ilmenee kollektiivisena erityisesti silloin, kun on kyse vastuusta ja velvollisuuksista. Silloin kun puhutaan siitä, *kenen* suvereenius on kyseessä, tukeudutaan pitkälti perinteisiin elementteihin. Muodostuneessa suvereniteettikuvassa on siten paljon perinteistä, mutta erityisesti kohdatut ongelmat, mukaan lukien valtiorajojen sisäiset konfliktit, nähdään jaettuina. Tämän taustalla lienee ainakin osittain romahtaneiden valtioiden ja valtiosisäisten konfliktien yleistyminen maailmassa, ja toisaalta kehityksen myötä tapahtunut valtioiden lähentyminen ja keskinäisriippuvuuden lisääntyminen. Sisäisten ongelmien ja konfliktien kohdalla yhteisenä pelkona nähdään nykypäivänä niiden mahdollinen leviäminen ja eskaloituminen valtiollisten rajojen yli. Tämän päivän maailmassa valtioiden on hyvin vaikea sulkeutua täysin muulta maailmalta valtiollisten rajojensa sisään, sillä uudet konfliktit leviävät usein valtiiovallan päätöksistä huolimatta.

Erottavana tekijänä Serbian ja Georgian diskursseissa nousi esiin se, millaista suvereeniutta niissä ilmenetään. Georgian kohdalla voidaan nähdä pyrkimyksiä rakentamaan asenteeseen koko väestölle yhteisen, sisäisesti koherenssin Georgian valtion luomiseksi. Serbian diskurssi sitä vastoin viestii lähinnä kansallisesta suvereeniudesta, jossa ei näytä olevan tilaa Kosovon albaaneille. Aineiston perusteella voidaan todeta, että erityisesti Serbian käsityksissä on tapahduttava muutos, mikäli se tahtoo selvittää sisäisistä suvereniteettiongelmistaan ja rakentaa multietnisesti toimivaa valtiollista suvereeniutta. Edessä olevan ongelman luonne vaatisi uudenlaisten toimintatapojen omaksumista, mutta toistaiseksi on tarrattu kiinni vanhoihin. Pelkkä asennemuutos tuskin riittäisi tuomaan Kosovoa takaisin Serbialle, mutta konfliktitilanteen sovittelun kannalta siitä saattaisi olla apua.

Valtiosisäisiä konflikteja ja itsenäistymään pyrkiviä alueita tarkastellessani jäin pohtimaan totutun, eli pitkälti perinteisen, suvereniteettikäsitteen rajallisuutta. Viime aikoina lisääntyneestä valtiosuvereeniuden heikentymisestä argumentoivasta tutkimuskirjallisuudesta huolimatta suvereeniuden käsite ymmärretään edelleen pitkälti vakiintuneena, vaikka sitä kohtaavat ongelmat ja haasteet muuttuvat. Nykyaikaisissa konflikteissa ei ole enää useinkaan kyse perinteisestä valtioiden välisestä voimapolitiikasta, eikä suvereeniuteen perinteisesti liitetty rajojen koskemattomuuden periaate toimi ohjenuorana, jos uhka valtiiovallalle tulee sen omien rajojen sisäpuolelta. Entä jos uhkakuvan muodostaa valtion sisällä itsenäistymään pyrkivä alue, jolloin vastakkain ovat kansallisen itsemääräämisen periaate ja valtiollinen koskemattomuus, jotka molemmat on määritelty kansainvälisen oikeuden peruseriaateiksi? Valtiosisäisten konfliktien, itsenäistymään pyrkivien alueiden ja suvereniteettikeskustelun yhdistämiseen liittyikin useita

⁴⁵⁰ Vrt. esim. Leonard 2001.

vastaamattomiksi jääviä kysymyksiä. Tutkielmani pohjalta toteaisinkin, että sosiaalisten prosessien ja jatkuvan kehityksen kautta muotoutuvan suvereeniuden tematiikkaan keskittyvän sosiaalisen konstruktivismin yhdistäminen suvereeniteettikeskusteluun aiempaa enemmän saattaisi tarjota uusia vastauksia, joita valtionsisäiset konfliktit ja erityisesti itsenäistymään pyrkivät alueet suvereeniutta kohtaavina ongelmina selkeästi vaativat.

Tutkielman lopuksi tarkastelen vielä tutkielman toteutusta kokonaisuutena. Aihevalintaan ja tutkimusasetelmaan olen tyytyväinen, joskin on todettava, että lopulliseen muotoonsa aiheen rajaus päätyi vasta työn edetessä ja tarkemmin aineistoon perehdyttyä. Tämän nojalla voidaan todeta, että tässä tutkielmassa valittu aineisto vaikutti tehtyihin teoreettisiin ja metodologisiin valintoihin. Pro gradu -tutkielman mitan huomioiden tutkimuksen rajaaminen kahteen tarkasteltavaan kohteeseen oli onnistunut, ja koen että tutkimuskohteina käytetyt Serbian ja Georgian valtiot suvereeniudelle muutospaineita aiheuttavine sisäisine konflikteineen muodostivat tutkielman aiheen kannalta perustellun kokonaisuuden. Vaihtoehtoisen näkökulman tutkielmaan olisi saattanut tarjota huomion kiinnittäminen kahden valitun tutkimuskohteen sijaan valtionsisäisten konfliktien ja itsenäistymään pyrkivien alueiden asemaan yleisemmällä tasolla, jolloin olisi kenties saatu laajempi näkökulma aiheeseen. Aihepiirin laajuudesta johtuen sen tarkastelu yhdessä pro gradu -mittaisessa työssä olisi kuitenkin ollut hyvin hankalaa, joten laajempi tarkastelu jää odottamaan tulevia tutkimuksia.

Käsiteltävät tapaukset ja metodologiset valinnat tarjosivat valtiosuvereeniuden tarkasteluun tuoreen näkökulman, joka keskittyi käsitteen ymmärtämisessä tapahtuviin muutoksiin perinteisten valtiotoimijoiden kohdalla. Muutoksen tutkiminen perinteisen käsitteen ympärillä tarjoaa mahdollisuuksia laajemmallekin tutkimukselle ja ilmenee erityisen mielenkiintoisena ennakoissaan mahdollisesti hyvinkin merkittävää muutosta kansainvälisten suhteiden tutkimuksessa keskeisenä pidetyn valtiosuvereeniuden käsitteen ympärille. Tällainen käsitteellinen muutos vaikuttaisi myös suvereeniutta ympäröivään kansainvälisten suhteiden tutkimukseen laajemmassakin mittakaavassa. Valtiosuvereeniuden asemaa suhteessa sisäisiin konflikteihin ja itsemääräämisoikeuteen tulisikin mielestäni painottaa poliittisessa tutkimuksessa nykyistä enemmän, sillä nimenomaan ajankohtaisiin ilmiöihin yhdistettynä valtiosuvereeniuskeskustelu tarjoaa tuoreita kysymyksiä ja näkökulmia, joita nouseva konstruktivistinen tutkimuskirjallisuus on jo osaltaan nostanut esiin.

Julkinen diplomatia yhdistyi tutkimusasetelmaan sosiaalisen konstruktivismin kautta tarjoten väylän sisäisen suvereeniuden ja valtion ulkopuolisten elementtien kuten muiden valtioiden muodostaman

kohdeyleisön yhdistämiseen. Julkisen diplomatian käsite auttoi havainnollistamaan erityisesti konstruktivistisen lähestymistavan argumentoimaa keskinäisriippuvuutta ulkoisen ja sisäisen ulottuvuuden välillä. Ajatus julkisen diplomatian kaksisuuntaisesta vaikutuksesta niiden välillä ilmeni erityisesti tarkasteltavan aineiston pohjalta muodostuneissa yhteiskunnallisissa representaatioissa, jotka rakentuivat sekä valtiosisäisten että ulkopuolisten elementtien vaikuttamina.

Metodologiset valinnat osuivat työssä kohdilleen. Sosiaalinen konstruktivismi taustaoletuksena toi suvereeniuden tarkasteluun lisää syvyyttä tarjotessaan mahdollisuuden tarkastella käsitettä alati kehittyvänä ja muuttavana ilmiönä, mikä tutkimuksen onnistumisen kannalta olikin merkittävää. Diskurssianalyysin monipuolisuus puolestaan mahdollisti tutkielman tarpeita vastaavan metodivalinnan. Sen avulla voitiin tarkastella paitsi aineistossa tapahtuvia muutoksia, myös diskurssien välisiä valtasuhteita, muutoksia ja päällekkäisyyksiä, mikä oli kolmen erilaisen suvereeniuden näkökulman tarkastelussa ja erottelussa tarpeellista. Valitun aineiston kohdalla diskurssianalyysi toimi siis hyvin.

Aineisto toimi siinä mielessä, että sen kautta voitiin tarkastella tutkimuskysymystä eli muodostuvia suvereeniteettikuvia. Ongelmalliseksi tutkimusasetelman kannalta muodostui kuitenkin aineiston ajallisen rajauksen kapea-alaisuus, mikä osaltaan rajoitti diskursseissa tapahtuvien muutosten tarkastelua. Diskursiiviset muutokset suvereeniuden kaltaisessa elementissä tapahtuvat hitaasti, eikä rajattua ajanjaksoa voida sen nojalla pitää täysin riittävänä havaittujen muutosten konkreettiseen vahvistamiseen. Toisaalta diskurssianalyysin kohdalla ei käytännössä voidakaan tehdä konkreettisia faktapohjaisia päätelmiä, sillä saadut tulokset perustuvat aina tutkijan tutkimustyössä tekemiin valintoihin. Tämän pohjalta voidaan todeta, ettei pidempi ajanjakso olisi automaattisesti taannut selkeämpiä tuloksia. Aineiston rajaus tehtiin pitkälti saatavilla olevan aineiston mukaisesti, ja rajaukseen vaikutti erityisesti vanhemman aineiston heikko saatavuus. Poliittisen johdon puheiden tutkiminen toimi kuitenkin itsessään hyvin tutkittavan ilmiön kohdalla. Jatkossa olisi mielenkiintoista selvittää lisäksi esimerkiksi sitä, miten poliittisen johdon ylläpitämät diskurssit eroavat kansan tuottamista ja ylläpitämistä diskursseista. Tutkimus antoi viitteitä siitä, että suvereenius saattaa ilmentyä yllättävän erilaisena valtion yläportaalla ja arkielämässä.

Tutkielman tulosten voidaan todeta vahvistavan tutkimuskirjallisuudessa havaittua suvereeniuden tilan muutoksen suuntaa.⁴⁵¹ Tarkasteltavat tapaukset vahvistavat siten oletusta valtiosuvereeniuden aseman heikkenemisestä ja suvereeniuden osittaisesta siirtymisestä valtioista muihin toimijoihin.

⁴⁵¹ Vrt. erityisesti konstruktivistinen tutkimuskirjallisuus.

Tutkielman voidaan todeta lisäksi vahvistavan konstruktivistista näkemystä siitä, että suvereenius on aina sosiaalisen ympäristönsä tuote. Jokainen valtio ymmärtää sen eri tavoin huolimatta valtiosuvereeniuden pitkälti maailmanlaajuisesti vakiintuneesta käsitteistöstä. Serbian ja Georgian rakentamien suvereniteettikuvien tarkastelu kuitenkin osoittaa, että valtioiden esittämissä diskursseissa on havaittavissa paitsi eroja, myös paljon yhtäläisyyksiä ja merkkejä samankaltaisesta muutoksesta. Osa yhtäläisyyksistä johtunee yleismaailmallisesta tavasta määrittää suvereeniutta, osa puolestaan kansainvälisen yhteisön lähentymisestä ja valtiollisten rajojen osittaisesta heikentymisestä. Kuitenkin tutkielman pohjalta väittäisin, että tietyt muutokset perinteisestä suvereeniudesta kohti kollektiivista suvereniteettikäsitystä johtuvat valtioiden käymistä konflikteista valtiosisäisten, itsenäistymään pyrkivien alueidensa kanssa. Ne esittävät valtioille ongelmaa, johon perinteinen absoluuttinen valtiosuvereenius ei tunnu kykenevän tuottamaan riittäviä vastauksia. Muuttuvat ongelmat vaativat muuttuvia otteita ja näkökulman avartamista myös suvereeniuden tutkimuksessa.

LÄHTEET

Primääriaineisto

Jeremić, Vuk (2008), *Remarks Before the Foreign Affairs Committee of the European Parliament by H.E. Mr. Vuk Jeremić Minister of Foreign Affairs of the Republic of Serbia*. Puhe. Strasbourg, 20.2.2008. Saatavissa <<http://www.mfa.gov.rs/Foreinframe1.htm>>, luettu 10.6.2010.

Koštunica, Vojislav (2005), *Serbian Prime Minister's speech at the UNSC session*. Puhe. New York, 24.10.2005. Saatavissa <<http://www.srbija.gov.rs/pages/article.php?id=17273>>, luettu 10.6.2010.

Koštunica, Vojislav (2007a), *Address by Prime Minister of Serbia Vojislav Kostunica to the UN Security Council*. Puhe. New York, 3.4.2007. Saatavissa <<http://www.mfa.gov.rs/Foreinframe1.htm>>, luettu 10.6.2010.

Koštunica, Vojislav (2007b), *Address by Prime Minister of Serbia Vojislav Kostunica to the UN Security Council*. Puhe. New York, 19.12.2007. Saatavissa <<http://www.mfa.gov.rs/Foreinframe1.htm>>, luettu 10.6.2010.

Saakašvili, Mikheil (2005), *Remarks by President Mikheil Saakashvili at the 60th Session of the United Nations*. Puhe. New York, 15.9.2005. Saatavissa <http://www.president.gov.ge/index.php?lang_id=ENG&sec_id=228&info_id=4830>, luettu 12.6.2010.

Saakašvili, Mikheil (2006), *Remarks of H.E. Mikheil Saakashvili, President of Georgia. 61st Annual United Nations General Assembly*. Puhe. New York, 23.9.2006. Saatavissa <http://www.president.gov.ge/index.php?lang_id=ENG&sec_id=228&info_id=4762>, luettu 12.6.2010.

Saakašvili, Mikheil (2007), *Remarks by H.E. Mikheil Saakashvili at the 62nd Session of the United Nations*. Puhe. New York, 27.9.2007. Saatavissa <http://www.president.gov.ge/index.php?lang_id=ENG&sec_id=228&info_id=4730>, luettu 12.6.2010.

Saakašvili, Mikheil (2008a), *President Saakashvili briefs on Kosovo incident*. Lausunto. 14.2.2008. Saatavissa <http://www.president.gov.ge/index.php?lang_id=ENG&sec_id=226&info_id=4256>, luettu 12.6.2010.

Saakašvili, Mikheil (2008b), *Mikheil Saakashvili makes a statement before starting the new phase of dialogue with Russia*. Lausunto. 16.2.2008. Saatavissa <<http://www.president.gov.ge/?l=E&m=0&sm=1&st=300&id=2509>>, luettu 12.6.2010.

Saakašvili, Mikheil (2008c), *President of Georgia Mikheil Saakashvili met foreign journalists*. Lausunto. 9.8.2008. Saatavissa <http://www.president.gov.ge/index.php?lang_id=ENG&sec_id=227&info_id=2455>, luettu 12.6.2008.

Saakašvili, Mikheil (2008d), *H.E. Mr. Mikheil Saakashvili, President of Georgia. 63rd Session of the United Nations General Assembly*. Puhe. New York, 23.9.2008. Saatavissa <http://www.president.gov.ge/index.php?lang_id=ENG&sec_id=228&info_id=4185>, luettu 12.6.2010.

Saakašvili, Mikheil (2009), *Mikheil Saakashvili, President of Georgia 64th Session of the United Nations General Assembly*. Puhe. New York, 25.9.2009. Saatavissa <http://www.president.gov.ge/index.php?lang_id=ENG&sec_id=226&info_id=3373>, luettu 12.6.2010.

Tadić, Boris (2007), *President Tadić's Speech at the 62nd Session of the General Assembly*. Puhe. New York, 27.9.2007. Saatavissa <<http://www.predsednik.rs/mwc/default.asp?c=303500&g=20070927220942&lng=eng&hs1=0>>, luettu 10.6.2010.

Tadić, Boris (2008), *President Tadić's Speech at the 63rd Session of the General Assembly*. Puhe. New York, 23.9.2008. Saatavissa <<http://www.predsednik.rs/mwc/default.asp?c=303500&g=20080923142116&lng=eng&hs1=0>>, luettu 10.6.2010.

Tadić, Boris (2009), *Address before the 64th Session of the United Nations General Assembly by president Boris Tadić*. Puhe. New York, 25.9.2009. Saatavissa <<http://www.predsednik.rs/mwc/default.asp?c=303500&g=20090925143007&lng=eng&hs1=0>>, luettu 10.6.2010.

Tadić, Boris (2010), *Address before the United Nations Security Council by president Tadic*. Puhe. New York, 22.1.2010. Saatavissa <<http://www.predsednik.rs/mwc/default.asp?c=303500&g=20100122092759&lng=eng&hs1=0>>, luettu 10.6.2010.

Vashadze, Grigol (2009), *Statement of H.E. Mr. Grigol Vashadze, Minister of Foreign Affairs of Georgia at the OSCE 17th Ministerial Council*. Puhe. Ateena, 7.12.2009. Saatavissa <http://www.mfa.gov.ge/index.php?lang_id=ENG&sec_id=50>, luettu 12.2010.

Sekundääriaineisto

27th UN of the Next Decade Conference (1992), *Changing Concepts of Sovereignty: Can the United Nations keep Pace?* Muscatine: Stanley Foundation.

Annan, Kofi (1999), "Two concepts of sovereignty", *The Economist*, 18.9.1999.

Baldwin, Clive (2006), *Minority Rights in Kosovo under International Rule*. London: Minority Rights Group International.

Barkin, Samuel J. – Bruce Cronin (1994), "The state and the nation: changing norms and the rules of sovereignty in international relations", *International Organization*, 48(1), 107–130.

Bartkus, Viva Ona (1999), *The Dynamic of Secession*. Cambridge: Cambridge University Press.

Bartelson, Jens (2001), *Critique of the state*. Cambridge: Cambridge University Press.

Bartelson, Jens (1995), *A Genealogy of sovereignty*. Cambridge: Cambridge University Press.

Berger, Peter – Thomas Luckmann (1966), *The Social Construction of Reality: A Treatise in the Sociology of Knowledge*. New York: Doubleday and Co.

- Biersteker, Thomas – Cynthia Weber (1996), “The Social Construct of State Sovereignty”. Teoksessa Biersteker, Thomas – Cynthia Weber (ed.), *State Sovereignty as Social Construct*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Blix, H. M. (1971), ”Contemporary Aspects of Recognition”, *Recueil de Cours*, 130(1970-II), 587–703.
- Blommaert, Jan (2005), *Discourse: a Critical Introduction*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Bodin, Jean (1992), *On Sovereignty: four chapters from the six books of the commonwealth*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Branthwaite, Alan (1993), “The psychological basis of independent statehood”. Teoksessa Jackson, Robert – Alan James (ed.), *States in a Changing World*, 46–65. Oxford: Clarendon.
- Bull, Hedley (1977), *The Anarchical Society: a study of order in world politics*. London: Macmillan.
- Burch, Kurt (1997), *Property Rights and the Constitution of the Global System: Sovereignty, Political Economy, and the Social Construction in the Early Modern Era*. Boulder: Rienner.
- Burr, Vivien (1995), *An Introduction to Social Constructionism*. London: Routledge.
- Burr, Vivien (2003), *Social Constructionism*. No.2. London: Routledge.
- Camilleri, Joseph A. – Jim Falk (1992), *The End of Sovereignty? The Politics of Shrinking and Fragmenting World*. Aldershot: Edward Elgar.
- Carr, Edward Hallett (1974), *The twenty years’ crisis 1919-1939: an introduction to the study of international relations*. No.2. London: Macmillan.
- Charter of the United Nations and Statute of the International Court of Justice. New York: United Nations, Department of Public Information.
- Chilton, Paul (2004), *Analysing political discourse: Theory and practice*. New York: Routledge.
- Clapham, Christopher (2000), “Degrees of Statehood”. Teoksessa Owen Vandersluis, Sarah (ed.), *The State and Identity Construction in International Relations*, 31–48. Basingstoke: Macmillan.
- Coppieters, Bruno (2004), “The Georgian-Abkhaz Conflict”. Teoksessa Coppieters, Bruno (ed.), *Europeanization and Conflict Resolution: Case Studies from the European Periphery*, 191–232. Gent: Academia Press.
- Coppieters, Bruno (2000), “Western Security Policies and the Georgian-Abkhazian Conflict”. Teoksessa Coppieters, Bruno, David Darchiashvili – Natella Akaba (ed.), *Federal Practice: Exploring Alternatives for Georgia and Abkhazia*, 21–58. Brussels: VUB University Press.
- Cornell, Svante (2002a), *Autonomy and Conflict: Ethnoterritoriality and Separatism in the South Caucasus: Cases in Georgia*. Dissertation. Uppsala University: Department of Peace and Conflict Research.

- Cornell, Svante (2002b), "Autonomy as a source of conflict: Caucasian conflicts in theoretical perspective", *World Politics*, 54(2), 245–276.
- Daalder, Ivo (2007), *Beyond preemption: Force and legitimacy in a changing world*. Washington: Brookings Institution Press.
- Dahbour, Omar (2006), "Advocating Sovereignty in an Age of Globalization", *Journal of Social Philosophy*, 37(1), 108–126.
- Debrix, François (2003), "Language, Nonfoundationalism, International Relations". Teoksessa Debrix, François (ed.), *Language, agency, and politics in a constructed world*, 3–25. Armonk: M. E. Sharpe.
- Del Mundo, Fernando – Ray Wilkinson (1999), "A race against", *Refugees*, 3(116), 4–15.
- Doty, Roxanne Lynn (1996), "Sovereignty and the nation: constructing the boundaries of national identity". Teoksessa Biersteker, Thomas – Cynthia Weber (ed.), *State Sovereignty as Social Construct*, 121–147. Cambridge: Cambridge University Press.
- Eudaily, Sean Patrick – Steve Smith (2008), "Sovereign Geopolitics? – Uncovering the 'Sovereignty Paradox'", *Geopolitics*, 13(2), 309–334.
- Fairclough, Norman (2003), *Analysing Discourse: Textual Analysis for Social Research*. London: Routledge.
- Fairclough, Norman (1995), *Critical Discourse Analysis: the Critical Study of Language*. London: Longman.
- Fairclough, Norman (1989), *Language and power*. London: Longman.
- Falk, Richard (1998), "The Outlook for UN Reform: Necessary, but Impossible". Teoksessa Paolini, Albert J., Anthony P. Jarvis – Christian Reus-Smit (ed.), *Between Sovereignty and Global Governance: The United Nations, the State and Civil Society*, 296–311. Basingstoke: Macmillan Press.
- Fischer, Sabine (2009), *Abkhazia and the Georgian-Abkhaz conflict: autumn 2009*. Pariisi: European Institute for Security Studies.
- Foreign Policy (2010). *The Failed States Index 2010*. Saatavissa <http://www.foreignpolicy.com/articles/2010/06/21/the_failed_states_index_2010>, luettu 15.8.2010.
- Foucault, Michel (1984), *Archéologie du savoir*. Paris: Gallimard.
- Gergen, Kenneth J. (1973), "Social Psychology as History", *Journal of Personality and Social Psychology*, 26(2), 309–320.
- Gilboa, Eytan (2008), "Searhing for a theory of public diplomacy", *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science*, 616(1), 55–77.
- Gowan, David (2008), "Kosovo's moments, Serbia's chance", *Survival*, 50(2), 5–10.

- Haindrava, Ivlian (2000), "The Conflict in Abkhazia and a Possible Way of Resolving It". Teoksessa Coppieters, Bruno, David Darchiashvili – Natella Akaba (ed.), *Federal Practice: Exploring Alternatives fro Georgia and Abkhazia*, 205–214. Brussels: VUB University Press.
- Hannum, Hurst (1992), *Autonomy, Sovereignty, and Self-Determination: the accommodation of conflicting rights*. No.2. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- Helsinki Final Act (1975). Saatavissa <<http://www.hri.org/docs/Helsinki75.html>>, luettu 22.8.2010.
- Henrikson, Alan K. (2006), *What can public diplomacy achieve?* The Hague: Netherlands Institute of International Relations Clingendael.
- Hewitt, George (2009), "Abkhazia and Georgia: Time for Reassessment", *Brown Journal of World Affairs*, XV(2), 183–196.
- Hinsley, F. H. (1966), *Sovereignty*. London: Watts.
- Hobbes, Thomas ([1914] 1987), *Leviathan*. London: Dent.
- Hobbes, Thomas (1993), *Man and Citizen*. No.2. Indianapolis: Hackett.
- Holsti, K. J. (2004), *Taming the Sovereigns: Institutional Change in International Politics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Human Rights Watch Arms Project (1995), *Georgia/Abkhazia: Violations of the laws of war and Russia's role in the conflict*. Saatavissa <<http://www.unhcr.org/refworld/docid/3ae6a8274.html>>, luettu 25.8.2010.
- Humanitarian Law Centre. *Kosovo Memory book*. Saatavissa <<http://www.hlc-rdc.org/FHPKosovo/KOSOVO-KNJIGA-PAMCENJA/index.1.en.html>>, luettu 5.5.2010.
- ICJ (2010), *Accordance with international law of the unilateral declaration of independence in respect of Kosovo: Summary of the Advisory Opinion*. The Hague: International Court of Justice.
- International Civilian Office Kosovo: *About us*. Saatavissa <<http://www.ico-kos.org/?id=2>>, luettu 26.8.2010.
- International Commission on Intervention and State Sovereignty (2001), *The Responsibility to Protect: Report of the International Commission on intervention and State Sovereignty*. Ottawa: International Development Research Center.
- Jackson, Robert H. (2005), *Classical and Modern Thought on International Relations: from Anarchy to Cosmopolis*. New York: Palgrave Macmillan.
- Jackson, Robert H. (1990), *Quasi-States: Sovereignty, International Relations, and the Third World*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Jackson, Robert H. – Alan James (1993), *States in a Changing World: a Contemporary Analysis*. Oxford: Clarendon.
- James, Alan (1986), *Sovereign Statehood: the Basis of International Society*. London: Allen & Unwin.

Jarvis, Anthony P. – Albert J. Paolini (1995), “Locating the state”. Teoksessa Camilleri, Joseph A., Anthony P. Jarvis – Albert J. Paolini (ed.), *The State in Transition: Reimagining Political Space*, 3–20. Boulder: Rienner.

Jeremić, Vuk (2009), *Address before the United Nations Security Council*. Puhe. New York: United Nations Security Council, 17.6.2009.

Jokinen, Arja – Kirsi Juhila (1993), ”Valtasuhteiden analysoiminen”. Teoksessa Jokinen, Arja, Kirsi Juhila – Eero Suoninen (toim.), *Diskurssianalyysin aakkoset*, 75–108. Tampere: Vastapaino.

Jokinen, Arja, Kirsi Juhila – Eero Suoninen (1993), ”Diskursiivinen maailma: teoreettiset lähtökohdat ja analyttiset käsitteet”. Teoksessa Jokinen, Arja, Kirsi Juhila – Eero Suoninen (toim.), *Diskurssianalyysin aakkoset*, 17–47. Tampere: Vastapaino.

Judah, Tim (2000), *Kosovo: war and revenge*. New Haven: Yale University Press.

Judah, Tim (2008), *Kosovo: What everyone needs to know*. Oxford: Oxford University Press.

Juhila, Kirsi (1993), ”Miten tarinasta tulee tosi: Faktuaalistamisstrategiat viranomaispuheissa” teoksessa Jokinen, Arja, Kirsi Juhila – Eero Suoninen (toim.), *Diskurssianalyysin aakkoset*, 151–188. Tampere: Vastapaino.

Juhila, Kirsi (1999), ”Kulttuurin jatkuvasti rakentuvat kehät”. Teoksessa Jokinen, Arja, Kirsi Juhila – Eero Suoninen (toim.), *Diskurssianalyysi liikkeessä*, 160–200. Tampere: Vastapaino.

Jäger, Siegfried (2001), “Discourse and Knowledge: Theoretical and methodological aspects of a critical discourse and dispositive analysis”. Teoksessa Wodak, Ruth – Michael Meyer (ed.) *Methods of critical discourse analysis*, 32–62. London: Sage.

Keating, Michael (2001), *Plurinational Democracy: Stateless Nations in a Post-Sovereign Era*. Oxford: Oxford University Press.

Keohane, Robert O. – Joseph S. Nye, Jr. (1998), ”Power and interdependence in the information age”, *Foreign Affairs*, 77(5), 81–94.

King, Charles (2001), “The Benefits of Ethnic War: Understanding Eurasia’s Unrecognized States”, *World Politics*, 53(4), 524–552.

Knight, David B. (1993), “Geographical considerations in a world of states”. Teoksessa Jackson, Robert – Alan James (ed.), *States in a Changing World: a Contemporary Analysis*, 26–45. Oxford: Clarendon.

Koskenniemi, Martti (1998), “The place of law in collective security: reflections on the recent activity of the Security Council”. Teoksessa Paolini, Albert J., Anthony P. Jarvis – Christian Reus-Smit (ed.), *Between Sovereignty and Global Governance: The United Nations, the State and Civil Society*, 35–59. Basingstoke: Macmillan Press.

Kosovo Compromise: *The status talks timeline*. Saatavissa:

<<http://www.kosovocompromise.com/cms/item/charts/en.html?id=15>>, luettu 5.5.2010.

Krasner, Stephen D. (1999), *Sovereignty: Organized Hypocrisy*. Princeton: Princeton University Press.

- Krasner, Stephen D. (2001), "Abiding sovereignty", *International Political Science Association*, 22(3), 229–251.
- Kreijen, Gerard (2004), *State Failure, Sovereignty and Effectiveness: Legal Lessons from the Decolonization of Sub-Saharan Africa*. Leiden: Martinus Nijhoff Publishers.
- Latham, Robert (2000), "Social Sovereignty", *Theory, Culture, Society*, 17(4), 1–18.
- Lawson, Stephanie (1995), "The authentic state: history and tradition in the ideology of ethnonationalism". Teoksessa Camilleri, Joseph A., Anthony P. Jarvis – Albert J. Paolini (ed.), *The State in Transition: Reimagining Political Space*, 77–90. Boulder: Rienner.
- Leonard, Eric K. (2001), "Seeking sovereignty: Gaining understanding through critical analysis", *New Political Science*, 23(3), 407–428.
- Malcolm, Noel (1998), *Kosovo: A short history*. London: Papermac.
- Melissen, Jan (2005a), "The new public diplomacy: between theory and practice". Teoksessa Melissen, Jan (ed.), *The new public diplomacy: soft power in international relations*, 3–27. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Melissen, Jan (2005b), *Wielding soft power: the new public diplomacy*. Clingendael diplomacy papers no. 2. The Hague: Netherlands Institute of international relations Clingendael.
- Memorandum of understanding between the Georgian and the Abkhaz sides (1993). Saatavissa <<http://smr.gov.ge/uploads/file/annex/annex7.pdf>>, luettu 5.5.2010.
- Meyer, Michael (2001), "Between theory, method, and politics: positioning of the approaches to CDA". Teoksessa Wodak, Ruth – Michael Meyer (ed.), *Methods of critical discourse analysis*, 14–31. London: Sage.
- Montevideo Convention on Rights and Duties of States (1933). Saatavissa <[http://www.cosmopolitikos.com/Documents/Montevideo%20\(1933\).pdf](http://www.cosmopolitikos.com/Documents/Montevideo%20(1933).pdf)>, luettu 5.8.2010.
- Morgan, April (2007), "Sovereignty's new story", *The Monist*, 90(1), 26–47.
- Muharremi, Robert (2008), "Kosovo's Declaration of Independence: Self-determination and Sovereignty Revisited", *Review of Central and East European Law*, 33(4), 401–435.
- Mumby, Dennis K. (2004), "Discourse, Power and Ideology: Unpacking the Critical Approach". Teoksessa Grant, David, Cynthia Hardy, Cliff Oswick – Linda Putnam (ed.), *The Sage Handbook of Organizational Discourse*, 237–258. London: Sage.
- Murphy, Alexander B. (1996), "The Sovereign State System as Political-Territorial Ideal: Historical and Contemporary Considerations". Teoksessa Biersteker, Thomas J. – Cynthia Weber (ed.), *State Sovereignty as Social Construct*, 81–120. Cambridge: Cambridge University Press.
- Naselenije Abhazii. Saatavissa <<http://www.ethno-kavkaz.narod.ru/rnabkhazia.html>>, luettu 5.5.2010.
- Nelson, Brian (2006), *Making of the Modern State: a Theoretical Evolution*. New York: Palgrave Macmillan.

- Noya, Javier (2005), *The symbolic power of nations*. Madrid: Real Instituto Elcano.
- Nye, Joseph S., Jr. (2004), *Soft power: the means to success in world politics*. New York: Public Affairs.
- Payton, James R., Jr. (2006), "Ottoman Millet, Religious Nationalism, and Civil Society: Focus on Kosovo", *Religion in Eastern Europe*, 26(1), 11–23.
- Pentassuglia, Gaetano (2002), "State Sovereignty, Minorities and Self-Determination: A Comprehensive Legal View", *International Journal on Minority and Group Rights*, 9, 303–324.
- Potter, Jonathan – Margaret Wetherell (1987), *Discourse and social psychology: beyond attitudes and behaviour*. London: Sage.
- Power, Samantha (2003), *A problem from hell: America and the age of genocide*. New York: Harper Perennial.
- Pravda 26.8.2008. *Russia recognises South Ossetia and Abkhazia to save people's lives*. Uutinen. Saatavissa <http://english.pravda.ru/russia/kremlin/26-08-2008/106214-russia_ossetia_abkhazia-0>, luettu 5.5.2010.
- Presidenti i Republikës së Kosovës. *List of countries that have recognized the independence of the Republic of Kosovo*. Saatavissa <<http://www.president-ksgov.net/?page=2,54>>, luettu 22.8.2010.
- Press TV 19.2.2008. *Tadic: Kosovo sets dangerous precedent*. Uutinen. Saatavissa <<http://www.presstv.ir/detail.aspx?id=43753§ionid=351020606>>, luettu 30.6.2010.
- Puolustusvoimat: Kosovo. Saatavissa <<http://www.mil.fi/rauhanturvaaja/operaatiot/historiaa.dsp>>, luettu 5.5.2010.
- Republic of Kosovo, Ministry of Public Administration: *Series 1: General Statistics: Kosovo in Figures 2009*. Pristina: Statistical office of Kosovo.
- Reuters 24.4.2007. *Russia, Kosovo clash over independence plan*. Uutinen. Saatavissa <<http://www.reuters.com/article/idUSL2468372620070424>>, luettu 30.6.2010.
- Reuters India 15.12.2009. *Pacific island recognises Georgia's rebel region*. Uutinen. Saatavissa <<http://in.reuters.com/article/worldNews/idINIndia-44730620091215?pageNumber=2&virtualBrandChannel=0>>, luettu 5.5.2010.
- Ria Novosti 10.9.2009. *Venezuela recognizes S. Ossetia, Abkhazia*. Uutinen. Saatavissa <<http://en.rian.ru/world/20090910/156084433.html>>, luettu 6.4.2010.
- Rosas, Allan (1995), "State sovereignty and human rights: towards a global constitutional project", *Political studies*, XLIII, 61–78.
- Sack, Robert David (1986), *Human territoriality: its theory and history*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Sharp, Paul (2005), "Revolutionary states, outlaw regimes and the techniques of public diplomacy". Teoksessa Melissen, Jan (ed.), *The new public diplomacy: soft power in international relations*, 67–87. Basingstoke: Palgrave Macmillan.

Shearman, Peter (2000), "Nationalism, the state, and the collapse of communism". Teoksessa Owen Vandersluis, Sarah (ed.), *The state identity construction in international relations*, 76–106. Basingstoke: Macmillan.

Shue, Henry (1998), "Let whatever is smouldering erupt? Conditional sovereignty, reviewable intervention and Rwanda 1994". Teoksessa Paolini, Albert J., Anthony P. Jarvis – Christian Reus-Smit (ed.), *Between Sovereignty and Global Governance: The United Nations, the State and Civil Society*, 60–84. Basingstoke: Macmillan Press.

Smith, Anthony D. (1992), "National Identity and the Idea of European Unity", *International Affairs*, 68(1), 55–76.

Soroos, Marvin S. (1989), *Beyond sovereignty: the Challenge of Global Policy*. No.3. Columbia: University of South Carolina Press.

Statistical Office of the Republic of Serbia: *Final Results of the Census 2002*. Saatavissa <<http://webrzs.statserb.sr.gov.yu/axd/Zip/eSn31.pdf>>, luettu 6.4.2010.

Statistical Office of the Republic of Serbia: *Territory – Basic Statistics*. Saatavissa <<http://webrzs.stat.gov.rs/axd/en/osn.php?kljuc=1>>, luettu 5.4.2010.

Statistics Georgia: *Population*. Saatavissa <<http://www.statistics.ge/main.php?pform=47&plang=1>>, luettu 20.4.2010.

Strang, David (1996), "Contested Sovereignty: the Social Construction of Colonial Imperialism". Teoksessa Biersteker, Thomas J. – Cynthia Weber (ed.), *State Sovereignty as Social Construct*, 22–50. Cambridge: Cambridge University Press.

Suomen suurlähetystö, Pristina: *Maatiedosto Kosovo*. Saatavissa <<http://www.finlandkosovo.org/Public/default.aspx?nodeid=42583&culture=fi-FI&contentlan=1&displayall=1>>, luettu 5.5.2010.

The World Factbook. Saatavissa <<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/>>, luettu 29.8.2010.

The Åland Islands Peace Institute: *ICJ delivers advisory opinion on the accordance with international law of the unilateral declaration of independence in respect of Kosovo*. Saatavissa <<http://www.peace.aland.fi/en/blogg-usermenu-31/509-icj-delivers-advisory-opinion-on-the-accordance-with-international-law-of-the-unilateral-declaration-of-independence-in-respect-of-kosovo>>, luettu 9.9.2010.

Thomson, Janice E. (1995), "State Sovereignty in International Relations: Bridging the gap between theory and empirical research", *International Studies Quarterly*, 39(2), 213–233.

UNDP Georgia: *Georgia profile*. Saatavissa <http://undp.org/ge/new/index.php?lang_id=ENG&sec_id=59>, luettu 10.7.2010.

United Nations General Assembly 15.5.2008, *General Assembly adopts resolution recognizing right of return by refugees internally displaced persons to Abkhazia, Georgia*. Saatavissa <<http://www.un.org/News/Press/docs//2008/ga10708.doc.htm>>, luettu 20.5.2010.

UNMIKonline. Saatavissa <<http://www.unmikonline.org>>, luettu 5.5.2010.

- UNOMIG at glance: *Facts and figures*. Saatavissa <http://unomig.org/glance/facts_figures>, luettu 5.5.2010.
- UNOSEK: The Status process. Saatavissa <<http://www.unosek.org/>>, luettu 7.10.2010.
- UNPO Presentation (2009), *Abkhazia*. Saatavissa <http://www.unpo.org/images/abkhaziaprofile_aug%203%202009.pdf>, luettu 5.5.2010.
- USC Center on Public Diplomacy at the Annenberg School: *What is public diplomacy?* Saatavissa <http://uscpublicdiplomacy.com/index.php/about/what_is_pd>, luettu 2.2.2010.
- U.S. Department of State report (1999), *Ethnic cleansing in Kosovo: an accounting*. U.S. State Department, 12/1999.
- Van Dijk, Teun A. (2001), "Multidisciplinary CDA: a plea for Diversity". Teoksessa Wodak, Ruth – Michael Meyer (ed.) *Methods of critical discourse analysis*, 95–120. London: Sage.
- Van Dijk, Teun A. (2006), "Ideology and discourse analysis", *Journal of political ideologies*, 11(2), 115–140.
- Van Ham, Peter (2005). "Power, public diplomacy, and the *Pax Americana*". Teoksessa Melissen, Jan (ed.), *The new public diplomacy: soft power in international relations*, 47–66. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Veit-Breuse, Irmline (1993), "Rethinking the state of the nation". Teoksessa Jackson, Robert – Alan James (ed.), *States in a Changing World: a Contemporary Analysis*, 59–76. Oxford: Clarendon.
- Visuri, Pekka (2000), *Kosovon sota*. Helsinki: Gaudeamus.
- Waltz, Kenneth N. (1979), *Theory of International Politics*. New York: McGraw-Hill.
- Watson, Adam (1997), *Limits of Independence*. London: Routledge.
- Weber, Cynthia – Thomas Biersteker (1996), "Reconstructing the Analysis of Sovereignty: Concluding Reflections and Directions for Future Research". Teoksessa Weber, Cynthia – Thomas Biersteker (ed.) *State Sovereignty as Social Construct*, 278–286. Cambridge: Cambridge University Press.
- Welch, David (1999), "Powers of persuasion", *History Today*, 49, 24–26.
- Weller, Marc (2008), *Negotiating the Final Status of Kosovo*. Paris: Institute for Security Studies.
- Wendt, Alexander (1992), "Anarchy is What States Make of It: The Social Construction of Power Politics", *International Organization*, 46(2), 391–425.
- Wendt, Alexander – Daniel Friedheim (1996), "Hierarchy under anarchy: informal empire and the East German state". Teoksessa Biersteker, Thomas J. – Cynthia Weber (ed.), *State Sovereignty as Social Construct*, 240–277. Cambridge: Cambridge University Press.
- Wodak, Ruth (2001a), "What CDA is about – a summary of its history, important concepts and its development". Teoksessa Wodak, Ruth – Michael Meyer (ed.), *Methods of critical discourse analysis*, 1–13. London: Sage.

Wodak, Ruth (2001b), "The discourse-historical approach". Teoksessa Wodak, Ruth – Michael Meyer (ed.) *Methods of critical discourse analysis*, 63–94. London: Sage.